

3	-----	מגילת כהן
3	-----	הקדמה
4	-----	מבוא
4	-----	מבוא
6	-----	מכאן נעבור לגמרא
8	-----	מכאן נבוא לדברי הראשונים
12	-----	מכאן נבוא לרבותינו האחרונים
20	-----	ממלכת יהדות ג'ר בא כהנים
20	-----	לסיכום הלימוד
21	-----	מבוא להלכות 'וקדשתו'
21	-----	לסיכום הלימוד
23	-----	פרק א' הלכות 'וקדשתו'
23	-----	לסיכום הלימוד
27	-----	מבוא להלכות נשיאת כפים
27	-----	לסיכום הלימוד
36	-----	פרק ב' הלכות נשיאת כפים
36	-----	לסיכום הלימוד
44	-----	מבוא להלכות נשואין
44	-----	לסיכום הלימוד
46	-----	פרק ג' הלכות נשואין
46	-----	לסיכום הלימוד
48	-----	מבוא להלכות פדיון הבן
48	-----	לסיכום הלימוד
52	-----	סדר פדיון הבן
52	-----	לסיכום הלימוד
53	-----	פרק ד' הלכות פדיון הבן
53	-----	לסיכום הלימוד
59	-----	מבוא להלכות בכור בהמה טהורה
59	-----	לסיכום הלימוד
60	-----	פרק ה' הלכות בכור בהמה טהורה

60	-----	לסיכום הלימוד
63	-----	פרק ו' הלכות זרוע לחיים וקיבה
63	-----	לסיכום הלימוד
68	-----	מבוא להלכות ראשית הגז
68	-----	לסיכום הלימוד
69	-----	פרק ז' הלכות ראשית הגז
69	-----	לסיכום הלימוד
71	-----	סדר פדיון פטר חמור
71	-----	לסיכום הלימוד
72	-----	פרק ח' הלכות פטר חמור
72	-----	לסיכום הלימוד
74	-----	מבוא להלכות טומאה
74	-----	לסיכום הלימוד
77	-----	פרק ט' הלכות טומאה
77	-----	לסיכום הלימוד
82	-----	24 מתנות כהונה
82	-----	לסיכום הלימוד
83	-----	עשר במקדש
83	-----	ארבע בירושלים
84	-----	עשר בגבולין
84	-----	הרמב"ם מחלק את ה- 24 מתנות בצורה אחרת:(הל' ביכורים פ'אנ)
85	-----	שמונה שאין נאכלין אלא במקדש (א)
85	-----	חמש שאין נאכלין אלא בירושלים (ב)
85	-----	חמש שזוכין בהם בארץ ישראל (ג)
86	-----	חמש שזוכין בהם בכל מקום (ד)
86	-----	מתנה אחת שזוכין בה מן המקדש (ה)

מגילת כהן

הקדמה

ישמחו הכהנים, וישירו המברכים את עם ה', שזוכים להיות כציר נאמן וכצינור המחבר בינינו לבין אבינו שבשמים. זכות גדולה נפלה בחלקם שנבחרו הם לשרת את ה' ולברך בשמו. והי רצון שנזכה לראותם בעבודתם בביהמ"ק, שיבנה לתפארה בירושלים, במהרה בימינו.

בזה הספר אספתי ולקטתי בחסדי ה' עלי, כל ההלכות הנוגעות לכהנים מדי יום ביומו. ונועד בראש וראשונה לכהנים בכלל ולכהנים בעלי תשובה בפרט, שיוכלו למצוא כל הלכה בענינם מבלי לטרוח ולחפש בכל ספרי הראשונים והאחרונים, ושלא תצא ח"ו שגגה תחת ידיהם.

צא וראה מה שכתב הגה"ק הר' אליעזר פאפו זיע"א בספרו פלא יועץ, במערכת אספה מעלת רכוז נושא מהרבה ספרים לספר אחד כדי שיהא מצוי לכל מאן דבעי, וז"ל: "כמה טובה עשו לנו בעלי אספות, רבותינו הקדושים אשר בכל דור ודור, זכו וזיכו את הרבים, זכות הרבים תלוי בהם, שאלמלא הם נשתכחה תורה מישראל, ובפרט כגון אנן דור יתום, יתמי דיתמי, אשר טרדות הזמן רבו עלינו ואין הפנאי מסכים אתנו כ"כ ללמוד בשקידה כ"כ כמו הראשונים ודעתנו קצרה, ואם נבוא ללמוד ספרים הרבה אין קץ - ומי הוא זה אשר תשיג ידו להיות כל הספרים נמצאים אצלו, אבל ע"י האספות נוכל לצאת מעט ידי חובתנו ומהם יראו וכן יעשו בכל דור ודור, כל תלמיד חכם אשר חננו ה' דעת וספרים הרבה ישתדל להועיל לרבים הדברים הנצרכים מאד... עכ"ל.

וביותר, אשר ראינו קצת מהמון העם אשר אינם נזהרים בכבוד הכהנים ומשתמשים בהם תשמיש של בזיון, מבלי ידיעת חומרת האיסור בדבר, שאמנם כהן שמחל על כבודו כבודו מחול, אך זהו רק בתשמיש של כבוד כגון להגיש מגדנות או משקאות ללומדי התורה, אבל תשמיש של בזיון גם אם מחל אינו מחול. (כמו שיתבאר בפנים)

ועוד מעלה אשר נמצאת בזה הרעיון, והוא אשר ראינו שב"ה רבים הם בעלי התשובה, ומהם יש הרבה כהנים, שברוב ככל ההלכות יכולים לדעת היאך לנהוג אם רק יפתחו ספרים.

ורבים הם, המבקשים לדעת כיצד לנהוג כשיש ביניהם הרבה כהנים. קמתי ונתעוררתי לאסוף למענם את כל ההלכות הנוגעות לכהנים בחיי היום יום. ובודאי שלא נתכוונתי להכריע הלכה כדעת מי מהפוסקים, אלא הבאתים כמות שהם מבלי לחוות דעה.

ומצאנו בספר הרוקח ועוד, שיש ענין שיהיה קשור שמו של הספר לשמו של המחבר, לכן קראנו שם הספר "מגילת כהן" שבו רמוז שמי, וכן נאמר בתהילים (מ, ה) "אז אמרתי הנה באתי, במגילת ספר כתוב עלי".

ולפני שאסיים אודה להורי היקרים שגדלוני על אדני התורה והיראה, וכן לחמי "איש רב פעלים" הרב צמח מזוז וחמותי הרבנית עליזה שעזרו ועזרתי לנו רבות. וכן לישיבות בהם גדלתי וחונכתי "אהל משה" וכן ישיבת "בית שמעיה" ו"קול יהודה" בראשות ראש הישיבה הר' עובדיה פטל שליט"א. וכן ישיבת "הרשב"י" שע"י ההקדשות הספרדים, וכן למוסדות "יתד התשובה" שע"י רבינו רפאל הכהן שליט"א. וכן לכל העוזרים והמסייעים בהוצאת הספר, תהא משכורתם שלמה מעם ה'. ושיזכו לרוב ברכה והצלחה

ללמוד וללמד לשמור ולעשות, שימלא ה' משאלות לבם לטובה. ואחרון חביב אודה לאשתי היקרה שסייעה ומסייעת לי ותומכת בי בלימוד התורה, ובגידול ילדינו על אדני התורה והיראה.

ויהי רצון שלא תצא תקלה מתחת ידינו, אכי"ר.

המחבר

מבוא

מבוא

דברינו בהקדמה זו אינם פסק הלכה למעשה

בהקדמה זו נבוא בעהשי"ת להביא לפני הקורא שבח הכהנים אשר בחר בהם הבורא מכל השבטים לעמוד ולשרת לפניו, ולברך את עם ישראל.

תחילת הענין מספר שמות פ' בא פי"ג פסוק ב, אומר ה' "קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא". מבאר הרב לב רחב, זכיתי אותם לעצמי, ע"י שהכיתי בכורי מצרים, והצלתי את בכורי ישראל.

ובפרשת כי תשא פ' לב פסוק כו, אחר חטא העגל, כתוב "ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר מי לה' אלי, ויאספו אליו כל בני לוי", כותב שם רש"י, מכאן שכל השבט כשר, (יומא סו). כותב שם הרב לב רחב, לא נמצא אף שבט שכולו לה', רק שבט לוי נאספו כולם אל משה.

ובספר במדבר פרשת בהעלתך פ"ח פסוק ו, "וידבר ה' אל משה לאמר קח את הלויים מתוך בני ישראל וטהרת אותם". וממשיך שם בפ' טז, כי נתונים נתונים המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל רחם בכור. וביאר שם הרב לב רחב, מופרשים המה לי, הן לתפקידים קלים, הן לתפקידים קשים, נתונים המה לי מתוך בני ישראל מכל השבטים, הן בדור הזה, הן בדורות הבאים, כי הם ממלאים את מקום הבכורות.

ואומר שם ה' בפ' יז, "כי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אותם לי". כותב שם הרב לב רחב, כאשר הכיתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אותם לי ובזכות זה הם ניצלו ממיתה.

ושם בפ' יח, אומר ה' "ואקח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל". מבאר שם הרב לב רחב, בגלל מה שקרה בענין העגל, אני רוצה לקחת את הלויים שהם יעבדו במקום כל בכור בבני ישראל, שהיתה עד אז העבודה בבכורות.

ושם בפ' יט, בא שלב נוסף בבירור ואומר ה' "ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבוד עבודת בני ישראל באהל מועד ולכפר על בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקדש". מבאר שם הרב לב רחב, אני נותן ומוסר את הלויים ברשות אהרן ובניו הכהנים, ובעל כרחם יקבלו את המתנה הזאת, כי את הלויים בחרתי מתוך בני ישראל לעבוד ולמלא את תפקיד העבודה המוטל על בכורות ב"י - העבודה באהל מועד, ולכפר על ב"י.

וכן מבאר בספר שמות רבה פרשה לז אות ה, מכל הארצות בחר הקב"ה בארץ ישראל, מארץ ישראל בחר בבית המקדש, ומבית המקדש לא בחר אלא בבית קדש הקדשים, כך לא בחר הקב"ה אלא בישראל, ומישראל לא בחר אלא בשבט לוי, ומשבט לוי בחר אהרן שנאמר, ובחור אותו מכל שבטי ישראל, לכן נאמר "אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך".

ובספר שמות פרשת תצוה פרק כח פסוק ב, מצוה ה' "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת". (ראה ספר המצות להרמב"ם מצוה לג).

כותב שם הרמב"ן, לשם מה בגדי הכבוד האם רק עבור הקרבנות, לזה מצינו במשה ששירת בבגדי לבן, לכן אינם אלא לכבוד למשרת קבוע בבית ה' לפאר מקום המקדש שיהיה מכובד לכבוד ה'. וכ"כ הרב לב רחב, שיהיו לכבוד ולתפארת כמו בגדי מלכים, ואסור שיהיו בגדי מרושלים, לכבוד התפקיד, ולכן צריך לעשותם מפוארים, ושיהיה מורא הכהן על תלמידיו. וכ"כ המעם לועז שם, שיהיו מכובדים ומפוארים בבגדים האלו שהם יקרים ביותר שהם בגדי מלכות, וכן אנו רואים שבשעה שעשה אחשוורוש משתה גדול לכל שריו ועבדיו והראה להם יקר גדולתו ותפארתו, לבש בגדי הכהן הגדול שהיו ברשותו אחרי שחרב בית המקדש, והניח את בגדי מלכותו ולבש בגדים אלו, לפי שהיו יקרים יותר וחשובים יותר.

ועוד כתב בענין זה בתנחומא סימן יג, וזה הדבר אשר תעשה להם, להם את עושה ואין את עושה לאחרים, לשבט הזה את עושה ולא לאחר, לכהן לי, אמר רבי מנא ברבי בשם רבי אליעזר כל מקום שנאמר לי לעולמי עולמים, כמו שאמרנו בסדר תרומה סימן ג, כל דבר שאמר הקב"ה בתורה לי, ישנו בעולם הזה ולעולם הבא והיו לי הלויים לעולם הזה ולעולם הבא, שם סימן ד, כל דבר שנאמר לי, יש בה ברכה.

ועוד כתוב בספר שמות בפרשת פקודי פרק מ פסוקים יג- טו, אומר ה' והלבשת את אהרן את בגדי הקדש ומשחת אותו וקדשת אותו וכהן לי: ואת בניו תקריב וכו', ומשחת אתם וגו' וכהנו לי והיתה להיות להם מושחתם לכהונת עולם לדורותם. מבאר שם הרב לב רחב, עם המשיחה הזאת תחול עליהם הכהונה היום ולעולם לדורותם, ואין צורך למשוך עוד את זרעם וזרע זרעם, גדולתם של הכהנים היא נצחית.

כתוב בספר ויקרא פרק כא פסוק ח, "וקדשתו כי לחם אלקיך הוא מקריב קדוש יהיה לך כי קדוש אני ה' מקדשכם". שם רש"י קדוש יהיה לך, נהוג בו קדושה לפתוח ראשון בכל דבר ולברך ראשון בסעודה. שם אור החיים, אני ה' מקדשכם, נותן טעם לחיוב ישראל בדבר זה כי באמצעות קדושת ה' ב"ה ישרה שכנתו בתוכנו ומקדש אותנו, ואם אין כהן, אין עבודה ואין מקדש ואין שוכן.

ועוד ענין חשוב שיש לציין לזכות הכהנים, ראה בספר במדבר פ' שלח לך פי"ג פסוקים ג - טז, ותמצא שמשבט לוי לא היה בין ראשי המטות ששלח משה רבנו ע"ה, לתור את הארץ, דבר חשוב שהתורה לא מציינת אותו וכן המפרשים לא עמדו על זה ששבט לוי ובני אהרן לא היה להם חלק בזה, לכן השכינה יכולה לשרות עליהם, והם המשפיעים ברכה לישראל ורק מי שנמנה עליהם אשר עמד בכל הנסיונות הקשים ועמדו בנאמנותם לבורא, רק מי שמזרעם יכול להכנס לפנים למקום הקדוש ביותר בעולם שאין עליו לא חטא העגל ולא ממוציאי דבת הארץ, רק הם יכולים להתקרב כל כך קרוב לבורא ולהעביר ממנו יתברך את הברכה לכל העם, הם המתווכים בין ה' לעם ישראל עד היום. ואוי להם לכפויי הטובה ועזי המצח ומזלזלים בזרע אהרן הכהן אוהב שלום ורודף שלום ונתלים כביכול בכבוד התורה, ודי בזה, ואולי אני משוחד שאני מזרע אהרן, על פי עדות העידו שלסבי צ"ל היה תעודת יחוס עד לעזרא הסופר (שכחתי את השם הפרטי של העד אך הוא גם כן כהן וגר היום באשדוד).

ונזכיר את המעשה המפואר של בני אהרון בפ' בלק פרק כה פסוק ז, "וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו". שם פסוק ח, "ויבא אחר איש ישראל וגו' ותעצר המגפה מעל בני ישראל".

וממשיך הענין בפרשת פנחס שם פסוק י - יג, וידבר ה' אל משה לאמר פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאתו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום, והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלקיו ויכפר על בני ישראל. (ראה עוד בספר מלאכי פ"ב פסוקים ה-ו).

ובספר זכריה פרק ד פסוק יד, ויאמר אלא שני בני היצהר העומדים על אדון כל הארץ. שם רש"י, שני בני היצהר קרן כהונה ומלכות הנמשחים בשמן המשחה: העומדים על אדון כל הארץ, לבקש מלפניו להחזיר את גדולתם.

יהי רצון שתתקבל תפילתנו, כונן בית מקדשנו על מכוננו, והשב כהנים לעבודתם, ולוים לדוכנם לשירם ולזמרם, במהרה בימנו אכי"ר.

מכאן נעבוד לגמרא

ומובא בגמרא מעשה בחכם במסכת מגילה פ' בני העיר כז ע"ב, כח ע"א, שאלו תלמידי רבי פרידא במה הארכת ימים, אמר להם לא קדמני אדם לבית המדרש ולא ברכתי לפני כהן.

וכותבים שם תוס' שאלו תלמידי רבי פרידא במה הארכת ימים וכו', שם ד"ה כי קאמר וכו' כלומר שהכהן נמי תלמיד חכם, אמנם אינו חשוב כמותו, ואפ"ל הכי לא היה רבי פרידא רוצה לקרוא לפניו, וגם צ' לומר דשאר כהנים היו כפופים לרבי פרידא, דאם לא כן לא הוי רבותא, כדחזינן בפ' הניזקין וכו' ועוד יש לומר דהא דאמר התם דרב הונא לא הוה קרי בכהני אלא משום דשאר כהני כייפי ליה, היינו דוקא בשבתות ויו"ט, דאיכא כינופיא, אבל בב' וה' קורא שפיר בפני כהן, אע"ג דלא הוי גדול כל כך, וכדיוקא זה יש בהדיא פרק הניזקין, ורבי פרידא לא רצה לקרות בפני כהן אפ"ל בשני וחמישי, ורש"י פירש דהכא מיירי בברכת המזון, והכי נמי משמע לישנא דלא ברכתי, מדלא קאמר ולא קריתי, וברכת המזון לא נתקן להן משום דרכי שלום, ואפ"ל הכי לא היה רוצה רבי פרידא לברך לפני הכהן. (וכל שכן בקריאת התורה)

שם לב ע"א, אמר ר' שפטיה א"ר יוחנן עשרה שקראו בתורה הגדול שבהם גולל ס"ת, הגולל נוטל שכר כולן דאמר ר' יהושע בן לוי עשרה שקראו בתורה הגולל ס"ת קיבל שכר כולן, שכר כולן סלקא דעתך אלא אימא קיבל שכר כנגד כולן.

שם תוס' ד"ה גדול שבכולן גולל, לפי שהוא כבודו וגם לפי שהוא גדול שבכולן, כדאי הוא שיטול שכר כנגד כולם, כדאמר רבי יהושע.

מועד קטן כח ע"ב, אמר רב חמא בר חנינא מנין לחתן שמיסב בראש שנאמר "כחתן יכהן פאר", מה כהן בראש אף חתן בראש, וכהן גופיה מנלן דתניא דבי ר' ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון.

ראה גיטין פ' הניזקין נט ע"א, משנה, אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קורא ואחריו לוי ואחריו ישראל, מפני דרכי שלום. כותב רש"י שם, כי היכי דלא לית לאנצויי, תקנו להו רבנן האי סידרא דכיון דתקנתא דרבנן היא, תו לא אתי מצינן לשנויי ומימר אנא קרינא ברישא.

ועוד שם ע"ב, גמרא, מנה"מ אמר רב מתנה דאמר קרא "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי" אטו אנא לא ידענא דכהנים בני לוי נינהו, אלא כהן ברישא והדר לוי, רבי יצחק נפחא אמר מהכא "ונגשו הכהנים בני לוי", אטו אנן לא ידעינן הכהנים בני לוי נינהו, אלא כהן ברישא והדר לוי, רב אשי אמר מהכא בני עמרם אהרן ומשה, בר אבא אמר מהכא "וקדשתו" לכל דבר שבקדושה, תנא דבי רבי ישמעאל "וקדשתו" לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון, אמר ליה אביי לרב יוסף מפני דרכי שלום? דאורייתא היא! אמר ליה דאורייתא ומפני דרכי שלום, כל התורה כולה נמי מפני דרכי שלום היא, דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. אמר אביי לכדמר דתניא שנים ממתנינים זה לזה וכו' הבוצע הוא פושט ידו תחלה ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו בסעודה אבל בביה"כ לא, דאתי לאנצויי, אמר רב מתנה הא דאמרת בביה"כ לא, לא אמרן אלא בשבתות וימים טובים דשכיחי רבים, אבל בשני וחמישי לא, איני והא רב הונא קרי בכהני בשבתות וימים טובים, שאני רב הונא דאפילו רבי אמי ורבי אסי כהני חשיבי דארץ ישראל מיכף הוו כיפי ליה.

ומחזקים דברינו תוס' שם ד"ה דאפילו רבי אמי ורבי אסי כהני חשיבי וכו' משמע דאי לאו הכי אסור, אפי' הוא גדול מכל בני עירו, והא דאמר בסוף מגילה (כח ע"א), א"ר פרידא מימי לא ברכתי לפני כהן ופריך הש"ס מחכם הקורא אחר כהן ע"ה דחייב וכו' ומוקי לה בשוין ועל כרחך לאו בשוין ממש, דאם כן מאי רבותא, אלא אתא לאפוקי כהן עם הארץ.

שם ד"ה אבל בשני וחמישי לא, אומר ר"ח הני מילי לדידהו דבחול הוו טרידי במלאכתן ולא שכיחי אבל לדין שכיחי בב' וה' כמו ביו"ט.

ראה עוד שם תוס' רי"ד, שאני רב הונא דאפילו רבי אמי ורבי אסי כהני חשיבי בארעא דישראל מיכף הוו כיפיין ליה, פירוש ודוקא גדול הדור שאין בכל המקומות כמוהו וכולם כפופין תחתיו ואין מי שיתקנא בו אבל אם היה גדול בעירו בלבד אינו רשאי לחלוק לו כבוד דלמא אתו לאנצויי שהרי בני אדם מתקנאים ותופשין עצמן כגדולים.

ועוד בנושא זה בגמרא הוריות פ"ג דף יג ע"א, (גמרא זו לא לעניננו כמו שיתבאר), כהן קודם ללוי שנאמר בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים, וגו' אימתי בזמן שכולן שוין וכו'. ראה ירושלמי סוף הוריות, שאין סדר הקדימה הזה שייך לקריאה בתורה, שכ' שם, סברין מימר לפדות ולהחיות ולכסות, הא לישביה לא, אמר רבי אבין אף לישביה, וכן מובן מפירוש המשניות להרמב"ם, והמהרש"א. ראה תוס' יום טוב, כהן גדול ע"ה בזמן בית שני שלא דקדקו לקיים והכהן הגדול מאחיו שיהא גדול בחכמה, כמ"ש שם בפ"ב מ"ה, והכהן הגדול מאחיו בנוי בכח בחכמה ובעושר. ראה עוד תפארת ישראל בהוריות פ"ג מ"ח אות לח, בבית שני היו ממנין לפעמים כהן גדול ע"ה ע"י ממון שנתן למלכות ונתמנו בעל כרחן של צבור, ולכהן גדול כזה ממזר ת"ח קודם, ועכשיו נוהגים שאפי' כהן ע"ה קודם לת"ח, לענין לקרותו לתורה תחלה. (ע' ענף עץ אבות פ"א מ"ב, ד"ה שמעון הצדיק).

ראה חולין פ"ו פז ע"א בתוס' ד"ה וחייבו ר"ג, וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון אסמ' היא. וכ"כ שם הרא"ש בס"ח. ראה בבא קמא פ"ח תוס' ד"ה חייבו ר"ג.

וכתב על זה המגן אברהם בסי' רא אות ד, וצ"ע דבגיטין דף נט אמרינן בהדיא דאורייתא היא, וגם הרמב"ם מנאה במנין המצות סי' לב וע' פ"ד מהלכות כלי המקדש וע' בחושן משפט סי' שפ"ב, וכ"כ הריב"ש סי' צד בשם סמ"ג בפשיטות דאורייתא היא, וכ"כ בתשובות מהר"ם סימן קז, ובירושלמי פ"ה דגיטין, מייתי פלוגתא דאמוראי בזה, ע"ע שם, (וכן מנאן בסדר המצות דאורייתא בספר החינוך, והרמב"ן מתוך שלא חלק על הרמב"ם, ועוד).

ראה ירושלמי גיטין פ"ה הלכה ט, מתניתין, אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל. שם גמרא, מילתיה דרבי שמעון בן יוחאי אמר מדברי תורה, דתני בי ר' שמעון בן יוחאי "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי" וגו' ואחר כך "אל כל זקני ישראל", מילתיה דרבי יהושע בן לוי שהוא מדבריהן דאמר ר' יהושע מימי לא ברכתני לפני כהן, ולא הינחתי לברך ישראל לפני.

מכאן נבוא לדברי הראשונים

וכן כתב המחזור ויטרי סי' קכ"ג, קרינן בספרא דאורייתא כהן קרי קמא ובתרי לוי וכו' אמרי מנא הני מילי אמר רב מתנה דאמר קרא (דברים לא) "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנשאים ארון ברית ה' ואל כל זקני ישראל", ברישא כהן והדר לוי והדר ישראל, וגו' ר' חייא אמר מהכא (ויקרא כא) "וקדשתו" לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וכו' ושאלו מקמי רב נטרונאי גאון, כהן ע"ה וישראל ת"ח איזהו מהן קודם לקרות תחילה, ושדר כי כהן ע"ה קודם מפני דרכי שלום.

ספר האשכול סי' כב, כיון דתקנו דקורא כהן אפי' קודם ת"ח כי היכי דלא ליתי לאנצויי, ואח"כ הביא ההיא דהוריות. (ועיין בדברינו דהגמרא דהוריות לא שייך לדין קדימה בס"ת, וראה עוד לקמן שבהוריות מדובר בתקופת בית שני שהיו קונים את הכהונה גדולה בממון).

ראה רמב"ם בפירוש למשניות גיטין פ"ה מ"ח, הדבר מפורסם בכל המקומות שיהיה הכהן קורא בביה"כ ראשון בין שיהיה ת"ח או ע"ה, הנה הוא דבר שאין לו שורש בתורה כלל ולא נזכר בש"ס ולא זאת בכוונה המרמזת אליה זאת ההלכה, ואני נפלא ופלא מערי הגלות שנוהגים בזה המנהג וכו' ולפי מה שבא לנו בקבלה כמו שאגיד שהכהן קורא וכו' לפי שנאמר וקדשתו, וזה כולו כשאין שם חכם גדול ממנו, ומתבאר לך זה הלשון בפרק האחרון מהוריות, באמרו בזמן שכלם שוים אבל אם היה ממזר ת"ח וכהן גדול ע"ה, ת"ח קודם בכל ענין. (כל זה כ' הרמב"ם בצעירותו ראה לקמן דברי הרמב"ם ביד החזקה שחזר בו מכל הנ"ל).

ראה עוד שם הלכות תפילה פי"ב הי"ח, בכל קריאה וקריאה מאלו כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, ומנהג פשוט הוא היום שאפילו כהן ע"ה, קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל.

וראה עוד בסדר הדורות הקצר להרב בניזרי שלמה, כללי הפוסקים הראשונים אות ח, לפי כללי ההוראה כשיש סתירה בין פירוש המשניות ליד החזקה, שהעיקר כהיד החזקה משום שפירוש המשניות נתחבר בצעירותו של הרמב"ם לכן העיקר כהפסק בהלכות תפילה, לכן רואים שמרן פסק כפי ההלכה בהלכות תפילה ולא התייחס כלל לדבריו בפירוש למשניות וכן הוא בסיכום דבריו בב"י. (ומצאתי ראייה בב"י סי' שי"ח ד"ה ומש"כ אסור, דף פד ע"ב, שכ' וכבר מצינו בהרבה מקומות בחיבור שחזר בו ממ"ש בפ' המשנה. וכן שם בסי' שכ"ג ד"ה מותר, דף צב ע"א, שכתבו כן בשם הרמב"ם משום דבפ' המשנה כ' כאוקימתא דרב יהודה דכיון דבחיבור הדר ביה ופסק כרבא, דברי החיבור שהם אחרונים יש לתפוס עיקר". ועוד כ' בב"י יו"ד סי' קע"ח, מ"מ על דבריו (של הרמב"ם) בחיבורו יש לסמוך יותר מעל דבריו בפירוש המשנה).

עיין עוד בספר מעשה רוקח על הרמב"ם שם, ראוי יותר לומר דכהן ע"ה קודם לת"ח, דאם לא כן אתי לאנצויי, שכל א' יאמר אני ת"ח גדול ממך, וזה דומה בטעמא לתקנת המשנה, ולרבנו צ"ל שבחיבורו הסכים להמנהג הפשוט.

ראה עוד ברמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ד הלכה א, הכהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות שנאמר ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים, ומ"ע היא להבדיל הכהנים ולקדשם וכו'. שם ה"ב, צריך כל אדם מישראל לנהוג בהן כבוד הרבה ולהקדים אותם לכל דבר שבקדושה, לפתוח בתורה ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון.

ועוד שם, ספר המצות מצות עשה לב, היא שצונו לכבד זרע אהרן לפארם ולנשואם ושנשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה ואפילו ימאנו לא נשמע מהם, זה כולו הגדולה לאל יתעלה אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו, ובא הפירוש וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון. (ע"ש שהרמב"ן לא חלק על מצוה זו נראה שכן דעתו, וכן מובן ממקומות אחרים).

ראה בספר המנהיג הלכות שבת סי' לא, כ' רב נטרונאי שאפי' כהן ע"ה וישראל ת"ח קורא ראשון מפני דרכי שלום, ואפי' לפני נשיא שבישראל ולפני ראש ישיבה, דתנן אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום, כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, ואחריהם ת"ח.

כתב בספר הרקח הלכות שבת סי' נג, בשלהי מסכת מגילה, גדול שבכולן גולל ס"ת ונוטל שכר כנגד כולם.

גם ספר אור זרוע ח"ב בסימן מב, מפרש כדרכנו, תנן בפ' הניזקין אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קורא ראשון וכו' שלחו ליה בני גלילא לר' חלבו אחריהן מי קורא, לא הוה בידי, אתא שיליה לר' יצחק נפחא אמר ליה אחריהן קורין ת"ח וכו', ובצרפת נוהגים לקרות הרב שבעיר שביעי ואומרים טעם לדבר משום מעלין בקדש ולא מורדין, ויש ליתן טעם למנהגם מפני שהשביעי גולל ס"ת וכו' כדאמרין בסוף מסכת מגילה, א"ר שפטיה עשרה שקראו בתורה גדול שבכולן גולל הס"ת וכ"כ הרב משה מימון, אם רוצה לחלוק כבוד לרבו לקרות לפניו אינו רשאי וכו', גם בשני וחמישי אין בידו לחלוק כבוד לא לרבו ולא למי שגדול ממנו, וישראל ת"ח המניח כהן ע"ה לקרות לפניו עבירה היא בידו, ועתה שכבר נהגו דקורא אפי' כהן ע"ה לפני ת"ח ישראל, יש לקיים המנהג מפני דרכי שלום, וראיה לאלו הדברים דאמרין במגילה (כח ע"א) שאלו את ר' פרידא במה הארכת ימים אמר ליה מימי לא ברכתי לפני כהן.

עיין עוד סמ"ג עשין יט, הלכות תפלה דף קב ע"ד, כתב בהניזקין אמר שאחר לוי ואחר כהן כל מי שהוא גדול מחברו בחכמה קודם לקרות, ובמגילה בפ' אחרון אמר מי שגולל ס"ת נוטל שכר כנגד כולם ולפיכך ראוי שיהא גדול שבקהל גולל.

באותה שיטה הולך השבלי הלקט הלכות תפלה סי' לב, דין סדר הקרואים, כהן לוי ישראל, תנו רבנן אלו דברים וגו' ותניא וקדשתו לכל דבר שבקדושה וגו' ונשאל רבינו משה בר חנוך צ"ל, כנסת שיש שם כהן ע"ה ות"ח, מי ראוי לקרות תחלה, והשיב כך: הלכה שכהן ע"ה קורא תחילה משום דרכי שלום, רבינו ישעיה צ"ל כתב בפסקיו במגילה בענין רב קרא בכהני, מהכא שמעינן דליכא למקרי ישראל בכהני אלא א"כ הוא גדול הדור שאין כמוהו אפי' בעיר אחרת ואע"פ שאין כהן בעיר כמוהו, לא יקרא בכהני דכך תקנו חכמים מפני דרכי שלום שיהא כהן קורא ראשון ואע"פ שיש ישראל חכם ממנו. וכ"כ בסי' לד.

ספר החינוך מצוה רס"ט מצות קדוש זרע אהרן, להקדימם לכל דבר שבקדושה, ואם מאנו בזה לא נשמע אליהם, וזה כולו לכבוד השם יתעלה, שנאמר "וקדשתו" כי את לחם וגומר, ובא הפירוש "וקדשתו" לכל

דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון, ולשון ספרא "וקדשתו" על כרחו כלומר שזאת המצוה אנחנו נצטוו בה ואין זה בבחירת הכהן, אלא מדיני המצוה מה שאמרו רז"ל גיטין נט ע"א, אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קורא ראשון וכו', שסדר קריאת התורה בציבור זהו שהכהן קורא ראשון לעולם ואחריו לוי ואחריו ישראל, וכבוד זה נעשה להם כשראוין לכך, אבל אם היו בעלי עבירות נמנעים מכבוד כלומר אין חולקים להם כבוד, וכבר אמרו רז"ל (הוריות), (ראה פירוש תפארת ישראל על המשנה הוריות לע"ל), שממזר ת"ח קודם לכהן גדול ע"ה, ועכשיו בזמן הזה לא ראינו מי שהקדים עצמו לשום כהן מפני חכמינו, "ועקב ענוה יראת ה'" (משלי כב ד, שם רש"י, בשביל הענוה יראת ה' באה), והעובר על זה ולא כבדם במקום שראוי וכהן הראוי לכבוד, ביטל עשה זה.

ראה שו"ת הרשב"א ח"א סי' קי"ט, אם היה כהן ת"ח, אפי' איכא ישראל ת"ח גדול ממנו, ראוי להקדים את הכהן, ואם עשה כן מאריך ימים כדגרסינן התם פרק בני העיר, שאלו תלמידיך את רבי פרידא במה הארכת ימים אמר להם מימי לא ברכתי לפני כהן. ראה עוד שם סימן רי"ד.

ראה עוד שם במיוחסות להרמב"ן סי' רד, הביא דברי הרמב"ם בפ"ה המשנה (פרק הניזקין) ואחר כך כ' קי"ל שהכהן אם היה ראוי לקרות ראשון והרשה לישראל שהוא כמותו או פחות ממנו שיעלה ויקרא, יש לו רשות בזה, אבל אסרינן זה מפני דרכי שלום שיתחדש מזה מחלוקת, שאמרנו שיקרא הוא בעצמו ראשון, ולא שירשה לזולתו, ולזאת הכוונה רמז בהלכה זו באמרו כהן קורא ראשון.

הרא"ש גיטין פ"ה סי' כ, אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל מפני דרכי שלום. שם קיצור פסקי הרא"ש סי' כ, כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ת"ח הממונים על הצבור וכו' ואין לכהן להניח לישראל לקרוא לפניו בשבתות וימים טובים אפי' הוא גדול העיר אם לא שיהא מופלג בדורו, אבל בשני וחמישי יכול להניח לקרות לפניו אם הוא מופלג גדול ממש, ואם הכהן ע"ה לא יקרא לפני ת"ח, וצ' להניח הכהן לפתוח ראשון בכל מקום לברך ברכת המזון וליטול מנה יפה וכו'. (יש שנחלקו בדברי הרא"ש, לפנינו דברי הרא"ש במלואם, שכ' שבשבת ויו"ט יכול חכם מופלג בדורו לקרוא לפני כהן, בב' וה' יכול הכהן לתת רשות לחכם לקרוא לפניו, ובכל מקרה ע"ה לא יקרא לפני חכם, וכל זה לפני שפסק מרן בשו"ע את ההלכה, ולאחר פסק מרן כל זה בטל, ואפי' ע"ה יקרא לפני חכם שבישראל, בכל זמן.

טור סי' קל"ה, אלו דברים שאמרו משום דרכי שלום כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, וכ' א"א הרא"ש ואף אם בא כהן לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו, שיקרא ראשון בשני וחמישי הרשות בידו, בשבתות וימים טובים דשכיחי רבים בביה"כ אין הרשות בידו דלא ליתי לאינצויי (השמיט דברי הרא"ש שבשבתות יכול לחלוק כבוד לחכם מופלג, משמע שחולק עליו), ורב הונא דקרי בכהני בשבתות וימים טובים משום דמופלג בחכמה היה דאפי' ר' אמי ור' אסי כהני חשיבי דארעא דישראל הוו כייפי ליה, ומשמע מדבריו שאם הוא גדול ומופלג, שיכול לקרות בפני כהן, אבל רב עמרם כ' היכא דאיכא כהן דלית ליה רשות לישראל למקרי קמיה, אפי' הוא נשיא שבישראל, וכ"כ רב נטרונאי דאפי' כהן ע"ה קודם ישראל ת"ח.

וגם בספר אבודרהם דיני קריאת התורה ע' קכ"ט, כ' כדברינו, כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, וכ' רב עמרם כל היכא דאיכא כהן לית ליה רשותא לישראל למקרי קמיה, אפי' הוא נשיא שבישראל וכ"כ רב נטרונאי דאפי' כהן ע"ה קודם לת"ח.

כל בו הלכות קריאת התורה, בכל מקום שיש שם כהן לוי וישראל, כהן קורא ראשון, ואפי' יש שם תלמידי חכמים גדולים ואפי' כהן ע"ה קורא ראשון, וכ' הרב בעל האשכול בב' ובה' יניח החכמים לקרות, ואפי' בשבתות אם יש גאון או רב מובהק או ראש ישיבה דכולי עלמא כייפי ליה מותר לכהן לחלוק לו כבוד)

משמע שאם הכהן לא ירצה לא יכול הת"ח לעלות לפניו, וכל זה לפני פסק מרן, ואחר פסק מרן כהן קורא ראשון בכל אופן.
(.

ראה שם בדרישה אות א, מוכח מהגמרא שכתבתי דבלא רשות פשיטא דאסור מדאורייתא גם מדהביאו הרי"ף והרא"ש בפ' הניזקין להאי ברייתא סתמא וקדשתו לכל דבר שבקדושה, שמע מינה שס"ל לדרשה גמורה ואף דיכול להיות דאסמכתא הוא עשאוהו חז"ל כדאורייתא, וצ' לומר דרבינו ס"ל דא"ר יוחנן אסור לכ"ג ע"ה לברך בפני ת"ח היינו דוקא בסעודה דשם אין טעם משום אנצווי דלא שכיחי שם רבים כולי האי וכו', קשה למה לא כ' רבינו דין זה כאן ושביקה עד לקמן בס' רי"א, דשם כ' בשם ר' יוחנן כל ת"ח שמברך לפניו אפי' כ"ג ע"ה חייב, גם הרי"ף והרא"ש לא הביאו הא דר' יוחנן בפרק בני העיר, כי אם בפ' שלשה שאכלו על דיני ברכת המזון.

ראה גם הריב"ש סי' צד, בגיטין נט ע"א תנן כהן קורא ראשון וכו' מפני דרכי שלום ואמרינן בגמרא מנה"מ ואמוראי מוכחי הא מלתא מקראי טובא והמחזור מכלם דכתיב "וקדשתו" לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון, ואביי שאל הא מפני דרכי שלום דאורייתא הוא ואסקה אביי לכדתניא שנים ממתנינים זה לזה וכו' אם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו, ואמר מר עלה לא שנו אלא בסעודה, אבל בביה"כ לא, מאי טעמא דאתי לאנצווי כלומר מן התורה היה יכול הכהן לתת רשות למי שגדול ממנו אבל חכמים תקנו שלקרות בביה"כ לא יכול כהן לחלוק, ואמרינן נמי התם דזהו בשבתות וימים טובים אבל בחול דליכא אינשי טובא בביה"כ יכול לחלוק כבוד למי שגדול ממנו, ואם היה חכם גדול מכל הכהנים שבדורו יכול לחלוק לו הכהן כבוד אפי' בשבתות וימים טובים, דהא רב הונא קרי בכהני אפי' בשבתות וימים טובים, ובפ' בני העיר כז ע"ב, גרסינן שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים אמר להם מימי לא ברכתי לפני כהן, ומקשינן בגמרא למימרא דמעליותא היא והאמר רבה בב"ח אמר ר"י כל ת"ח שמברך לפניו אפי' כה"ג ע"ה אותנו ת"ח חייב וכו' ומפרק כי אמר איהו בשוין ופירש ר"ת דלאו שוין ממש קאמר דא"כ פשיטא דכהן קודם, ומאי רבותא דר' פרידא דאורייתא הוא, אלא ששניהם ת"ח אבל רבי פרידא היה גדול ממנו ואם רצה לקרות קודם לכהן רשאי כרב הונא, הנה שלדברי הכל היא מצוה בתורה לכבד הכהן יותר משאר ישראל וכבר מנאה הרמב"ם בחשבון המצות שכ' בראש ספר המדע במנין המצות לב, לחלוק כבוד לזרעו של אהרן ולהקדימו לכל דבר שבקדושה, שנאמר "וקדשתו" ובספר המצות שלו כ' במצוה לב, היא שצונו לכבד זרע אהרן ולנשאם ולרומם ונשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה ואפי' ימאנו לא נשמע מהם זה כולו הגדולה לאל יתברך אחר שהוא לקחם לעבודתו וכו' והאריך בזה, גם הר"ם מקוצי מנה המצוה הזאת בספר המצות שלו, וכן נמנית מצוה זו בספר עמודי גולה, גם בספר עבודה (פ"ד מה' כלי מקדש) כתב הר"ם: שצ' כל אדם מישראל לנהוג בהם כבוד הרבה ולהקדים אותן לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וכו' וכן אמרו בחולין קל ע"ב, אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר"י מנין שאין נותנין מתנות לכהן ע"ה שנאמר ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת הכהנים והלויים למען יחזיקו בתורת ה' המחזיקים בתורת ה' יש להם מנה ושאיין מחזיקים בתורת ה' אין להם מנה, אבל הרמב"ן כ' לכל כהן אפי' לכהן ע"ה וכן הוא בירושלמי והא דאמרינן בחולין קל ע"ב, דאין נותנין לכהן ע"ה היינו אם יש שם כהן חבר לחבר נותנין אין שם כהן חבר נותן לע"ה, ולא צ' למטרח בתר חבר או לעכבם עד שיבא, ולהכי תנן נותנין לכל כהן כמו שכתב הרמב"ן בהלכות בכורות פ' עד כמה, הכהנים אף אם היו נודעים ביחוסם כל שלא היו נוהגין כשורה שלא היו בני תורה, כ"ש כהנים שבדורנו שאין להם כ' היחס אלא מפני חזקתן, נהגו היום לקרוא ראשון בתורת כהן ואפי' הוא ע"ה לפני חכם גדול שבישראל כש"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות תפלה, ונהגו כן מפני המחלוקת.

לסיכום דעת הראשונים הסוברים ד"וקדשתנו" הוא דאורייתא, ראשית - רבי שמעון בר יוחאי בירושלמי, פ"ה הלכה ט. מחזור ויטרי סי' קכ"ג. הרמב"ם ספר המצות, מצוה לב, והרמב"ן שם מתוך שלא הגיה על זה משמע שסובר כדעת הרמב"ם. סמ"ג מצות עשה יט. החינוך מצוה רס"ט. הריב"ש סימן צד. ועוד... (ואפילו הסוברים שהוא אסמכתא, אז גם מצוה מדרבנן עם אסמכתא זה לא דבר פשוט).

מכאן נבוא לדבותינו האחרונים

הרדב"ז ח"א סי' תקס"ו, לענין לעלות כהן קטן לקרוא בתורה ראשון אם יש שם ת"ח, ת"ח קודם, ודי לנו מה שנהגו שקורא ע"ה ראשון במקום דאיכא ת"ח. ראה עוד ח"ב סי' תשכ"ד.

ראה ב"י או"ח סי' קל"ה ד"ה ומ"ש הרמב"ם, רב קרי בכהני לפי שהיה יותר חכם מן הכהנים המצויים שם, לאו למימרא שאע"פ שיש כהנים חוץ לאותו ביה"כ דלא כייפי ליה מאחר שבאותו ביה"כ אין חכם גדול ממנו קרי בכהני, דהא משמע בפרק הקורא את המגילה דשמואל לא היה בביה"כ שקרא בו רב בכהני, כי אקלע לבבל אפי' הכי אצטריך למימר דשמואל מיכף הוה כייף ליה אבל אי לא הוה כייף ליה לא הוה קרי בכהני, אע"פ שלא היה באותו ביה"כ וגם לא באותו העיר וכמ"ש רש"י דשמואל לא היה בבבל אלא בנהרדעא ואע"פ שהרמב"ם תמה על המנהג ולא יישבו עכ"פ צ' לתת טעם למנהג זה שהוא פשוט בכל מקום ואין ראוי לומר שבטעות נתפשט (שכהן קורא ראשון אע"פ שיש גדולי ישראל, מכאן גם שהחכם שרוצה לקרוא לפני הכהן, צ' להיות שאין כמוהו בכל הדור).

שם ד"ה ונראה שלקיים המנהג, צ' לומר דהא דתנן כהן קורא בתורה ראשון מפני דרכי שלום אפילו אם הוא כהן ע"ה ובפני חכמים גדולים היא, וכן נראה ממש"כ המנהיג שרב נטרונאי הביא ראייה לדבריו מדאיתא בהניזקין על מתניתין דכהן קורא בתורה ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל מפני דרכי שלום אחריהם מי קורא ת"ח הממונים פרנסים על הצבור, והא דא"ר יוחנן כל (כהן) ת"ח שמברך לפניו כהן ע"ה חייב, בברכת המזון וכיוצא בה היא, אבל לקריאת התורה כיון שהתקינו שכהן יקרא ראשון מפני דרכי שלום ואפי' בפני גדולים ממנו ליכא זילותא לחכם כלל, וכן הא דאמר ר' פרידא מימי לא בירכתי לפני כהן בברכת המזון היא, וכדפירש רש"י, והא דתנן בהוריות ממזר ת"ח קודם לכהן גדול ע"ה, היינו לכל שאר דברים חוץ מקריאת התורה, שתקנה קבועה תקנו כי היכי דלא ליתי לאנצויי, ואין הכי נמי שאם היה רוצה הכהן ליתן רשות לרבו או למי שגדול ממנו היה רשאי בשני וחמישי מן הדין כדאיתא בהניזקין, אלא שהתוס' כ' בשם ר"ת דה"מ לדידהו דבחול הוה טרידי במלאכתן ולא שכיחי רבים, אבל לדין שכיחי בב' וה' כמו ביו"ט, ומיהו אפי' בשבתות וימים טובים אם בא לחלוק כבוד ל גדול ומופלג דכולהו כהני כייפי ליה, לעלות ראשון הוא רשאי, כדאשכחן דרב ורב הונא הוה קארו בכהני, אלא שבדורות הללו לא הקפידו הגדולים לעלות ראשונים וטפי עדיף להו לעלות בסוף העולים, ולעולם גדול שבצבור עולה בסוף וע"י כך לא הצריכו הכהנים למחול כבודם לגדולי הדור.

וכדברינו מפרש המלאכת שלמה על המשנה גיטין פ"ה מ"ח, בפ"ב בהלכות תפילה הלכה יא, ושם פסק [הרמב"ם] כנגד תמיהתו בפירושו על מה שנוהגין שלא כדין הגמרא ודלא כמתניתין בסוף הוריות, ופירש הב"י ליישב המנהג דהא דהוריות לאו כללא הוא לכלול קריאת התורה אלא בשאר דברים שמצוה להקדים הכהן כמו לברך ברכת המזון וליטול מנה יפה ראשון, אבל דיני קריאת התורה היא כמתניתין דהכא ע"כ אלא דר"ע משמע דסובר דהיא דהוריות לענין קריאת התורה נמי אתנייא ועלה קאמר והאידינא נהוג. ועיין עוד בב"י סימן קל"ה וכו' ומה שהוצרכו לומר מפני דרכי שלום דאסמכוה אקרא היינו לומר שאפילו

אם הכהן רוצה למחול על כבודו ולחלוק כבוד לרבו או לגדול ממנו, אינו רשאי, ולא שנא ביום ב' וה' בזמן הזה דשכיחי רבים בביה"כ כמו ביו"ט.

וכן פסק מרן בשלחנו הטהור (כמו שכ' בב"י בסכום הענין) סי' קל"ה סעיף ג (בסתם ללא שום חולק), כהן קורא בתורה ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל. וכפל ההלכה שם בסעיף ד, וכ' המנהג פשוט שאפי' כהן ע"ה, קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל, והוא שהכהן יודע לקרות, ולפי כללי ההוראה דברי מרן הם כהלכה למשה מסיני ואין רשות לשום פוסק להורות נגד פסק זה, ועוד יותר מחזק ההלכה שאומר מרן שכן הוא המנהג, ומי יעז להנהיג מנהג היפך דברי מרן דמן השמים הסכימו שתנתן דת על ידי מרן הקדוש. וכן פסק בסי' קל"ו שכ' בשבת ויו"ט ויוה"כ קורים אחר הלוי ת"ח וכו'. (ראה כללי מרן השו"ע ביחודה דעת ח"ה סי' ד, ה.).

וכן כתב המהרש"ל בן תקופתו של מרן השו"ע, בים של שלמה גיטין פ"ה סי' כא, (כ' באריכות והבאתי תמצית דבריו), ת"ר "וקדשתו" לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון וכו', דהא מחלק גבוה קא זכי ואינו גרוע משאר מתנות כהונה כגון זרוע ולחיים והקבה וכו', ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו, ואמר מר עלה לא שנו דחולק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו אלא בסעודה, אבל לענין לקרות בתורה בביה"כ אין כהן חולק כבוד ללוי או לישראל, דאסרו חכמים מפני דרכי שלום שיתחדש מזה מחלוקת, אחר שהדבר תלוי בו לכך אנו אומרים שיקרא הוא בעצמו ולא שיתיר לזולתו ולזאת הכוונה רמז בזאת ההלכה באמרו כהן קורא ראשון וכן באר בתלמודא, הוכיחו נמי התוס' מהאי דר' פרידא וכן פסק נמי הרא"ש דכהן לא יכול למחול לקרות לפניו רבו או שגדול ממנו וכן פסק המרדכי בשם רב שמחה, וכ"ש האידנא, לכן הנח להם למנהגם ורב נטוראי כ' דאפי' כהן ע"ה קודם לישראל ת"ח, ומאחר שנתפשט המנהג אין בו ביזוי לת"ח, ומ"מ כל ירא שמים יזהיר שלא יתחזק הסגן (הגזבר) לקרות לכהן ע"ה לפני ת"ח אם יכול לקרות נמי כהן חבר שהוא תלמוד בתורה, ובמקצת נוסחי הרא"ש כתב להדיא דבה"ב הרשות בידו לחלוק כבוד לרבו וכ"כ הטור בשמו ובב"י אכן התוס' כתבו אבל לדין שכיחי בה"ב כמו ביו"ט וכ"כ במרדכי, ומה שמשמע מסוגיא היכא דמופלג בחכמה והוא אדם גדול שיכול לקרות בפני כהן, ולא נהגינן כן האידנא כי אין מצוין בינינו מופלג וגדול הדור בימינו לשנות עליו המנהג, גם אפשר דבעינן גדולי הדור כרב הונא, וזה אפשר אינו בנמצא האידנא גם הרשב"א כתב שצ' להיות גדול הדור ומופלג בחכמה שאין דומה לו בעיר אחרת ומי יעיד על זה האידנא ומ"ה כתב רב עמרם כל דאיכא כהן לית ליה רשות לישראל למיקרי קמיה אפי' הוא נשיא מישראל.

שם סי' כב, לפעמים צ' הכהן למחול על כבודו ולצאת מביה"כ כגון בתענית שנוהגים במדינת אשכנז אחר החג, שאז המנהג מי שלא מתענה אינו עולה בתורה לפ' ויחל ואם יש שם כהן שלא התענה ואין כהן אחר צ' לצאת מביה"כ, וכן פסק מהרי"ק בתשובה.

וכתב עוד, קהל נוהגים שבשבת בראשית אחד מתנדב מהקהל מעות לצורך ביה"כ כדי שיקרא ראשון בהתחלת התורה, אם יש שם כהן הוא קונה אותו מצוה או מוחל על כבודו ויוצא מביה"כ. (לא בחנם היפוך אותיות "מנהג" הם אותיות "גהנם", מאין צץ רעיון זה? ע"מ הוא סומך?, ראינו כמה שהתורה מצוה לכבד הכהנים ולפארם למען שמו יתברך וקרבים אליו ולהעביר ולהשפיע ברכה לעמו ישראל על ידי הכהנים, ואלו לא חפצו בברכה ותרחק מהם, ומה קורה כאן, חברו איזה אנשים דלא מעלי רודפי בצע עם רודפי כבוד ומהם יצא "העגל" הזה שנקרא "מנהג" שיצא מזה קלקול לדורות, (כנראה שמנהגי הדור לא היתה ידם תקיפה או שלא נתפרסם בזמנם ויצא המרצע מהשק אחרי זמנם, וקרי ליה נהגו אם היו אנשים בעלי חכמה ודעת שרודפים מצות ומעשים טובים יהיה להם למכור את

הששי שהוא המעולה בעליות כמו שכתב מרן החיד"א בלדוד אמת קונטרס אחרון סי' ב אות ו, מדרגת העולים על דרך הסוד הששי גדול שבכלן והשלישי אחריו והשביעי גרוע מכלן). ע"ע כה"ח סי' קל"ד אות לד, שכ' ליהרר שלא לבא לידי מחלוקת וקטטה ח"ו כי מוטב שילכו לאיבוד אלף אלפי דינרי זהב, ולא תצא תקלה, להלבין פני חברו ברבים.

ראה שיטה מקובצת על בבא מציעא פה ע"ב, על הגמרא האומרת על מה אבדה הארץ, ויאמר ה' על עזבם תורתך אשר נתתי לפניך, אמר ר' יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה, כותב שם המפרש הגדול רש"י, כשהיו עוסקים בתורה לא היו מברכין לפניך, השיטה מקובצת כותב, שנמנעו מלעלות לס"ת הוא אסור, והיו ת"ח רובם קשה עליהם התנועה לעלות לס"ת, והיו נמנעים מלעלות, והנ"ל בפירוש דבר זה הוא בהיפך והוא שהדבר האסור הוא היות איש ת"ח נמצא שם ועולים לפניו כהן ע"ה או מי שהוא גרוע ממנו בחכמה, וקורא תחלה ולהיות שהם מיעטו כבוד התורה ואין קורין תחלה בתורה אלא קורא אחר פחות מהן לקרובן שאין תורה יוצא מבניהם, ומה שיסייע את הפי' הזה הוא היות בעל המאמר הוא רב ובפירוש אמרו רב קרא בכהני לפני שמואל, (ויש ליישב, מה שכותב שהת"ח היו קשי תנועה שהיו בעלי בשר וכדומה, א"כ לא בגלל שזלזלו בתורה, ועוד יש לנו ראיה מרב פרידא שכיבד הכהנים והאריך ימים, ועוד מנין לו שזרעם לא יצאו ת"ח, במחילה מכבוד תורתו, אבל דברי רש"י יותר מתיישרים, (יש לציין שגדולי המפרשים לא דנו בזה כגון הרמב"ן, המאירי, הרשב"א, הריטב"א, חידושי הר"ן, הפני יהושע, הצ"ח) ומצאתי כתוב בשם תו"ח שהביא בשם הר"ן במסכת נדרים, מימרא זו נתפרשה בכמה פנים אך בעיקר סבורים הכל שאין להבינה כפשוטה ממש, אלא כבטוי המרמז על יחס גישה כלפי התורה, שהרי מפורש בכתובים שחטאו, אלא ששאלו מפני מה לא הגנה עליהם זכות התורה מלהכשל בכל אלא, ורבנו מפרש שכיון שלא היתה התורה חשובה בעיניהם ולא למדוה לשמה, ממילא לא חששו לברך עליה, וכעין זה כ' העין יוסף והמהר"ל.

ראה עוד מש"כ הלבוש תלמידו של המהרש"ל שם אות ג, בכל פעם שקורין בתורה קוראין ראשון כהן וכו' ואחר כך לוי ואחר כך כל העם, ומה שהוצרכו לומר מפני דרכי שלום כיון דאסמכוה אקרא היינו לומר שאפי' אם הכהן רוצה למחול על כבודו ולחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו אינו רשאי לעשות כן וכ"ש שאם אין הכהן רוצה למחול ובא אחד שהוא גדול אפילו מכל חכמי דורו שאסור לגדול זה לעלות לפני הכהן, אע"פ שמדינא דגמרא והפוסקים היה אפשר לחלק אבל המנהג הוא כמו שכתבת.

שם אות ד, וכן נוהגין בכל המקומות שאפי' כהן ע"ה קורין אותו ראשון אפי' לפני חכם הגדול שבישראל ולא שנא בשבתות וימים טובים ולא שנא בשני וה', דבזמננו זה אין העם טרודין כ"כ במלאכתן ושכיחי רבים בביה"כ בב' וה' כמו בשבתות, ובלבד שידע הכהן לקרות בתורה שאם אינו יודע לקרות, היאך יברך על התורה, מיהו אם יכול לקרות עם החזן מלה במלה סגי בכך.

ראה בשיירי כנה"ג סי' קל אות לא, אסור להשתמש בכהן אפי' בזמן הזה, דהוי כמועל בקדשים. עע"ש בסי' קל"ה הגה"ט והגב"י, כמה ענינים בעליות לתורה.

מטה משה ח"א סי' רל"ז, גרסינן בפ' הניזקין ת"ר אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום, כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, וכ' רב עמרם כל היכא דאיכא כהן לית ליה רשות לישראל למקרי קמיה אפי' הוא נשיא שבישראל, וכ"כ רב מטרונאי דאפילו כהן ע"ה קודם לישראל ת"ח וכ"כ משה בר חנוך וכן נוהגים דלא כהרא"ש והרשב"א.

טורי זהב אות ג, משמע מדברי הרא"ש שאם היה גדול ומופלג שיכול לקרות בפני כהן, אבל רב עמרם כתב כל היכא דאיכא כהן לית ליה רשות לישראל למקרי קמיה אפי' הוא נשיא שבישראל וכ"כ רב

נטורנאי דאפ'י כהן ע"ה קודם לישראל ת"ח והאר"י הב"י לתר"ץ מיירי בלא מחילת הכהן על כבודו וזה אינו וכו', וגם הרא"ש קאי על נתינת רשות של הכהן דוקא כדמשמע בהדיא, משמע דלכ"ע לא מהני רשות וג"כ א"ל דרב מעלה יתירה הוה ביה על כל העולם וכן רב הונא, אין למדין ממנו דהא התלמוד לא תלה הדבר אלא במה שהיה העולם כייפו להו ופשיטא שאין כייפי לאדם כמו לנשיא ישראל וכו', וב"י עצמו הביא אח"כ ספר המנהיג דכ' דר"נ הביא ראיה מהא ולפי זה גם רשות דכהן לא מהני.

ראה מגן אברהם סי' קל"ה אות ז, אם המנהיג לקנות במעות מי שיקרא ראשון בתחלת התורה בבראשית ואם קנה אותו ישראל מוחל הכהן על כבודו ויוצא מביה"כ פעם אחת לא רצה הכהן לצאת מביה"כ מותר לכפותו ע"י השלטון לצאת מביה"כ (ראה מה כתבנו על מנהיג זה, מה שבורא עולם אומר לישראל וקדשתו לברך ראשון, מצוה דאורייתא לשיטת הרמב"ם, הרמב"ן, הסמ"ג החינוך, והמג"א בעצמו, ועוד הרבה פוסקים, ואיך קוראים לזה כבוד התורה) כדי שלא יתבטל המנהיג וכבוד התורה (ב"י מהרי"ק), ואפ"ל לא יצא יקרא הישראל, ומיהו מלשון מהרי"ק לא משמע כן דא"כ אין לכפותו ע"י השלטון. (ראה בדרישה שם שחולק על הב"י ואומר שאין אפשרות לקרות ללא רשות הכהן).

ראה באר היטב סי' קל"ה אות ז, עיין שם שהביא כמה מהקלוקלים. ועוד כתב הגאון החת"ס או"ח סי' כד, ובאמ"ת דברי הב"י והמג"א שנמשך אחריו בהעתקת המהרי"ק לכופי הכהן הוא קצת תמוה דבמהרי"ק שרש"ט עובדא הוה שהיה הכהן יכול לילך לביה"כ אחרת לקרוא בכהני וכו' ומשמע בכל זה אם לא רצה הכהן לצאת שאין לכופי אלא משום זה נהנה וזה לא חסר שהיה יכול לעלות בביה"כ האחר וגם היה רק לפי שעה כמו שכ' ודייק להדיה המהרי"ק שהיה לפי שעה ואקראי בעלמא. ע"ע שם סי' כה. ראה בספר הזכירה שכתב סגולה לאריכות ימים, שלא לברך לפני כהן.

ראה בברכי יוסף שם אות ה, שכ' יש נוהגים שביום שבועות רב המקום קורא במקום הכהן לכבוד התורה ואין צ' לצאת הכהן ואומר הש"ץ יעמוד הרב וכו' בשם מהר"ם שער אריה בכ"י.

ראה שו"ת זרע אמת ח"א סס"י טו, כתב מהר"ר ליב סראייל הובאו דבריו בספר נחלת יעקב, חי ראשי אילו הייתי שם לא הייתי חושש ומקפיד בדבר ובעצמי וכבודי הייתי קם אחריו דכשם שבזמננו אין פגם גדול לקרות בתורה אחרי כהן קטן כך אין פגם לילך אחר לוי ולא יעמוד האדם על מידותיו.

ועוד כ' הגאון בעל החיי אדם כלל לא אות יז, מצות עשה מן התורה לקדש את הכהנים לענין לקרות בתורה בביה"כ תקנו חז"ל שאין הכהן יכול למחול, אלא דוקא כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל. שם אות יח, המנהיג הפשוט שאפ"ל כהן ע"ה קודם לקרות לפני חכם ישראל, ואפילו אינו יודע לקרות כלל, אע"ג שארז"ל כל ת"ח שמקדים לו כהן ע"ה חייב שמבזה התורה, היינו בימיהם, אבל בזמננו כיון שכן המנהיג אין כאן ביזוי.

ראה בחס"ל סי' קל"ה אות טו, שכ' אין למעט בכבודן של כהנים ואין לכופם לצאת חוצה שלא לקרותו ראשון בשביל איזה סיבה, בשם עיקרי הד"ט סימן ו אות לב, משם כנסת יחזקאל סימן ז.

עיין עוד בספר לב חיים לרבנו חיים פלאגי" ח"ג סי' צו, נשאלתי על ביהכ"נ שיש להם כהן אחד העולה לדוכן ומברך להם ברכת כהנים אך לקרותו ראשון לס"ת אינן קורין אותו אלא פעם בחודש ולא בחגים ומועדים, והשבתי ישתקע ולא תעשה כזאת בישראל והם לא ידעו מש"כ הרב כנסת יחזקאל סי' ז, דאין למעט בכבודם של כהנים ואין לכופם לצאת החוצה שלא לקרותו ראשון בשביל איזה סיבה, והביא דבריו הרב עיקרי הד"ט סי' ו אות לב, ועוד שם אות מ' משם ספר אור הנעלם סי' לב, וכבר האריך בזה הרב חיים

וחסד בתשובה סי' א, וגם הגאון החסיד רבינו הגדול אמו"ר צוק"ל זיע"א, בספר חיים סי' ט אות ס, כ' להוציא לכהן לחוץ כדי לעלות לישראל ראשון אינו נכון לעשות בתמידות אפי' ברצונו הטוב כ"א באקראי בעלמא עכ"ל וגדולה מזה תקן מרנא ורבנא הר' בתי כהונה שלא להוציא לכהן החוצה כדי לעלות לישראל ראשון אפי' פעם ביובל ע"ש, ובין תבין את אשר לפניך שלא יפה עשו, ומהיום והלאה ינהגו כבוד וגדולה לכהן לעלותו לקרות ראשון בהתמדה גדולה כי כך שורת הדין נוטה.

ראה מאמר מרדכי על דברי מרן השו"ע סעי' ג' ד', ניכר שרצה להכריח בדברי הפוסקים שחכם עולה לתורה במקום כהן בלי רשות הכהן, אולם אין זה עולה מדבריהם, בעיקר דבריו רצה להסתמך על דברי רב הונא בגמרא גיטין נט, ופירוש המשניות להרמב"ם שם, ועל פסקי רא"ש, ועוד, אך אסתפק בג' דברים אלו שהם עיקר דבריו, בענין רב הונא יש לומר שהגמרא הביאה שני מקרים אחד עם רב הונא שקרא במקום כהן ובמגילה פ' בני העיר הביאה הגמרא מעשה ברב פרידא שגם היה גדול ולא קרא אף פעם במקום כהן ובשכר זה זכה לאריכות ימים, א"כ היה לו ללמוד מרב פרידא. ועוד שגם אם לומדים מרב הונא מפורש שבגלל שהכהנים היו כפופים לו, מה שאין כן בזמננו שלא קיים דבר כזה, (כמפורש בפוסקים שהבאנו). בענין הרמב"ם: הרמב"ם ביד החזקה בכמה מקומות, בפרט בהלכות תפלה, כתב בפשוט שכהן קורא ראשון, וקיימא לן שהלכה כמו שכותב ביד החזקה. בענין הרא"ש, דברי הרא"ש ברורים בפסקי הרא"ש ובקיצור פסקי הרא"ש, שהחכם יכול לקרוא במקום כהן רק בהסכמת הכהן, ומעל הכל אפי' ללא שאר הדברים כיון שמרן השו"ע פסק בב"י וגם בשו"ע שכהן קורא ראשון אפי' ע"ה לפני נשיא ישראל, קיימא לן שדברי מרן כהלכה למשה מסיני, ואין רשות לסטות ממנה ימין או שמאל, וכש"כ בספר יחיה דעת ח"ה עמוד שי"ז ומה לנו לחפש בדברי הראשונים לאחר שבעלי השו"ע עמדו על דבריהם ודחאו וביירו ההלכה כשמלה וקבעו בשלחן ערוך הלכה ברורה לעם סגולה.

ראה בפתח הדביר אות ו, שהביא דברי הטו"ז.

עיין עוד מש"כ הגאון רבי יצחק פלאגי' בספרו יפה ללב אות ה, המנהג פשוט שאפי' כהן ע"ה קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל, והיינו כמ"ש בב"י בסי' זה שבדורות הללו לא הקפידו הגדולים לעלות ראשונים וטפי עדיף להו לעלות בסוף העולים, ולעולם גדול שבצבור עולה בסוף, מצאתי מדברי ריב"ה ברמזיו על התורה פ' יתרו, וקדשתו ב' במסרה חד ריש פסוק וחד סוף פסוק וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב הגבל את ההר וקדשתו, וקדשתו גבי כהן ריש פסוק לפי שקדשתו ראשון וכו' ותלמיד חכם קדושתו בסוף כדכתיב לקדושים אשר בארץ המה וכו', בסוף הקריאה שגדול שבכולם גולל, ועיין מטה יהודה לקמן סי' קמ"א סק"ז, בס' מדרגות העולים שכ' שהשביעי שהוא משלים גדול מכולם וכ"כ הרב מחב"ר לקמן סי' רפ"ב אות ג, שכ' מנהג קדום בספרד לעלות גדול הקהל שביעי שהוא המשלים, וגם עד"ה הוא גדול לפ"ד התיקונים תיקון כא.

עיין בספר שדי חמד להגאון רבי חיים חזקיהו מדיני ח"ב מע' ואו כלל כט, וקדשתו לכל דבר שבקדושה.

שם חלק שלישי מערכת כ"ף כלל צב, כהנים בזמן הזה אי חשיבי כהנים ודאים או ספק כהנים כיון שאין להם כ' יחוס הנה מוהרי"ו הביא דבריו בד"מ סי' תנ"ו ס"ד כ' אין נותנים חלה לכהן קטן דלא מחזקינן בזמן הזה לשום כהן ודאי וביאר דבריו הרב מג"א שם בס"ק ט, דשמא נתחללה אחת מאמותיו וכ' שכן פסק רש"ל ומהרי"ל, ובזה נתיישבה דעתו ממה שתמה בסי' רא סק"ד למה אין העולם נזהרים להקדים הכהן לכל דבר שבקדושה מאחר שקדימה זו היא מן התורה, דהיינו לפי שאין בקיאים בייחוס הכהונה ע"ש.

וכדברינו כתב בקיצור שלחן ערוך סי' כג אות ט, כשיש כהן בביה"כ צריכין לקרוא אותו תחלה ואפי' אם הוא ע"ה אלא שהוא אדם כשר, הוא קודם אפי' לת"ח, אפי' אם הכהן רוצה למחול לא מהני.

ראה עוד להגאון בעל שו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן נט, נשאל, ביה"כ שאין שם רק כהן אחד ורוצים הקהל לתקן שלא לקרות כהן משום שיש פסידא לצדקה, והשיב, הנה מצוה עלינו לכבד זרעו של אהרן כמ"ש הרמב"ם במנין המצות מצוה לב, שצונו השי"ת לפארם ולנשאם ואפי' ימאן לא נשמע להם, וזה הגדולה לה' שהוא בירכם וקרבתם לעבודתו שנאמר וקדשתו, וכ"כ בחינוך מצוה רס"ט, מצוה זו נוהגת אפי' בזמן הזה, ומש"כ התוספות והרא"ש בפ' כסוי הדם דוקדשתו הוי אסמכתא, כבר תמה המג"א בסי' רא, דבגיטין דף כט ע"ב, מבואר דדאורייתא הוא, ולפע"ד גם הרא"ש מודה דמ"ע דאורייתא וכו', מ"מ קשיא לו תיפוק ליה הרי הדין במזיק מתנות כהונה קיימ"ל דפטור ביו"ד סי' סא' סעיף טו, מה שא"כ במתנות כהונה חייבים לצאת ידי שמים לדעת הרא"ש, ועכ"פ נראה ההלכה דמ"ע הוא להקדים להכהן, ובודאי אם יש ת"ח וכהן ע"ה כ' הרמב"ם בפירושו למשניות דת"ח קודם מ"מ עתה דהנהיגו דורות שלפנינו שהת"ח מחלו על כבודם מפני דרכי שלום ות"ח שמחל, כבודו מחול, נשאר העשה של "וקדשתו" על מקומו, וכיון דמ"ע איכא הרי ככל מ"ע שמחוייבים אנו לפזר ממון עבורה ולקנותה בדמים ומכ"ש שאין לנו למכור מצוה כדי להשתכר ממון ממנה, וא"כ איך נדחה מ"ע זאת משום חסרון כיס לצדקה, הנה יקרא הפסד, הרי זה חיוב עלינו ועל כלל הצבור ואפי' יהיה הממון לצורך מצוה אחרת, מאי אלימא האי מצוה מהאי מצוה, ומה אולמי האי עשה מהאי עשה, ואפילו עשה דעדיפא מניה בעינן בעידנא לחד תירוץ בתוס' פסחים נט ע"א, מכ"ש שלנו שאין מצוה אחרת נדחית, וכיון דחיוב על הצבור לקרוא את הכהן ראשון גם הקונה המצות חייב לקרוא לכהן ראשון וחסרון ידיעה הוא אצלם שהרי בקריאת הכהן הן מקיימים מצות עשה דאורייתא ובקריאה בתורה אינם מקיימים אלא מצוה ותקנה דרבנן ואם רוצים ליקח מצוה דרבנן כל שכן שעליהם ליקח מצוה דאורייתא על כן רע עלי המעשה שעושים במקצת קהילות שמזלזלין בכבוד הכהונה ונותנין אמתלות משום הפסד צדקה וזה אינו כדלעיל.

שם סימן ס, שאלה: אי רשאי הכהן למחול על החיוב לקרות ראשון, ואם סגי שיאמר הקורא במחילת הכהן, או שצריך לצאת. תשובה: מדינא רשאי הכהן ליתן רשות לאחר, אלא שחז"ל תיקנו מפני דרכי שלום אסור ליתן רשות וכו', אבל אם מוחל נגד הקהל לצבור משום צרכם לא שייך אתי לאנצויי, אבל לעשות תקנה שלא יקראו הכהן ראשון בשום פעם, כתב מרן החתם סופר סימן כד, דמאן ספין ומאן חשיב למיעקר מ"ע דאורייתא, ובלא רשות הכהן פשיטא דמבטלין מ"ע אלא אפי' ברשות הכהן אינו ראוי ואין יכולין לבטל, וכבר כ' הטו"ז או"ח סימן תקפ"ט, דאין רשות לבי"ד לבטל מ"ע לגמרי אפי' לעשות סייג לתורה.

ראה עוד בספר שתילי זיתים שם אות ג - ד, אפי' כהן קטן שיש גדול ממנו בחכמה.

וכדברינו ובשיטתנו כותב גם הגאון מחבר ערוה"ש סי' קכ"ח אות עב, המנהג פשוט דאפי' כהן ע"ה קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל, יש שכ' להקל משום דהאידינא ליכא מיוחסי כהונה וחלילה לומר כן ולהטיל דופי בקדושת כהנים וכבר צווחו על זה ככרוכיה, ועיקרא דדינא דשלא ברצון הכהן אסור להשתמש בו וברצונו מותר, ונ"ל דגם כהן בכהן אסור וצ"ע לדינא, וגם להסתפק בבעל מום. שם סי' קל"ה אות ח, כהן קורא ראשון וכו' ובירושלמי יש פלוגתא, דרשב"י אומר שזהו מן התורה, וריב"ל ס"ל שזהו מדרבנן, ובש"ס שלנו משמע להדיא דהוי דאורייתא, בכל מיני כבוד שאנו מחוייבים לכבדו יכול למחול כמו

שבארנו, הייתי אומר דגם בזה קמ"ל דתקנו חכמים מפני דרכי שלום שלא יבא לידי מחלוקת שלא יהיה ביכולתו למחול.

שם אות ט, וזהו דכתב רבינו הב"י בסעיף ד, המנהג פשוט שאפי' כהן ע"ה קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל, וכוונת רבינו הב"י שאפי' אם הכהן מוחל לא מהני, ואע"פ שבספרו הגדול ביאר דבמחילה מותר, מ"מ מסיק שם בעצמו שאין המנהג כן ואפי' מחילה לא מהני, וכן הוא המנהג הפשוט בכל המקומות (וכן כ' הטו"ז) ויש עתה מקומות שאינם בני תורה ונתפשטה הספחת ביניהם שאין משגיחין על הכהנים כלל וקוראים ישראל במקום כהן אף שיש שם כמה כהנים וגם אין מבקשים מחילתם אף שאינו מועיל כמ"ש, וראוים לעונש גדול וכבר ראיתי בעיני זאת וצווחתי עליהם עד שקבלו שלא לעשות כן וכמעט היה הדבר לפלא בעיניהם.

שם אות י, הרמב"ם בחיבורו כ' שהמנהג להקדים אפי' כהן ע"ה מת"ח מופלג בחכמה, וטעם המנהג דס"ל דהא דת"ח קודם זהו לשארי דברים אבל בעליית התורה שתקנו חכמים שכהן יקרא ראשון אין חילוק בזה, ולפי זה האידנא אין שום היתר להקדים ישראל לכהן אף במחילת הכהן, אא"כ רצונם לצאת מביה"כ קודם קריאת התורה, דאז בהכרח לקרא ישראל.

ראה עוד לרבנו הכהן הגדול החפץ חיים שכ' במשנה ברורה שם אות ט, דכתיב "וקדשתו" קבלו חז"ל שרוצה לומר לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון ולטול מנה יפה ראשון, מ"מ אם רצה הכהן לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו, אבל לענין לקרות בתורה בביה"כ תקנו חז"ל מפני דרכי שלום, שאין הכהן והלוי יכולין למחול, אלא דוקא כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, ואין חילוק בין שבת ויו"ט לשני וחמישי ושאר זמנים שקורין בהם.

שם אות יא, אף דהרבה ראשונים סוברים דלא נעשה תקנה זו להקדים ע"ה לפני חכם, מ"מ המנהג פשוט כהפוסקים שסוברין דלענין קריאת התורה בביה"כ מפני דרכי שלום לא חילקו בזה שם אות יב, ואין כאן בזיון לכבוד התורה, דכיון שכן המנהג אין כאן ביזוי.

ראה גם בספר דעת תורה על סעיף ג, בקריאת ס"ת לדידן גם בחול אינו יכול למחול כמבואר בש"ס ורא"ש וב"י וד"מ. (ראה עוד שם בענין כהן בע"מ וכדומה).

ראה רב פעלים ח"ב או"ח סי' טל, פסק שבברכת המזון בשני חכמים שכמעט שוים בחכמה שאין חיוב לתת לכהן לברך משום שבימינו אין יחוס, והוא פלא שחולק אפי' על הרמב"ם בפי' המשניות דבשנים (אפי' לא ממש שוים) יש קדימה לכהן, כ"ש שהרמב"ם חזר בו ביד החזקה, ופסק ברוח שפסק מרן בשו"ע.

ראה כה"ח אות יב, יג, יד, מש"כ ויש להשיב על דבריו אך כל התשובות נמצאים בפוסקים שהבאנו ואין הזמן מסכים לכפול הדברים.

עיין עוד בספר קצות השלחן להגאון אברהם חיים נאה סי' כה אות ב, כ' כהן קורא ראשון וכו' ואפי' כהן ע"ה קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל.

ראה בספר שואל ונשאל להגאון הגדול רבנו כלפון משה זצ"ל, ח"א סי' לד, כהן הבא מארץ רחוקה אם מעלים אותו ע"פ עצמו, דין זה מפורש באה"ע סי' ג' ולדעת מרן אינו נושא כפיו ואינו קורא בתורה ראשון ע"פ עצמו, ולדעת מור"ם נראה שלדעתו עולה ונושא וכן נהגו, ונראה דהמנהג הזה נתפשט כדברי מור"ם, ממה שלא ראינו ולא שמענו מי שמקפיד לחקור אחרי זה, מ"מ נראה דהיכא דאפשר לברר איזה אופן

המועיל יש לחקור ולברר לצאת גם דעת מר"ן. שם, חלק שביעי או"ח סי' יב, בענין שישראל עלה ראשון שחשב שאין כהן, כ' הפר"ח דאם ארע כן אינו עולה למנין שבעה, ומחידושו לגמרא מוכח דגם הקריאה אינה עולה וצ' לחזור מתחילת הפרשה, ומדברי ערך השלחן אות ה, נראה דמסכים לדינא לדבריו וכו' אך ראיתי להרב כה"ח סי' קל"ה אות לד, וכ' דעולה למנין שבעה.

ראה נודע ביהודה מהדורא תנינא סי' יד, שדחה דברי הפר"ח. ראה עוד מש"כ בנו בספר וישב אברהם להגאון הרב אברהם הכהן על או"ח סי' יא, להקדים כהן לכהן חברו נגד ישראל אה"ן דחיובא איכא והוי בכלל מ"ע דוקדשתו.

ראה בספר חיים ביד להגאון ר' סוסו הכהן זצ"ל סימן יח, בענין ביה"כ שלא היה להם כהן, ונהגו למכור פתיחת ההיכל לכל השנה, ומי שקנה עלה ראשון כל השנה, ואחר כך בא כהן ע"ש.

ראה עוד מש"כ תלמידו הגאון שער שמעון אחד ח"ב סי' לז, בענין ביה"כ שקבעו כשיש ב' בר מצוה וכדומה היו מוציאים את הכהן החוצה, האריך מאוד בענין זה ומפאת ארכם לא העתיק את הכל, אך לאורך כל התשובה עמד על כך שאין להעלות ישראל במקום כהן בלי רשותו, ואעתיק כאן סוף התשובה, - אגב אזכירה את מנהג ביה"כ לגריבה זיע"א בכפר שלם, מאחר והיו בין פורת יוסף רוב המתפללים כהנים, לכן היה ביניהם הסכם שמוכרים עלית כהן לכהנים, כלומר שהעולה צריך להיות כהן, ובודאי כל כהאי גונא אין כל חשש ויפה עשו מפני דרכי שלום.

שם חלק חמישי או"ח סי' כח, הביא הענין הנ"ל ואעתיק ממנו קטע קטן, משמע בגמרא דהא לא קאי רבי מתנה אמתניתין, אלא על הא דאמר אביי בשם ר' שביה"כ אין הכהן רשאי לחלוק כבוד אף לרבו ולגדול ממנו, שלא שנו אלא בשבתות וימים טובים דשכיחי רבים, אבל בשני וחמישי לא, וכן הוא בטור, ולכן בלא רשות הכהן אסור אף בב' וה', וברשות הכהן רשאים לקרוא לישראל בב' וה' והוא הדין ר"ח, אף כשלא יצא הכהן, אבל בשבתות וימים טובים, אף כשנותן רשות אינו כלום, וכל זמן שהכהן בביה"כ אסור לקרות לישראל.

ראה עוד אגרות משה או"ח ח"ב סי' לד, הביא כל הסוגיה והאריך בענין ואצטט מעט מדבריו, ומפרש הב"י שכיון שהתקינו שכהן יקרא ראשון מפני דרכי שלום ואפי' בפני גדולים ליכא זילותא לחכם כלל, ומתריך בזה דהא דתנן בהוריות דף יג, ממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה היינו לכל שאר דברים חוץ מקריאת התורה שתקנה קבועה תיקנו וכו'. ועוד כ' וניחה למה שבארתי מה שבמתניתין דהוריות איכא לכאורה סתירה, דמתחלה אמר אימתי בזמן שכולן שוין, משמע דאם אינם שוין שהישראל גדול יותר מהכהן בחכמה אף שהכהן נמי אינו ע"ה הישראל קדים, ולבסוף מסיק אבל אם היה ממזר ת"ח וכ"ג ע"ה ממזר ת"ח קודם, משמע דאם הכ"ג נמי ת"ח אף שקטן מהממזר הכ"ג קדים, ורק כשהכ"ג ע"ה ממזר, הת"ח קודם. אולם בסוף דבריו כיון שנהגו בשביל כבוד התורה להתנדב סך גדול להתחיל בראשית נמצא שקריאת המנדב הוא כבוד התורה שכבודה עדיף מכל הכהנים, יש לקרותו אף בלא רשות הכהן גם לר' עמרם גאון ור' נטרונאי גאון שהוא כמנהגנו, במחילה מכבודו זה לא כמשמע מדברי רוב הפוסקים.

ראה עוד ספר בצל החכמה ח"ה סי' ס, כתב דהרא"ש והטור, באו לפסוק הלכה לפי תקנת חז"ל במסקנת הסוגיה, שכל ת"ח שאין הכהנים שבכל מקום כפופים לו אינו קורא בכהני אפי' כשאין בכהנים שבאותו צבור חכם כמותו, שפיר כתבו, שאם בא כהן לחלוק כבוד לרבו או לגדול הימנו בחכמה, אינו רשאי, אם לא למי שכל הכהנים כיפי ליה כר"ה שאפי' ר' אמי ור' אסי מיכף הוי כיפי ליה כנלע"ד נכון מאוד.

ראה עוד בספר ישכיל עבדי ח"ה או"ח סי' כד, שכ' שם באורך ופסק שקהל שהיה להם מנהג כזה בחו"ל למכור עלית כהן בראשית לכל המרבה במחיר אפי' שאינו כהן מכיון שעקרו דירתם ונתיישבו באה"ק עליהם לנהוג כפי המנהג הנהוג בארץ ולא יהיו בבחינת הגם לכבוש את המלכה עמי בבית כבוד התורה שישרור שלום בכבודה לא לחרחר ריב, ע"ז נאמר ולא מדובשך ולא מעוקצך, וסיים ומה גם כי ע"פ הקבלה ג"כ להכהן לפתוח ראשון שהוא בחינת חסד כידוע ליודעי חן.

ממלכת יהדות ג'רבה כהנים

קטע מתוך ספר "ממלכת כהנים" עמוד שלו

בשבתנו יחד בעזרה העליונה של מקדש מעט "לג'ריבה" ביה"כ הישן בעיר הכהנים, שמתי אל לבי להתחקות אחר מוצא משפחות בני אהרן אשר לדבריהם עלו להאי ג'רבה מימים קדמונים, זקני הכהונה ספרו לי כי מסורת בידיהם שאבותיהם היו מבני צדוק הכהן, כאשר נחרב הבית הראשון עלו לאפריקה ועמם הביאו דלת אחת מדלתי בית המקדש, בג'רבה בנו להם הכהנים בית כנסת בתבנית בית המקדש מחוץ לעיר מושבם ועל כן נקרא הבית הזה בשם "ג'ריבה" כלומר הבודדה, הם שמו בתוך הבנין את הדלת שהביאו מירושלים ויקראו בשם "קהל הדלת", וברבות הימים נשתבשה המלה הזאת לדיג'ת במבטה הברברי וע"כ קוראים לעדתם בשם "קהל הדיג'ת" או קהל הדלת עד היום הזה, בראשית ימי הבית השני הגיע עזרא הסופר אשר הלך למסעו לקבץ נדחי ישראל, וביחוד את המיוחסים שבכהונה ושבלויה עד אי ג'רבה ויעורר את הכהנים כי ישובו לירושלים, אבל אלה סירבו כי לא האמינו כי מאת ה' יצא בנין הבית השני, אז קלל עזרא אותם ואת בניהם כי לא יזכו לעמוד לפני ה' ולשרתו בכל הימים שהבית יהיה קיים ועד אחרית הימים וכי לא יבוא איש מבני לוי לצאת ולבוא לפניהם, והכהנים אף הם קללו את עזרא כי לא יזכה לשוב ולמצוא ק' בירושלים, לפי מסורתם שלש הקללות האלה נתקיימו, עזרא הסופר לא זכה להק' בארץ ישראל, והכהנים אשר בג'רבה לא שבו לירושלים כל הימים שהבית היה קיים, ומעולם לא בא איש מבית לוי לגור באי, כי קבלה בידי תושביו שלא יוציא את שנתו וכו', בכל אופן ראוי להזכיר כי על פי ספר היחס של בני כהני ג'רבה היה מוצאם מעזרא הסופר.

לסיכום הלימוד

התורה אומרת נתתי לפניך את החיים וכו' ואת הטוב וכו' והתורה מציעה ובחרת בחיים למדנו מהגמרא שהמכבד את הכהנים זוכה לחיים ארוכים ושפע ברכה מאת ה', הבאנו בסכום הדרך הנכונה והישירה שיבחר בה הישראל בכל האופנים הנזכרים בלימוד הנ"ל.

(א) אם רוצים לכבד אדם גדול בישראל לעליה בתורה, אם ביום שבת יעלה ששי שהיא העליה המכובדת ביותר, ואם בימי החול יעלה שלישי שהיא העליה המכובדת ביותר ביום חול.

(ב) הרוצים למכור עלית בראשית לישראל שתורם בעין יפה לביה"כ ימכרו העליה ביום שמחת תורה שאז יכול לעלות ישראל, ולא בשבת בראשית שאחרי שמח"ת שהעליה שייכת לכהן.

(ג) אם יש שני חתני בר מצוה ביום חול, למרות שזה לא קורה אפי' פעם בחמישים שנה, אם זה קורה, אז כמו שהולכים לבדוק ולברר אולם שמחות לערוך בו את השמחה, יעשה כן גם בבית הכנסת, אם לא תפוס, שילך לבית כנסת אחר, או יארגנו עוד מנין באותו בית כנסת, וחוז' מזה החתן בר מצוה אינו חייב לעלות ביום מסויים לתורה, ויכול להקדים או לאחר.

(ד) ועל זה הדרך גם חתנים.

(ה) ביום תענית שהכהנים לא צמים, יעלה לוי או ישראל הצם, ויאמר במקום כהן, שזאת ההלכה, שהכהן מנוע מלעלות מצד עצמו, שאינו מתענה. (ב"י סוף סימן תקס"ו).

(ו) לכל בעיה הלכתית יש תשובה הלכתית מבלי לפגוע במצוה אחרת, אבל לבעית הכבוד, אין פתרון. בכל אופן אנא לא על חשבון הכהנים הרודפים שלום ואוהבים שלום ומברכים את עם ישראל באהבה.

'מבוא להלכות 'וקדשתו

לסיכום הלימוד

נאמר בפסוק "וְקִדְשֵׁתוּ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיְךָ הוּא מִקְרִיב...". (ויקרא כא, ח). והביא ספר "החינוך" מצוה רס"ט, מצוה לקדש זרע אהרן, כלומר, לקדשם ולהכניסם לקרבן, וכן להקדימם לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון.

ומשרשי המצוה: לפי שידוע כי מכבוד האדון לכבד משרתיו, ובכל עת כבדנו הכהנים, נזכור ונקבע במחשבתנו כבודו ברוך הוא וגדלו, ובזכות המחשבה הזכה והמעלה והרצון הטוב, תחול ברכתו ברוך הוא וטובו הגדול עלינו והוא חפץ בברכה כאשר הודעתנו כמה פעמים.

הביא בספר כת"ר בתורה, כתוב בכהנים "קדושים יהיו" "והיו קודש" "קדוש יהיה" "וקדשתו" וכו', למה הוכפל הענין במילים שונות? ואפשר לבאר ע"י משל: שר אחד צווה לאנשי עירו לתת לאוהבו כך וכך דינרי זהב לחדש בשביל פרנסתו, הדבר היה קשה לאנשי העיר שאמרו: אם האיש מצא חן בעיני השר שיתן לו משלו אפי' שניים, אלא שהשר ההוא היה נבדל מאנשי העיר בלשונו ובעסקיו והיה נכבד מאוד עד שאין איש יכול להיכנס אליו להביא לו מתנה, לבד מאותו האיש אוהבו שידע את לשונו ורק בזכותו יכולים בני העיר להתקרב אל השר. אם כך, בודאי לא יכבד על בני העיר עול פרנסת האיש הזה. אדרבה, יערב להם להעניק לו מברכת ידם, כי נפשם יודעת הטובה שתבוא להם ממנו כי בצלו הם חיים, והנמשל: הכתוב מצוה אותנו להעניק לכהנים עשרים וארבע מתנות ולכבדם בכל דבר, מפני שהכהן נבחר על ידי ה', ועוד, קורבנותינו לא יתקבלו מידינו לה' אלא מידי הכהן, שהוא המקריב והמגיש את אשי ה' שאנו מקריבים לפני המקום, לכן "וקדשתו" "והיו קודש" - מגיע להם המתנות והכבוד ואין לנו לערער על כך. זאת אומרת שהכפילות בפסוקים באה להעיד על חבוב ה' לכהנים שהם השליחים שלנו אל הקב"ה. (עיבוד ממדרשים. ויאמר אברהם פרשת אמור).

והביא בספר תורת הפרשה "וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדוש יהיה לך כי קדוש אני ה' מקדשכם" (ויקרא כא, ח) ענין וקדשתו הוא על פי הידוע, שלפעמים הדור גורם לצדיק מניעת קדושה אף על פי שהצדיק מצד עצמו ראוי לקדושה, וכפי מאמרי רבותינו בכמה מקומות "שאיך דורו ראוי", וכן כשאמרו על הפסוק "אשר נשיא יחטא לאשמת העם" שהחטא של הנשיא הוא לאשמת העם. וזהו שאומר הכתוב "וקדשתו", כלומר שבישראל תלויה קדושת הכהנים העומדים לפני ה', ומפרש הכתוב "כי את לחם אלקיך הוא מקריב", כי רצונו של הקב"ה הוא להטיב לבריותיו, וזו ההשפעה יורדת ע"י

הצדיק שממשיך ברכות לכנסת ישראל ע"י עבודתו, ואם כן כאשר יתקלקל על ידי מעשיך, יהיה מגיע החסרון גם לך, ולכן תראה שיתקדש על ירך (תולדות אדם).

ומסופר על ר' יעקב קניבסקי, הסטייפלר זצ"ל, שליל שישי אחד נכנס לאולם ישיבת בית מאיר בחצות לילה, ובקש מאחד הבחורים, האם יכול ללוות אותנו לישיבת פוניבז', ואמר שיקרא לעוד בחור, והשני היה כהן, וכמדומה, שרבנו דן אם זה נקרא להשתמש בכהן. (הליכות והנהגות ממרן בעל הקהילות יעקב זיע"א).

אף דבר שדברת לקדש את אהרן ואת בניו קיים לעולם, שנאמר "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם". (שמות רבה לח, א)

שאלה: במה זכו הכהנים לכל הכבוד הזה ?

הביא בספר "טובך יביעו" פרשת כי תשא, שהגה"צ רבי אליהו שוועב, סיפר שנכנס פעם אל "הכהן הגדול", רבן של כל ישראל, החפץ חיים זיע"א. והנה פונה אליו החפץ חיים בשאלה: "אתה אינך כהן וגם לא לוי, אלא ישראל, נכון" ? כשהשיב ר"א שוועב בחיוב, המשיך החפץ חיים ואמר: "אבל אתה יודע שאני כהן" ? ... התפלא מאוד הגר"א שוועב לשם מה מזכיר לו הח"ח את הדבר הידוע לכל. אבל רבי ישראל מאיר הכהן לא הותיר את המשגיה בפליאתו. "אתה יודע", אמר לו הח"ח, "עוד מעט יבוא משיח. הוא בטוח יבוא. זה יקח עוד יום, עוד יומיים, אך בסוף הוא יבוא, וכל עם ישראל יעלו לירושלים לקבל את פניו. כולם יידחקו אצל שריד בית מקדשנו, אך הלויים יפרידו בין הכהנים לבין הישראלים שלא יורשו לעבור את השער להר הבית.

"אתה יודע איזו קנאה אדירה תהיה אז אצל הישראלים", המשיך הח"ח. גם הם ירצו בכל מאודם לעלות להר הבית ולראות את המחזה לו המתינו אלפי שנים. ולא יעזור להם מאום. הלויים יעמדו בשער ויחסמו בפניהם את הכניסה.

"ומדוע באמת הכהנים יהיו מיוחסים יותר" ? הקשה הח"ח. מדוע הם יורשו להיכנס ולא הישראלים ?

בגלל מה שקרה לפני אלפי שנים, כאשר משה רבינו הכריז "מי לה' אלי". הסבא שלי הזדרז מיד והתייצב לפני משה, והסבא שלך ושל יתר הישראלים לא עשו זאת. לכן התקדשו הכהנים בקדושה עולמית וגם לאחר שחלפו אלפי שנים יתירו לנכדים שלהם להיכנס לשער הר הבית.

מעשה אחד שאירע לפני אלפי שנה משפיע עד היום !

והוסיף הגר"י זילברשטיין שליט"א: הרי לכל אחד מזדמנים רגעים כאלה בהם הוא שומע בבירור בת קול מלחשת באזניו ובלבו "מי לה' אלי", והוא יודע שהרגע הזה מוכשר לעליה ולהתקרבות לה'. אם יתפוס את עצמו בידיים ויעשה את מה שצריך לעשות, הרי שזכות זו תעמוד לו לא רק בדורו וגם לא רק לבניו ולנכדיו, אלא אלפי שנים מאוחר יותר תתייצב זכות זו ותגן על צאצאיו מפני כל צרה וצוקה.

שאלה: מדוע אין מברכין על מצות "וקדשתו" ?

כתב בספר "לקוטי שושנים":

טעם א' - הואיל וברכה נתקנה רק במצוה שיש בה זמן, שפעמים חייב ופעמים אינו חייב, לכן כשמגיע זמן חיובם צריך לברך על עשייתה מחמת חיוב. אבל מצוה שלעולם חייב בה, ואין זמן שנפטר ממנה שאין כאן חיוב, לכן אין מברכים על מצות "וקדשתו" לכבד את הכהנים כי לעולם חייבים במצוה זו.

טעם ב' - שברכה נתקנה דוקא על מצוה שאין היא תלויה בדעת אחרים. אבל מצוה שתלויה בדעת אחרים, כגון: במצות כבוד כהן לקדשו ולהקדימו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון, שהיא תלויה בדעת אחרים. כי יש ביד הכהן לעקור מצוה זו, כגון שהוא מוחל על כבודו. לכן לא תקנו ברכה ע"ז כמו שמצינו בכבוד אב ואם שיש בידם למחול על כבודם ולכן לא תקנו ע"ז ברכה.

"וקדשתו", מובא בספר תורת החיד"א, יתכן לפרשו דמה שאמרו בבבא בתרא דף ק"כ הלכתא חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב והלכתא אין חולקין, לא קשיא הא דפליג ליה רביה יקרא, הא דלא פליג ליה רביה יקרא, ואמרין ביומא פרק בא לו, דחזן הכנסת נותן לראש הכנסת וראש הכנסת נותן לסגן וכו', ופריך דאין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב, ומשני, כלהו משום כבוד דכהן גדול.

וזה שאמר "וקדשתו" לפתוח ראשון ולברך ראשון כמו שאמרו חז"ל, וכי תימא הא אין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ומלוא כל הארץ כבודו ואיך אחלק כבוד לכהן לפני ה', לזה אמר "כי את לחם אלהיך הוא מקריב", כלומר היכא דפליג ליה רביה יקרא חולקין, ואני חלקתי כבוד לכהנים כמו שאמר הכתוב "את לחם אלהיהם הם מקריבים והיו קדש", ונמצא דבקרבתם לפני ה' לקרבנות אני מקדשם. וכיון שאני חולק להם כבוד ומקדשם גם אתה וקדשתו, ועוד "קדוש יהיה לך כי אני ה' מקדשכם", רמז תירוץ הש"ס פרק בא לו, כלהו משום יקרא דכהן גדול, וזה שאמר "קדוש יהיה לך", מסיבה "כי אני ה' מקדשכם", ואתה נוהג בו כבוד לכבודי, כי קדוש אני ה' והוא משרת לפני, ובכי האי גוונא שרי.(ראש דוד).

המבייש את הכהן ענשו יותר ממבזה שאר ישראל.

(שו"ת הריב"ש סי' צ"ד מכיון שוקדשתו היא מצות עשה מן התורה).

הביא בספר יסוד ושורש העבודה (שער ח פ"ט) בכוננות העולים לתורה, ראשון לציון הנה הנם בטובות הבורא וחסדו העודפת על בני אהרן הכהנים, כי במ בחר ה' מכל שבטי ישראל וקדשם בכל מיני קדושתו של אהרן, קדושה יתרה מכל עם קדוש הישראלי. אף בזמן שאין בית המקדש קיים הבדלים מכל טומאה באזהרת: בל תטמאו למתים! ובאשה שמר להזהירו באזהרת גרושה, זונה וחללה, ובם בחר ה' לשרתו ולברך בשמו לעמו ישראל בשלש ברכות שבפסוק "יברכך", לקיים בזה שלש מצוות עשה. ואותנו צוה ה' במצות עשה של "וקדשתו" לכבד זרעו של אהרן בכל מיני קדושה וכבוד: לברך ראשון ולפתוח ראשון, ושאר עניני כבוד, הנה כי כן יברך גבר ירא ה' מזרע אהרן הוא בכל עת אשר עולה על דעתו שבראו הבורא יתברך שמו בחלק המקודש כנ"ל, יתן מחשבתו הודאה גדולה בשמחה עצומה על זה, וביחוד בשעה ובעת שהכהן עולה ראשון...

פרק א' הלכות 'וקדשתו'

לסיכום הלימוד

א. מצוה לכבד הכהן להיות ראשון בבציעת הפת, בזימון וקריאת התורה, קידוש ועוד, דכתיב "וקדשתו" ודרשו חז"ל לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון. (1) ו"א דהוי מצות עשה מן התורה, ו"א שבזמנינו אין זו מצוה מן התורה. (2)

- ב. אם מכבדים את הכהן לברך ברכת המזון על הכוס, לא יסרב. שנראה שאינו מחשיב את המצוה, ואם יש לו סיבה אחרת שאינו רוצה לברך, כגון שמתבייש או שמזיק לו וכו', מותר לסרב. (3)
- ג. אסור להשתמש בכהן גם בזמן הזה, אבל אם הכהן מוחל על כבודו, כבודו מחול. וזה דוקא בשמוש שאין בו ביזיון, כגון שמגיש מגדנות ומשקאות לאורחים או ללומדי התורה, אבל כשיש ביזיון כגון ליצוק מים על ידיהם לא יקבל ממנו,
- ד. תלמיד חכם רשאי להשתמש בתלמידו כהן, כיון שמצוה לתלמיד לשמש את רבו שמוראו כמורא שמים. ותלמיד חכם מופלג בחכמה נחשב כרבו לענין זה. (5)
- ה. יש המתירים להשתמש כהן בכהן, ויש אוסרים, ונכון להחמיר שלא להשתמש, (6) אבל נכון שבימינו שכהן יכבד את חברו כהן ליטול מנה יפה ראשון, דשמא הוא אינו כהן וחבירו כהן, (7)
- ו. וכן נכון שלא ישתמש בכהן עם הארץ, אבל בכהן בעל עבירות מותר להשתמש בו עד שיחזור בתשובה. (8)
- ז. נכון להחמיר שלא להשתמש בכהן בעל מום, וכן בכהן קטן. (9)
- ח. מותר לכהן לעבוד כאח בבית חולים לעשות כל הדרוש לחולה, שמותר לו למחול על כבודו להנאתו ולפרנסתו, ולכתחילה לא יעבוד כאח, שלא יגיע למלאכות בזויות. (ולגבי בעיות של טומאה, עיין לקמן בהלכות טומאה). (10)
- ט. מצוה לכבד את הכהן לעלות ולקרוא בתורה ראשון, ואינו רשאי הכהן למחול, מפני דרכי שלום. ובשאר כיבודים יכול למחול. (11)
- י. וכן אין הצבור רשאי לכופו לצאת כדי שיעלה ישראל, כי כל אחד מישראל חייב במצות "וקדשתו", וכל המונע מן הכהן לעלות מבטל מצות עשה. (12)
- יא. כהן עם הארץ, קודם לקרות בתורה, אפילו לפני תלמיד חכם ישראל. (13)
- יב. כהן קטן, י"א שאם אין כהן אחר יעלה ראשון, ויש אומרים שלא יעלה. (14)
- יג. אין מעלין כהן אחר כהן. אבל בהפסק ישראל בין כהן לכהן, מותר. (15)
- יד. בשמחת תורה יכולים לעלות לתורה ג' כהנים אחד אחר השני, אחד חתן תורה, ואחד חתן בראשית, ואחד מפטיר, כיון שכל אחד קורא בספר אחר. (16)
- טו. עיר שכולה כהנים וישראל אחד, יעלה הישראל ראשון-משום דרכי שלום. וכל מקום שאין מספיק ישראל לעלות בשאר עליות, מעלין כהן אחר כהן. (17)
- טז. וכן לא יעלו לתורה לוי אחר לוי, אא"כ בהפסק ישראל ביניהם. (18)
- יז. גם בחול המועד סוכות, שחוזרים על אותה קריאה לכל עולה, בכ"ז כשאין לוי חוזר הכהן על הקריאה במקום לוי. (19)
- יח. אם אין כהן בבית הכנסת, קוראים לישראל במקום כהן, ולא יעלה לוי אחריו. (20)
- יט. אם אין לוי, עולה הכהן שעלה ראשון במקום לוי. ולא יעלה כהן אחר, וכן לא ישראל. (21)

כ. אם נכנס כהן לבית הכנסת אחר שעלה ישראל, והתחיל לברך ברכות התורה, דהיינו - ברוך אתה ה', אינו פוסק. אבל אם

התחיל רק ברכו, לא הוי התחלה, ועולה הכהן. (22) וחוזר הכהן ואומר ברכו. וימתין הישראל עד שיעלו כהן ולוי, ויעלה אחר הלוי. (23)

כ. אם חשב הכהן שאין לוי והתחיל לברך ברכות התורה שנית, אין מפסיקין אותו. (24)

כא. אם הכהן באמצע קריאת שמע, יעלה ישראל במקומו. ולא ימתינו עד שיגמור, משום טורח צבור. (25)

(1) גיטין נט: מו"ק כח: נדרים סב. הוריות יב: מגילה כז: שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים...ולא ברכת לפני כהן. שלחן ערוך סימן ר"א סעיף ב'. רמ"א סימן קס"ז סעיף יד'.

(2) הגהות מרדכי מס' גיטין. ערוך השלחן סוף סימן קכ"ח. מקור חיים סימן קכ"ח סעיף מה'. יביע אומר חלק ט' עמ' קסד אות ב.

(3) ברכות דף נה. שלחן ערוך או"ח סימן ר"א סעיף ג. תורה לשמה סימן תכ"ח. ברוך השלחן חלק ג' פרק ד' סעיף 6. אבל בכף החיים סימן ר"א אות כו' כתב, דלדין ליכא חששא, דהא אם יקח אחר את הכוס יכול הוא גם כן לברך את בעל הבית. וכן כתב בשער הציון סי' ר"א אות יד'. הבית היהודי חלק י' סימן ו' סעיף יג'.

ואפילו בכהן עם הארץ. (4)

(4) קידושין לב: ירושלמי פרק ח' דברכות ה"ח. רמ"א סוף סימן קכ"ח. ט"ז, הגהות מרדכי גיטין תס"א. ילקוט יוסף חלק א' הל' נשיאת כפים סעיף כז'. שארית יוסף חלק ג' סי' קכ"ט סעי' קב'. יביע אומר חלק ו' סימן כב'. ברוך השלחן חלק ג' פ"ד סעי' 4-5 (עיין עוד בסוף הספר - השתמשות בכהן בזמן הזה).

(5) שארית יוסף חלק ג' סימן קכ"ט סעיף קג. ויאמר אברהם פרשת אמור. ואמרו חז"ל במסכת כתובות דף צו', כל המונע תלמידו מלשמשו, כאילו מונע ממנו חסד ופורך ממנו מלכות שמים. שנאמר "למס מרעהו חסד ויראת שדי יעזוב". (ועיין עוד בענין בסוף הספר - בענין השתמשות בכהן בזמן הזה).

(6) ביאור הלכה סימן קכ"ח, שו"ת כתב סופר סימן ט"ו, שו"ת שבט הסופר סימן ל"ג, ערוך השלחן. ועיין יביע אומר חלק ט' או"ח סי' קו-א דיש להקל להשתמש כהן בכהן.

(7) מנחת חינוך מצוה רס"ט. (עיין בהרחבה בענין זה בסוף הספר - בענין השתמשות בכהן בזמן הזה). אך כף החיים סי' קכ"ח אות רפג, מערער ע"ז שהרי כתב המרדכי ששליח צבור כהן לא יקרא כהן אחר לספר תורה דהוי כמזלזל בכהונת עצמו, למרות דלא קיי"ל הכי עכ"פ אין כאן נדנוד חיוב לכבד את חבירו כהן.

(8) ערוך השלחן, מנחת חינוך שם, יביע אומר חלק ו' סימן כ"ב. (עיין בהרחבה בענין זה בסוף הספר - שם).

(9) תוס' מנחות דף קט, החינוך מצוה רס"ט, כף החיים סימן קכ"ח אות רפא. (עיין בהרחבה בענין זה בסוף הספר - שם).

(10) אנציקלופדיה רפואית הלכתית ד"ר אברהם שטינברג, בשם נשמת אברהם, והגרש"ז אורבך.

(11) גיטין נט: מדרש רבה דברים שופטים יב'. טור בשם הרא"ש סימן קל"ה. משנ"ב סימן קל"ה ס"ק ט.

(12) רמב"ם הלכות תפילה פרק יב הלכה יח, בכל קריאה וקריאה מאלו כהן קורא ראשון. שם הלכות כלי המקדש פרק ד הלכה ב, צריך כל אדם מישראל לנהוג בהן כבוד הרבה ולהקדים אותם לכל דבר שבקדושה לפתוח בתורה ראשון ולברך ראשון. שם ספר המצות מצות עשה לב, היא שצונו לכבד זרע אהרן לפארם ולנשאם ושנשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה וכו'. דרישה או"ח סימן קל"ה אות א, מוכח מהגמרא שכתבתי דבלא רשות פשיטא דאסור מדאורייתא גם מדהביאו הרי"ף והרא"ש להאי ברייתא סתמא וקדשתו לכל דבר שבקדושה, שמע מינה שס"ל לדרשה גמורה ואף דיכול להיות דאסמכתא הוא עשאוהו חז"ל כדאורייתא. שלחן ערוך סעיף ג, כהן קורא ראשון וכו'. טורי זהב אות ג, משמע דלכ"ע לא מהני רשות. חתם סופר או"ח סימן כד, משמע בכל זה אם לא רצה הכהן לצאת שאין לכופף אלא משום זה נהנה וזה לא חסר שהיה יכול לעלות בבית כנסת אחר. חיי אדם כלל לא אות יז, מצות עשה מן התורה לקדש את הכהנים לענין לקרות בתורה, תקנו חז"ל שאין הכהן יכול למחול, אלא דוקא כהן קורא ראשון. חסד לאלפים אות טו, אין למעט בכבודן של כהנים ואין לכפותם לצאת חוצה שלא לקרותו ראשון בשביל איזה סיבה, בשם עיקרי הדט סימן ו אות לב וכנסת יחזקאל סימן ז. לב חיים פלאגי חלק שלישי סימן צו, ישתקע ולא תעשה כזאת בישראל דאין למעט בכבודם של כהנים ואין לכפותם לצאת החוצה שלא לקרותו ראשון בשביל איזה סיבה בשם הרב עיקרי הדט סימן ו, וספר אור הנעלם סימן לב, והאריך בזה הרב חיים וחסד סימן א, וגם הגאון החסיד אמו"ר בספר חיים סימן ט, ומרנא ורבנא הרב בתי כהונה כתב שלא להוציא לכהן החוצה כדי לעלות ישראל ראשון אפילו פעם ביובל, ובין תבין את אשר לפניך, וצריך להעלותו ראשון בהתמדה גדולה, כי כך שורת הדין נוטה. קיצור שלחן ערוך סימן כג אות ט, אפילו אם הכהן רוצה למחול לא מהני. שו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן נט, כיון דמצות עשה איכא הרי ככל מצות עשה שמחוייבים אנו לפזר ממון עבודה ולקנות בדמים ומכ"ש שאין לנו למכור מצוה כדי להשתכר ממון ממנה, אם כן איך נדחה מצות עשה זאת משום חסרון כיס לצדקה, הרי זה חיוב עלינו ועל כלל הצבור ואפילו יהיה הממון לצורך מצוה אחרת, מה אלמא האי מצוה מהאי מצוה, ומה אולמי האי עשה מהאי עשה, ואפילו עשה דעדיפא מניה בעינן בעידנא לחד תירוץ בתוספות פסחים נט ע"א, מכ"ש שלנו שאין מצוה אחרת נדחית, וכיון דחיוב על הצבור לקרוא את הכהן ראשון, גם הקונה המצוה חייב לקרוא לכהן ראשון, שהרי בקריאת הכהן הן מקיימים מצות עשה דאורייתא ובקריאה בתורה מקיימים מצוה ותקנה דרבנן, ואם רוצים ליקח מצוה דרבנן כ"ש מצוה דאורייתא, על כן רע עלי המעשה שעושים במקצת קהלות שמזלזלין בכבוד הכהונה ונותנין אמתלות משום הפסד צדקה, וזה אינו כדלעיל. ערוך השלחן אות ט, יש עתה מקומות שאינם בני תורה ונתפשטה הספחת ביניהם שאין משגיחין על הכהנים כלל וקוראים ישראל במקום כהן, אף שיש שם כמה כהנים וגם אין מבקשים מחילתם אף שאינם מועיל כמ"ש, וראויים לעונש גדול וכבר ראיתי בעיני זאת וצווחתי עליהם עד שקבלו שלא לעשות כן. משנה ברורה אות ט, אין הכהן והלוי יכולין למחול, אלא דוקא כהן קורא ראשון וכו', ואין חילוק בין שבת ויום טוב לשני וחמישי ושאר זמנים. ספר שואל ונשאל להגאון הגדול כלפון משה חלק שביעי או"ח סימן יב, כתב בשם הפרי חדש בענין שישראל עלה ראשון שחשב שאין כהן, אינו עולה למנין שבעה, ומחידושיו לגמרא מוכח דגם הקריאה אינה עולה וצריך לחזור מתחילת הפרשה, ומדברי ערך השלחן אות ה, נראה דמסכים לדינא לדבריו, וכה"ח אות לד, כתב דעולה למנין שבעה.

(13) שלחן ערוך או"ח סימן קל"ה סעיף ד'.

- (14) ילקוט יוסף חלק ב' סימן קל"ה סעיף לה.
- (15) שלחן ערוך או"ח סימן קל"ה סעיף י'. ולדעת הרמ"א אין מעלין כהן או לוי באמצע העולים, אלא בסוף שבעה עולים. ילקוט יוסף שם סעי' כח', וכשמעלים כהן באמצע העולים, יאמר הש"צ "אע"פ שהוא כהן יעמוד בכבוד".
- (16) משנה ברורה סימן קל"ה ס"ק לו'. ילקוט יוסף חלק ב' סימן קמ"א סעיף כז'. שכיון שרואים שכל אחד קורא דבר אחר, לא יאמרו שאחד פגום.
- (17) שלחן ערוך שם סעיף יב'. שאין חשש לפגם, כי כולם יודעים שאין שם אלא כהנים. ברית כהונה חלק א' או"ח מערכת ק' אות ד', וכן באות ה', שעולין במקרה זה כהן אחר כהן, ואין אומרים אע"פ שהוא כהן. ילקוט יוסף שם סעיף כט'.
- (18) שלחן ערוך או"ח סימן קל"ה סעיף ט', שלא יאמרו שאחד מהם פגום. ולרמ"א אין מעלין את הלוי אלא בסוף שבעה עולים. ילקוט יוסף חלק ב' סימן קל"ה סעיף כח'.
- (19) ילקוט יוסף שם סעיף כג'.
- (20) גיטין דף נט: שו"ע שם סעיף ו'. ילקוט יוסף שם סעיף כ', כא'. ואם הישראל אינו מקפיד לעלות, ומחל על כבודו, יעלה הלוי ראשון לספר תורה.
- (21) שלחן ערוך שם סעיף ח'. ברית כהונה או"ח מערכת ל' אות א'. משנה ברורה סימן קל"ה ס"ק כח', שלא יעלה ישראל, שלא יאמרו שהישראל הוא לוי. ואין בזה שעולה הכהן שתי פעמים כל חשש ברכה לבטלה, שכך הוא המנהג פשוט. ילקוט יוסף שם סעי' כב', ולא יעלה כהן אחר, שלא יאמרו שהכהן הראשון פגום. ולא יעלה ישראל, שלא יאמרו שהראשון אינו כהן.
- (22) שלחן ערוך או"ח סימן קל"ה סעיף ו'. ילקוט יוסף חלק ב' סימן קל"ה סעיף יז'.
- (23) משנה ברורה סימן קל"ה ס"ק כא', כב'. שלא יתבייש אם ירד מהתיבה.
- (24) שלחן ערוך סימן קל"ה סעיף ז'. משנה ברורה סימן קל"ה ס"ק כו', רק אם אמר "ברוך אתה ה'". ילקוט יוסף חלק ב' סימן קל"ה סעיף יח'.
- (25) שלחן ערוך שם סעיף ה'. משנה ברורה שם ס"ק יז', ויכול לעלות בין הפרקים של קריאת שמע. ילקוט יוסף שם סעיף יא'.

מבוא להלכות נשיאת כפים

לסיכום הלימוד

וידבר ה' אל משה לאמר:

דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם:

יברכך ה' וישמרך:

יאר ה' פניו אליך ויחנך:

ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום:

ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם:

(במדבר ו, כב)

מצינו שבברכת כהנים משתמשים להרבה דברים ולהלן נציג כמה מהן.

- א. האב מברך את בניו ובנותיו בברכת כהנים בליל שבת ויו"ט אחר התפילה.
- ב. בעיוה"כ קודם שהולכים לביהכ"ס לתפילת כל נדרי, כתבו האחרונים שאז כל קדושת היום ושערי רחמים נפתחים. (חיי אדם).
- ג. נהגו גם בפדיון הבן שהכהן מברך את הבן הפדוי בברכת כהנים. (אבודרהם, כל בו)
- ד. נהגו שהמלווה את חבריו מברכו בברכת כהנים, שיש בזה סוד לוייה. (מטה משה סי' שצ"ז)
- ה. וכן נהגו בברכת חתנים. (תורה תמימה במדבר כג, לא)

ו. בקריאת שמע על המיטה נהגו לומר פסוקי ברכת כהנים, והטעם שמסוגלים לבטל חלומות רעים. (טור סי' רל"ט)

ז. בתפילת הדרך מוסיפים פסוקי ברכת כהנים, לפי שיש בהם סוד לוייה. (מטה משה סי' שצ"ז)
(נשיאת כפים כהלכתה).

מובא בספר "החינוך" - משרשי המצוה שחפץ ה' בטובו הגדול לברך עמו ע"י המשרתים החונים תמיד בית ה' וכל מחשבתם דבקה בעבודתו ונפשם קשורה ביראתו כל היום ובזכותם תחול הברכה עליהם. ואם תשאל למה יש צורך בברכת הכהנים, שה' יברכנו ישירות? אלא שצריך שע"י הכשר מעשינו יגיע אלינו השפע לכן צונו בטובו הגדול לבקש ממנו הברכה ושנשאל אותה ע"י המשרתים הטהורים.

ור' אהרן מקרלין מתרץ, שה' יתברך שהוא צופה כל הנסתרות עד סוף כל הדורות, רואה לפעמים מראש כי באם יתעשר אדם פלוני סופו לסטות מדרך היהדות, או שיתמעט עיסוקו בתורה ועבודה, לכן הוא מונע ממנו את העשירות, אולם אם הכהן או הצדיק מברכים אותו, ה' יתברך מסכים עם ברכתם. לפיכך צוה ה' על הכהנים לברך את ישראל, וכאשר יברכו הם יתקיים ממילא "ואני אברכם" - אף שרואה אני כי לא תצמח טובה מזה. (תורת הפרשה).

איתא בשו"ע (סי' קכ"ח סעי' יג') מקרא אותם הש"צ מלה במלה, והם עונים אחריו מלה במלה.

ויש להבין מדוע צריך השליח צבור להקריא לכהנים את ברכת הכהנים תיבה בתיבה, וכי הכהנים לא יודעים בעצמם לומר את שלשת הפסוקים הללו בעל פה?

והענין הוא כך, ידוע שאין הברכה שורה בדבר שהוא ריק, קודם כל צריך שהאדם בעצמו יתברך בברכות ואח"כ יוכל לברך אחרים, בבחינת טופח על מנת להטפוח. ועל כן בתחילה מקבל הכהן את ברכת הקב"ה מהשליח צבור, ולאחר שהכהן מתברך יכול הוא לברך את הצבור. (תורת הפרשה בשם הגר"ע יוסף שליט"א)

”כה תברכו” - פנים כנגד פנים, אתה אומר פנים כנגד פנים, או אינו אלא פנים כנגד עורף? - תלמוד לומר: ”אמור להם” - כאדם האומר לחבירו. (סוטה לח).

יש להבין והרי ברכת ”ברוך ה' וישמרך” וכו' הוא ענין של בקשה, ואם כן מדוע עומדים הכהנים כשפניהם אל העם, והרי יותר היה ראוי שיהיו פניהם אל ההיכל ולבקש מה' יתברך שיברך את עם ישראל?

וההסבר הוא על פי משל: לאדם שכעס על בנו על רוע מעלליו, עד שהסתיר פניו ממנו וגירשו מן הבית, והנער יצא מן הבית במרירות וצער. הלך הנער אל השכן וביקש ממנו שישתדל להשפיע על אביו שירחם לו, חוס נא על בנך להלבישו בגדים כי הימים ימי קור וחורף. אמר לו האב, וכי אתה רחמן יותר ממני, וכל חפצי להטיב עם בני, ורק מפני רוע מעלליו מסתיר אני את פני ממנו, ובמקום להשפיע עלי, לך אל בני ותשפיע עליו שייטיב את דרכיו, וכמובן שאם ייטיב דרכיו, אסלח, ואתן לו כל טוב שבעולם.

והנמשל: הקב"ה הינו אב הרחמן ורב חסד, ובודאי שטוב בעיניו לברך את עמו ישראל, לכן אמר הכתוב ”כה תברכו את בני ישראל אמור להם” כלומר תאמרו להם לישראל שיהיו טובים ומוכשרים לקבל ברכה, ואינכם צריכים להשפיע עלי ולבקש ממני לברך את ישראל, כי אני בודאי רוצה לברכם, ולכן עומדים הכהנים פנים כנגד פנים, לרמז שיאמרו לישראל שייטיבו דרכם ויהיו מוכשרים לקבל את הברכות. (תורת הפרשה בשם אהל יעקב).

”כה תברכו את בני ישראל” (במדבר ו, כג)

הביא בספר מורשת אבות, על ר' אהרן כהן זצ"ל, מראשי ישיבות חברון, שאמנם היו כמוהו בחכמה. והיו כמוהו גם בצדקה. ואפשר שגם מתחרים קמו לו בשטח עבודתו שבלב, בתפילה. אך חד בדרא היה באישיותו רבת האנפין, בתורה שלא נגרעה בשל עשיית חסד, בחסד שלא הועם בשל התמדה ובשניהם שלא גרעו מעבודת התפילה.

סיפרו אחר מיטתו, כי מי שלא עמד לידו בשעת עבודה שבלב שחו לא חש טעמה של עמידה לפני ה'. ומי שלא שמע את ניגונו שעה שהתפלל לא ידע את שירתה של הנפש. אפשר היה לראות עין בעין כיצד רוצה אותה נפש, חיה יחידה, לחזור אל כור מחצבתה.

על קצות אצבעותיו היה מתרומם בתפילתו וידיו פרושות כלפי מעלה בתחינה לבוראו. יש והיה טופח בידו על העמוד שלפניו. הולך וטופח עד זוב דם. לא הרגיש כי טיפות דם ניגרות מבין אצבעותיו והמשיך בעבודת הקדש שלו.

כשהיה מיוסר בכבלי מחלתו, חלוש ונגוע בכאבים, היה מתגבר כארי לעבודת בוראו. אצל האחרים נשקלת ההתגברות בקימה בשעה הראויה, ואילו אצלו היתה זו התגברות של ממש, התגברות על שר של חולי שריתק אותו בכבלי ברזל אל מיטתו.

או אז היה מתנער ממקום משכבו, וכל כולו להט אש של שלהבת השופכת את שיחה לפני קונה ומתלהטת בערגה וכסופין לבורא עולם.

והרואים ידעו כי אכן, מלאך ה' צבקות הוא, אשר מפיו יבקשו תורה.

”ההכרה כי אני מתייצב לפני בורא עולם, נתנה לי את הכוח להתגבר על חולשתי”, הסביר פעם לשואל שתמה על פשר הנהגתו מן השעה שקדמה לתפילה ועד לשעה שהיו ידיו פרושות בתחינתו לפני בוראו.

כשהכבידה עליו פעם מחלתו-היה זה כששהה בבית ההבראה של ועד הישיבות-לא היה מסוגל לרדת ממיטתו למנין, שהתפלל בלעדיו.

לאחר זמן, כשהוקל מצבו, החל להתענין על מקום סמוך שבו יוכל עוד למצוא "מנין" לתפילה ולקריאת התורה. נודע לו כי בפנסיון הנמצא בקצה האחר של בית הכרם, יוכל אולי להשיג מנין. ר' אהרן כלא את סבלותיו ושם את פניו אל הרחוב. היה זה מרחק לא קטן לגוף אכול המכאובים ששרך את רגליו כדי להתפלל בציבור. שעת צהרים כבר הגיעה, ור' אהרן טרם חזר. שליח נשלח לפנסיון, ואמנם ר' אהרן נמצא. ממוטט מאפיסת כוחות. לא עמדו לו כוחותיו כדי לחזור אל בית ההבראה, שכן לשם הגיע בשארית כוחותיו....

כשנשאל אם אמנם יש למסור את הנפש עבור תפילה בציבור, ענה בפשטות: "מצוה חביבה כזו, לברך את עמו ישראל באהבה" נזדמנה לידי ואבטלנה?!"

"באהבה"...סוד קסמו של ר' אהרן.

אמנם חביבה היתה לו מצוה זו שקיבל מאביו, מצות ברכת כהנים, שהיה שוקד לקיים אותה מידי יום ביומו. היא היתה לו מקור לשמחה של מצוה כשנתבשר כי הישיבה עולה ממשכנה שבסלבודקה בליטא לנחלת האבות שבחרון. הן מעתה יוכל לברך ברכת כהנים מידי יום, ואם לא עלה לארץ אלא בשביל כך דיו. ואף כשלא עמדה לו התאמצותו להתפלל בציבור, והדבר לא עלה לגופו, שהתייסר במחלות ונגעים אחרים, השתדל השתדלות מיוחדת כדי להגיע לחזרת הש"ץ, כדי לברך את עמו ישראל באהבה.

"כה תברכו את בני ישראל" (במדבר ו, כג)

הביאו בספר "טובת יביעו, יש והלב נשבר להאזין לסיפוריהם של יהודים המתלוננים על בעיות פרנסה המתעוררות אצלם השכם והערב. כאן חיכוכים עם שלטונות מס הכנסה, של התקלקל מכשיר יקר שעלותו מגעת לאלפי שקלים, והם אינם יודעים כיצד לצאת מהלחץ הכספי המאיים עליהם.

לכל היהודים הטובים הללו אני נוהג לומר עצה טובה, והיא, שיכוונו את ליבם בברכת כהנים, שהיא סגולה לכל ההשפעות הטובות, וכשמדובר בענייני ממון ופרנסה הרי הפסוק הראשון, "ברוך ה' ", עוסק בענין זה, מאחר והכהנים זכו-כפי שכותב החיד"א - להיות משפיעי הממון על עם ישראל, בגלל הנהגתם הטובה של הלויים במצרים.

הרב חיד"א בספרו "פתח עיניים" כתב בשם הש"ך על התורה שכאשר עם ישראל כולו הצטווה ליטול מהמצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות, התאספו בני לוי והחליטו לא לקחת מאומה, שהרי כל ההיתר של עם ישראל ליטול את רכושם של המצרים היה בגלל שכר-העבודה שהיו חייבים להם על מאות השנים שעבדו אצלם כל כך הרבה אנשים, וכיון שהלויים לא השתעבדו, החליטו פה אחד להמנע מביזת מצרים, למרות שהיה מותר להם לעשות זאת שכן הקב"ה בעצמו לא הבדיל בין כלל ישראל ובין הלויים.

התגברות זו בענייני הממון, שאינה קלה כלל ועיקר, הביאה לכך שהקב"ה ראה אותם כראויים להשפיע שפע ברכות על עמו ישראל עד סוף כל הדורות, ולכן הכהנים נבחרו להיות המברכים התמידים של העם היהודי.

אני מייעץ לכל אחד ואחד שיקפיד לשמוע ברכת כהנים, ובשעה שהכהנים פורשים את ידיהם לברך את עם ישראל, שיעמוד באימה וביראה, ויראה עצמו ככלי מוכן לקבל את הברכה.

ברכת כהנים אינה נופלת מברכתו של כל צדיק, שכדי להתברך בה יוכל יהודי לעשות לפעמים דרך ארוכה של מאות ואלפי קילומטרים.

ומן הראוי להעתיק כאן את פירוש הפסוקים בברכת כהנים:

(כפי שמובא במחזור רבא של הימים הנוראים)

יברכך - ישפיע חכמה על ישראל (ולפי מה שהבאנו קודם, מתייחס פסוק זה לענייני ממון).

וישמרך - שיתן בנים לישראל.

יאר - יוסף חיים לישראל.

ויחנך - שיברכך בנשיאות חן.

ישא - שיברכם בעושר וממשלה.

שלום - כמשמעו.

יברכך ה' וישמרך: יאר ה' פניו אליך ויחנך

ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום: (במדבר ו, כו).

מובא במדרש: יברכך ה' בממון, וישמרך בגוף. יברכך ה' בממון, וישמרך מן החטא ע"כ. וקשה מה ענין ממון לענין הגוף? ואפשר לפרש ע"פ מה שמובא במסכת אבות (פרק ב' משנה ז) מרבה נכסים מרבה דאגה. וידוע כי הדאגה היא כסם המוות לגוף. וזהו שאמר יברכך ה' - בממון, ושמא תאמר מה ברכה היא זו? לזה אמר וישמרך - בגוף, שלא תדאג ולא תכחיש את גופך.

אמר המגיה (ר' פנחס הכהן): ועוד אפשר לומר ע"פ מה שנאמר: "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו" (איוב ב, ד) וזהו שאמר יברכך ה' בממון, ושמא תאמר אולי יחלה ויצטרך לפזר ממונו לרופא כדי שיתרפא, לזה אמר: וישמרך - בגוף שלא תחלה. עכ"ד.

ואמר עוד יברכך ה' בממון, וישמרך מן החטא, על דרך מה שנאמר: "ובקרך וצאנך ירביון ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך" (דברים ח, יד) כי העושר מגביה לבו של אדם על דרך מה שאמר שלמה המלך ע"ה "פן אשבע וכחשתי ואמרת" וגו' (משלי ל, ח) (אור החמה בשם קנה אברהם).

מובא בילקוט שמעוני (אות י"א) יברכך ה' בנכסים, וישמרך מן המזיקים. וכן הוא אומר: כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכך (תהילים צא, יא) ע"כ. אפשר לפרש כפי מה שראיתי במעשה שכתוב בספר "נחלי דבש": בעיר פרסבורג היה עשיר אחד שהיה קמצן גדול ולא היה נותן מאומה להחזקת הישיבה, וכדי ליפות עצמו ולהצדיק מעשיו הרעים היה מחזר אחר חסרונות התלמידים ליתן בהם דופי, פעם אחת אמר על בחור אחד מתלמידי הישיבה שהוא בהם דופי, פעם אחת אמר על בחור אחד מתלמידי הישיבה שהוא בחור בלא ח"ת, וכסבור בזה להגיד שהוא בור, שהרי אם נשמיט אות ח' מתיבת בחור ישאר בור. וכאשר ספרו זאת להגאון ר' משה סופר זצ"ל ראש הישיבה אמר: מום שבך אל תאמר לחברך, כי להיפך לאיש הזה חסרה האות ח' מפני שלא נקרא מחזיק, כי הישיבה לא נהנית ממנו אפי' בפרוטה אחת, וכשנקח אות ח' מתיבת מחזיק ישאר מזיק! עכ"ק של ראש הישיבה. וזהו שאמר הכתוב: יברכך ה' - בממון, ולהיות שאם יהיה מן הכת של הקמצנים ולא יחזיק ידי לומדי תורה אז יחסר הח' ממילת מחזיק, ונקרא

בשם מזיק, לכן אמרו: וישמרך - מן המזיקים! להיות קמצן, אלא אדרבה יזכה להיות ותן ומפזר ממונו לצדקה ובמקום מזיק יהיה מחזיק, כי עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר. (אור החמה בשם ויפתח יוסף)

שמעתי מחכם שדקדק מה ראה השי"ת לברך את ישראל בג' ברכות אלו מפי הכהנים דוקא? ואמר מפני שישראל עשו לכהן ג' הטבות לברך ראשון ליטול מנה יפה ראשון ולקרוא בתורה ראשון ולכן נגד ג' ההטבות האלו נתן להם ה' ג' ברכות לברך את ישראל כנגד לברך ראשון - שהפסיד בשבילו ממון לעשות לו סעודה כדי לברך ראשון לכן בירכו בממון וכמו שאמרו במדרש יברכה ה' - בממון. וישמרך - מן המזיקים וכנגד לקרוא ראשון שהוא כבוד התורה לכן ברכו בתורה כמו שכתוב: יאר ה' פניו אליך ויחנך - בתורה. וכנגד ליטול מנה יפה ראשון ברכו בשלום כמו שכתוב: וישם לך שלום. (אור החמה בשם אברהם יגל).

יש לפרש ע"פ מה שמובא בגמרא (תענית ח) אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין, וכמו שכתוב: יצו ה' אתך את הברכה באסמך - ודרשו תיבת באסמך נוטריקון דבר הסמוי מן העין. ועוד אמרו חז"ל בגמרא (חולין קה) שאין רשות למזיקין לשלוט בדבר המנוי הספור והמדוד. וזהו שאמר: יברכה ה' - בממון, דהינו בדבר הסמוי מן העין ששם צוה ה' את הברכה, ואעפ"כ וישמרך - מן המזיקין, אע"כ שאין שמירה מן המזיקים אלא בדבר המנוי ולא בדבר הסמוי, והטעם הוא לפי שיאר ה' פניו אליך במאור תורה, וכל העוסק בתורה יסורין בדילין ממנו שנאמר בגמרא (ברכות ה) ע"ש. (אור החמה בשם שיירי מנחה ובכור יעקב).

מובא במדרש: יאר ה' פניו אליך - המאור התורה. ויחונך - שתהיו חוננים זה לזה ע"כ. אפשר לפרש ע"פ מה שכתב הרב הקדוש מהר"א הכהן זיע"א בספר מעיל צדקה משם הרב חס"ל שכל מי שמתקשה באיזה דבר מדברי תורה יתן צדקה ויאורו עיניו ע"כ. וזהו שאמר: יאר ה' פניו אליך - המאור התורה, והיינו ע"י שתהיו חוננים זה לזה בגמילות חסדים ובצדקות.

ועוד אפשר לפרש ע"פ מה שכתב הגאון מופה"ד החיד"א זיע"א בספרו חוזה דוד, אע"ג שמובא בגמרא (יומא כו.) לא נמצא ת"ח שמורה וזוכה להגיע להורות הלכה למעשה בלי לטעות אלא או משבט לוי או משבט יששכר, מ"מ ע"י צדקה וגמילות חסדים יש כח לכל שבט ושבט לזכות להגיע לזה, ע"ש שהביא סמוכות לדבריו.

וזהו כוונת הכתוב: יאר ה' פניו אליך - במאור התורה, שיאר ה' פניו לכל ישראל במאור תורתו ויזכו להגיע לפסוק הלכה ללא טעות, ואם תאמר איך זוכים לזה שכל ישראל יוכלו להורות ללא טעות והרי רק שבט לוי או יששכר זוכים לזה?! לזה השיב ואמר: ויחונך - שתהיו חוננים זה לזה וע"י הצדקה וגמילות חסדים זוכים כל ישראל להורות ללא טעות בהלכה, ויורו הוראות בישראל.

ועוד מובא במדרש: יברכה ה' - בממון וישמרך - שלא ישלוט בך יצר הרע. יאר ה' פניו אליך - בתורה. ואפשר לפרש בדרך הלצה ע"פ מה שכתב הרב כנסת הגדולה משם מהרי"ל שכשהיה רבינו תם (נכדו של רש"י) לומד, היה מניח לפניו כיס של זהובים כדי שיהיה לבו שמח ורחב לעסוק בתורה, ע"ש. וידוע שהממון הוא גורם להגבהת לבו של אדם ויבוא לידי גסות הרוח וכמו ששאל שלמה המלך ע"ה מהקב"ה: "הטריפני לחם חוקי" (משלי ל, ח) וזהו שאמר: יברכה ה' - בממון. וישמרך - שלא ישלוט בך יצר הרע ע"י הממון אלא תנצח אותו, וע"י הממון יהיה לך שמח ורחב כדי לעסוק בתורה ויתן לך הארת פנים בתורה לכוין להורות הלכה ללא טעות ותהיה מורה הוראות בישראל. (אור החמה בשם שלמי תודה)

כתב הרב כף החיים ז"ל (או"ח סי' קכ"ה אות י"ד) שכל פסוק מפסוקי ברכת כהנים מכוון כנגד אחד מהאבות ע"ש. ולכן יש נוהגים לאחר פסוק ראשון יברך ה' וישמרך לומר בלחש בזכות אברהם, ובפסוק ב' בזכות יצחק, ובפסוק ג' בזכות יעקב. ונראה לרמז כי תיבת "יברך" גימטריא אבא אברהם. ותיבת "יאר" גימטריא אב יצחק. ותיבות "ישא ה' פניו אליך" גימטריא אב ישראל. ומה שבא הרמז באברהם בלשון ארמית (אבא ולא אב) כי מוצאו מארם, ואולם יצחק ויעקב רמוזים בלשון הקודש (אב) כי מוצאם מארץ הקודש. (אור החמה בשם מוה"ר ר' ינון חורי זצ"ל).

"יברך ה' וישמרך..." (במדבר ו, כד) מעיר כאן רבנו בחיי בן אשר: שנינו במסכת מגילה (פ"ד משנה א-ב) בימות החול בימי שני וחמישי עולים לתורה שלשה קוראים, וביו"ט עולים לתורה חמישה קוראים, ובשבת עולים לתורה שבעה קוראים. דבר מרומז בשלשה פסוקי הברכת כהנים "יברך ה' וישמרך" (שלש תיבות) כנגד ג' קוראים שבימי החול, "יאר ה' פניו אליך ויחנך" (חמש תיבות) - כנגד ה' קוראים שביו"ט, "ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום" (שבע תיבות) - כנגד ז' קוראים שבשבת. (תורת הפרשה בשם פרפראות לתורה).

במשניות סנהדרין מצינו (פ"א מ"ב), כמה דיינים צריך בשביל לעבר את השנה, אומר רשב"ג, בשלשה מתחילין, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרין בשבעה. ובגמרא מבואר, שאלו השלשה, חמשה ושבעה הם כנגד ברכת כהנים. ג' - יברך ה' וישמרך, ה' - יאר ה' פניו אליך ויחנך, ז' - ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. כוונת הענין: כדי שתזכר ברכת כהנים על קביעות השנה ופירותיה. (משניות קהתי).

הביא בספר קונטרס החיים בשם הרב מבריסק: אם היהודים טורחים טרחה גדולה להגיע לרבם לקבל ממנו ברכה, מדוע לא מעריכים את ברכת כהנים שהקב"ה מברך את כל העומדים שם, כמו שמובא בגמ' סוטה דף לח ע"ב.

"ישא ה' פניו אליך" (במדבר ו, כו) אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבנו של עולם! כתוב בתורתך: "אשר לא ישא פנים ולא יקה שוחד", והלא אתה נושא פנים לישראל, שכתוב "ישא ה' פניו אליך", אמר להם: וכי לא ישא פנים לישראל? שכתבתי להם בתורה: "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוך", והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. (ברכות כ:)

כתבו בספרים הקדושים שהגמ' מדייקת כאן ואומרת: "והם מדקדקים על עצמם", כי רק כלפי עצמו רשאי אדם לדקדק ולהסתפק במועט, אבל כלפי הזולת יש לנהוג ברוחב לב ולהעניק לכל עני נצרך כדי שביעה גמורה. ויש להבין איזו נשיאות כפים היא לה' יתברך בזה שהם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה? אלא, דרכו של עולם כשמקבל אדם מתנה מאדם חשוב, אף שאינה אלא מתנה פשוטה ופעוטת ערך, עכ"ז נודעת לה חשיבות מרובה מפני חשיבותו של הנותן, בני ישראל נושאים פנים לה' יתברך בזה, שעל אף נתינתו המועטת הרי חשובה בעיניהם עד כדי לברך עליה, לפי שחביב ויקר עליהם הנותן. לפיכך גם ה' יתברך נושא להם פנים, ומקבל עבודתם אפילו שהיא פעוטה, ובזה מראה להם חשיבותה בעיניו, מדה כנגד מדה. (תורת הפרשה בשם ויאמר אברהם)

והביא ר' אהרן זכאי שליט"א בספרו חדות החיים - ואני תפילתי על תפילתו של הצדיק המקובל הרב מרדכי שרעבי זצ"ל, שבנשיאות כפים נשא הצדיק את עיניו הטהורות, ובחן במבטו הזך את כל המתפללים ששהו בבית הכנסת. דבר זה נשנה מדי יום, ואמרו יודעי דבר, שבהתבוננות הזו התכוון הרב להשרות שפע קדושה ויראה למתפללים עמו.

בין הלומדים את תורת האמת, היה מקובל מזרע הכהונה, ורבי מרדכי שרעבי נתן עיניו בו ולמדו את סדר כוונות נשיאות כפים להרש"ש הקדוש. כשעמד הלה על הדוכן וברך את הקהל, עשה זאת על פי הכוונות, כשאחד החברים עומד לפניו ופותח עבורו מתחת לטליתו את סידור הרש"ש.

הרב שרעבי הקפיד מאד שהכהנים לא יעמדו על גבי הקרקע, שהרי לא לחינם אמרו חז"ל, שהכהנים צריכים לעלות לדוכן. וכאשר מדרגת ההיכל לא הספיקה לכולם מריבוי הכהנים, ציוה שיעמדו על גבי ספסלים.

אומר החיד"א בספרו "דבש לפי" (מערכת ש'-שלום) אחר ברכת כהנים חותם בשלום שאם אין שלום כל הברכות אינם כלום. ואומר טעם לזה שהקב"ה דן את האדם לפי מידותיו וכשהוא בשלום עם כולם גם למעלה אין רשות למקטרגים לקטרג עליו, וזהו שאמר ר' שמעון בר יוחאי - "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום" דהיינו שהשלום גורם שהברכות יתקיימו.

ושמעתי בשם מו"ר הגר"ע יוסף שליט"א, מדוע מברכים הכהנים על נשיאת כפים בלשון רבים "אשר קדשנו", ואילו עצם הברכה היא בלשון יחיד "יברכך וכו'" ? והסביר משום שלברך באהבה חייב להיות רק לאחד, לכן מברך את העם בלשון יחיד, שכשכולם באהבה כאחד אז תחול הברכה באהבה.

וכן אמר האדמו"ר מסאסוב ברכת כהנים נאמרה בלשון יחיד, כי הברכה העיקרית הנחוצה לעם ישראל היא האחדות, בכח האחדות יוכלו בני ישראל להתגבר על כל הקשיים. (וכן בספר עוללות אפרים)

ובחשיבותה של ברכת כהנים מספר רבי שלום שבדרון זצ"ל (שאל אביך ויגדך) הגאון מבריסק, בשנות שבתו בירושלים, נהג להתפלל במנין מצומצם בביתו, ובתקופה הראשונה היה מספר המתפללים אצלו מצומצם ביותר, וגם עוד לא היה כהן קבוע במנין זה, שיוכלו להתברך בברכת כהנים בכל יום כמנהג ארץ ישראל.

כשהתקרב ראש השנה, מצא הרב כהן אחד שהסכים להתפלל במנינו לתפילת מוסף. והנה, הגיע ראש השנה, ואותו כהן שהתפלל במקום אחר תפילת שחרית, התמהמה ולא הספיק להגיע לשעה היעודה, כנראה משום שהאריך בתפילת שחרית כיאה לימים נוראים.

קהל המתפללים בבית הרב כבר היה חסר סבלנות, והיו שהציעו להתחיל בתפילת מוסף ללא הכהן, אך כמובן, ששאלו על כך את הרב, והוא הורה לחכות עד לבואו של הכהן. כשהעיר מאן שהוא שיש בזה טירחא דציבורא, לא הגיב על כך ושתק. הבינו כולם כי צריך להמשיך לחכות, כעבור זמן מה הגיע הכהן והתחילו בתפילת מוסף. בסיום התפילה פנה הרב לקהל המצומצם שעמד לידו ואמר: יש לכם עוד ללמוד הרבה מהחסידיים, שהרי מוכנים הם לכתת רגליהם למרחקים אפילו בקור ובשלג בחום ובשרב ובכל תנאי שהוא, ולפעמים אפילו בנסיעה הנמשכת מספר חדשים, הכל כדי להגיע לרבים הנערץ עליהם ולזכות בברכתו, והנה כאן, הרי מקרא מלא בתורה הוא: ושמך את שמי על בני ישראל ואני אברכם", ברכה כה גדולה כמו "ברכת כהנים" - ואתם אין לכם סבלנות להמתין ולו כמחצית השעה!?! ...

הביא בספר "אהבת חיים" פרשת ויחי, מעשה מספר יראים. על כהן אחד בלי בניו, שהיה נכנס בכל יום בבתי כנסיות שהיו שם כמה מנינים, והיה נכנס בחדר אחד ומברך ברכת כהנים ויוצא, ונכנס בחדר השני ומברך שם ברכת כהנים ויוצא, וכך נכנס בכל החדרים ומברך שם ברכת כהנים, ובמילת שלום היה מאריך קצת בשמחת לבו. ולעת זקנותו זכה בבן יחיד וגדל אותו עד שהיה בן שלוש שנים, והלך הכהן לבית עולמו.

באותם הימים היה שם צדיק שהיה מגדל ילדים עזובים, והיה מחנכם על פי התורה, וכשגדלו היה מלמדם מלאכה, כדי שיתפרנסו מיגיע כפם ולא יצטרכו לבריות. והנה צדיק זה ראה את היתום הזה עזוב ומוזנח, זכר את אביו הכהן נכמרו רחמיו עליו, אסף אותו אל ביתו ויגדל אותו וילמדהו תורה, וכשגדל למדו את מלאכת החייטות, ואח"כ חיתן אותו ושלחם לשלום, מצא לו הבחור עבודה טובה באחת העיירות והתיישב שם, ומדי שנה בחג הסוכות בא אצל הרבי ומבקרו.

והנה יום אחד היה יושב בחנותו, נכנס אליו איש אחד לבוש בגדי משי ותכלת ומשקפי זהב על עיניו כאחד העשירים הגדולים. התברר לו שהוא מכירו והיו שכנים מאותה העיר, וסיפר לו שנסע לאמריקה ושם נתעשר עושר גדול, ושכנעו שיסע גם הוא לשם, נכנסו הדברים בלבו, הלך וספר לאשתו את הענין, אמרה לו אל הרב שלך ותתייעץ עמו. וכן עשה, ויאמר לו הרבי, לך לך מארצך וממולדתך, ושלח אותו בברכה זו, וכן אשתו ברכה אותו גם היא לך לשלום ותצליח בכל מעשיך. נסע לאמריקה והצליח שם בעבודתו ובמשך זמן מועט צבר לו כסף רב, ונסע חזרה לביתו, כשירד ליבשת ארץ מולדתו עלה בדעתו שכל העושר בא לו בגלל ברכת רבו, לכן החליט טרם ילך לביתו ללכת אל הרבי.

באותו לילה התארח אצל הרבי, ובבוקר הוציא מתנה 50 דולר לתת לרבי, והרבי לא הסכים לקבל, ואמר לו, מה אתה חושב שאני צריך ממך צדקה, אמר לו: והלא אני מחוייב לתת לך, שהרי כל מה שהרווחתי בא לי על ידי ברכתך, אמר לו: וכמה הרווחת בנסיעה זו? אמר לו: 5000 דול, אמר לו הרבי: אני חושב שכל הכסף שייך לי, כי עליך לזכור כל מה שעשיתי למענך מקטנותך עד שנשאת, ועתה שנעשית עשיר ואני זקנתי שייך לי הכסף הזה. הוציא בן הכהן את כל הכסף ונתן לרבי בשמחה ובטוב לבב, והרבי נתן לו סל קטנותו ככר לחם צידה לדרך, ושני דולרים עבור הוצאות הדרך, ושלח אותו לביתו, וינשק בן הכהן את ידי הרבי והלך לדרכו בידיים ריקניות ובלב שמח.

והנה באמצע הדרך הקיפו שודדים את השיירה ושדדו כל מה שהיה להם, וכשהגיעו אליו ראו שאין לו כי אם סל וככר לחם עזבו אותו לנפשו, וכשהגיע לביתו יצאה אשתו לקבלו בפנים צוהלות, והוא התבייש מאשתו שלא הביא לה אפילו שווה פרוטה, אבל לפני שהספיק לדבר היא קדמה אותו ואמרה: לפני שעה הגיעה אלינו הודעה שאלך לבנק וקבל 5000 דולר, וישתומם האיש מי שלח את השיק הזה? אך כשהביאו את השיק ראו שהיה חתום עליו הרבי, אז הבין שהרבי שלו הוא בעל רוח הקודש, וידע שיהיו שודדים בדרך, לכן לקח ממנו את הכסף ושלח לו שיקבלו ע"י הבנק.

וכל זה בזכות אביו הזקן שהיה מברך את ישראל, והיה מאריך בשלום, כן הקב"ה נתן להם עושר וכבוד, והשלום תמיד היה ביניהם, לכן כל כהן צריך שיברך את ישראל בשמחה ובחפץ לב ובעין טובה, וזה יעזור לו או לזרעו אחריו כמו שראינו במעשה זה, וכשם שהוא מברך את ישראל כך הוא מתברך, כמו שנאמר "ואני אברכם".

אמר ר' יהושע בן לוי: כל כהן שמברך מתברך, ושאינו מברך אין מתברך, שנאמר: "ואברכה מברכך" (סוטה לח):

פרק ב' הלכות נשיאת כפים

לסיכום הלימוד

- א. מצות עשה מן התורה שהכהנים יברכו את ישראל בנשיאת כפים, וכל כהן הנמצא בביהכנ"ס כשקורין "כהנים" ולא עולה ביטל ג' מצות עשה, וכן אם אמר לו אחד מהצבור שיעלה ולא עלה, או אפילו אמרו לו ליטול ידיו, עובר בזה(1)
- ב. ישראל שמברך ונושא כפיו עובר בעשה, אבל מותר לאב ישראל לברך את בניו בנוסח ברכת כהנים. כיון שאין הוא מתכוון לברך ברכת כהנים, וכן בגלל שהוא מברכם בלי נשיאת כפים.(2)
- ג. אין לעלות עם נעלים או סנדלים וכדו' לדוכן,(3) ומשום הכבוד לא יעלה יחף אלא עם גרבים,(4) וגם בתשעה באב וביום הכפורים לא יעלה בנעלי הבד,(5) ויצניעו הנעלים מתחת הספסלים.(6) וכשחולץ מנעליו יחלוץ ימין תחילה.(א6)
- ד. וצריכים הצבור לעמוד בזמן ברכת הכהנים.(7) ומי שהוא תשוש או חולה יכול לשבת.(8) צריכים הצבור לכוון בשעת הברכה לקבל הברכה מן הכהנים, ולא יסובבו את פניהם וכל שכן לא את גבם.(9)
- ה. הנמצאים אחורי הכהנים צריכים לעבור לעמוד לפני הכהנים, ולא יסתכלו על הכהנים. וכן הכהנים עצמם לא יסתכלו בידיהם, שלא יסיחו דעתם.(10)
- ו. כשמתחיל השליח צבור רצה עוקרים רגליהם לעלות לדוכן, ואם הגיע השליח צבור למודים, לא יעלה.(11)
- ז. אין נושאים כפים אלא אם כן יש עשרה אנשים, והכהנים מן המניין.(12)
- ח. כהן הצריך ליטול ידיו לברכת כהנים, ובדרכו עומד אדם ומתפלל שמונה עשרה, מותר לו לעבור לפניו, ודוקא שלא שמר את ידיו בנקיות מנטילת הבוקר.(13) וכן מותר לעבור לפני המתפלל כדי לברך ברכת כהנים, וכל זה דוקא שלא יוכל ללכת בדרך אחרת.(14)
- ט. נטל את ידיו ונזכר שלא התיר את שרוכי מנעליו, יכול להתירם מבלי ליטול ידיו שוב, ובלבד שלא יגע בנעל עצמה.(15) ואם אחר ברכת כהנים נגע במנעליו, צריך ליטול ידיו.(16)
- י. כשמתיר את שרוכי מנעליו, יזהר שלא יבוא לידי מצוה הבאה בעבירה, שלא יניח את רגליו על ספסלי בית הכנסת וילכלכם.(17)
- יא. יזהרו ליטול ידיהם סמוך לברכת כהנים, ולא יפסיקו בדיבור בין נטילת ידים לברכת כהנים.(18)
- יב. לפני שעולים הכהנים לדוכן צריכים ליטול את ידיהם. והלוי יוצק על ידי הכהן, אבל אסור שהלוי יהיה תלמיד חכם והכהן עם הארץ,(19) וצריך הלוי ליטול ידיו לפני כן,(20) ואם אין לוי יצוק בכור פטר רחם (מן האם), ואם אין בכור לא יטול לו ישראל, וכן לוי קטן לא יוטל לו,(21) וצריך ליטול בכלי(22) עד הפרק גם בט' באב וביום הכפורים.(23)
- יג. נוהגים לתת מערב יום הכיפורים מי ורדים במים של נטילת ידים של הכהנים, ומותר לכהנים ליטול ידים ממים אלו.(24)

ד. אם יש עשרה אנשים בדיוק בבית הכנסת והכהן והלוי מתוכם, עדיף שיטלו ידיהם לפני החזרה. (25) ואם לא נטלו לפני החזרה, יצא הכהן בברך עלינו ויאריך החזן, כדי שהכהן יספיק לחזור לפני שיגמור ברכך עלינו, או שיכניס כלי עם מים ליטול בתוך בית הכנסת. (26)

טו. בית כנסת שכולה כהנים, אם הם רק עשרה כולם עולים לדוכן. ואם הם יותר מעשרה, היותר מעשרה יעלו לדוכן, והעשרה עונים אחריהם אמן. אבל לא יקרא החזן כהנים, כדי שלא יעברו בעשה העשרה שלא עולים. (27)

טז. בברכת כהנים מורידים את הכריכות של התפילין מעל כף היד. (28)

יז. כהן שלא יכול לעלות לדוכן מסיבה כלשהי, יזהר לצאת מבית הכנסת לפני שיגיע החזן לרצה, שלא יחשדוהו שהוא פגום. וכן אם הוא פסול מדרבנן, יצא, שלא יאמרו שהוא פסול מן התורה. ומ"מ יזהרו שלא יהיו בזמן שש"צ קורא כהנים, ולא יכנסו לבית הכנסת עד שיגמרו ברכת כהנים. (29)

יח. לפני ברכת כהנים אומר: "יהי רצון מלפניך ה' או"א שתהיה ברכה זאת שציוותנו לברך את עמך ישראל ברכה שלמה, ולא יהיה בה מכשול ועוון מעתה ועד עולם". (30) ואח"כ מברך: "בא"ה אמ"ה אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה". יברך... ואחר ברכת כהנים אומר: (31) רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים, וברך את עמך את ישראל". (32)

יט. אם הכהן שתק ולא אמר את הברכה שלפני נשיאת כפים, יכול לישא כפיו. שאין הברכה מעכבת. (33)

כ. כהן שעומד באמצע תפילת שמונה עשרה, לא יעלה לברכת כהנים. ואם הוא ביחד עם החזן עוקר גליו ברצה, ועולה בסוף ברכת מודים לברכת כהנים. ואחר כך יחזור למקומו ויסיים תפילתו. (34)

כא. כהן יכול לישא כפיו אפילו כמה פעמים ביום, וצריך לברך בכל פעם. (35)

כב. כהן שלא התפלל, יכול לישא כפיו, ואין התפילה מעכבת. ואם עדיין לא הספיק לברך ברכות התורה, יברכם בין רצה לברכת כהנים. (36)

כג. צריך לאומרה בקול רם, (37) ואם הוא צרוד לא יברך, אלא ישמע הברכה מחבירו ויענה אמן. (38)

כד. צריך לאומרה בלשון הקודש בלבד, ואם ברכך בלשון אחרת, לא יצא. (39)

כה. כהן אינו רשאי להוסיף או לגרוע מנוסח ברכת הכהנים. (40)

כו. אין לנגן כמה ניגונים בברכת כהנים, אלא ניגון אחד, שלא יתבלבלו הכהנים. (41)

כז. בנשיאת כפים מגביהים ידיהם כנגד כתפיהם, ומגביהים יד ימנית קצת יותר מהשמאלית, וחולקים אצבעותיהם בין שתי אצבעות לשתי אצבעות, ובין אצבע לגודל, ובין גודל לגודל, יחד ה' אורים. ותוך כפיהם כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים. (42)

כח. כשמהפכים הכהנים פניהם לברך העם, וכן כשחוזרים, יסתובבו דרך ימין. יש אומרים שמסתובבים באמצע הברכה, ויש אומרים שבסוף הברכה צריך להסתובב. (43)

כט. ואלו התיבות שהופכים פניהם מצד לצד: יברך, וישמרך, אליך, ויחנך, אליך, לך, שלום. (44)

- ל. צריכים הצבור לענות "ברוך הוא וברוך שמו" כשמזכירים ה' בברכת כהנים. (45)
- לא. לא יקרא השליח צבור "כהנים" אלא א"כ יש לפחות שני כהנים. (46) ואפילו יש כהן גדול וכהן קטן- אין קורא כהנים. (47) אבל "יברכך" תמיד יקרא (48) וי"א שיקרא יברכך רק לכהן אחד, ולשניים ויותר לא יקרא יברכך. (49)
- לב. שליח צבור והוא כהן יחיד בבית הכנסת, ישא כפיו במקומו בתיבה. ואם אפשר בקלות לעלות לדוכן, עדיף שיעלה לדוכן. ויטול ידיו לפני החזרה, וצריך לעקור רגליו מעט ברצה. (50)
- לג. מצוה מן המובחר לעלות לדוכן ולא על הקרקע. (51)
- לד. עדיף שש"ץ יהיה ישראל ולא כהן, ואם הוא כהן, יקריא ישראל לכהנים את הברכת כהנים, וש"ץ עומד ושותק. (52)
- לה. כהן שהוא בתוך שנה לפטירת אביו או אמו, אינו רשאי לעלות שליח צבור בקביעות, שעל ידי זה יתבטל מנשיאת כפים. (53) ועדיף שיעלה כשליח צבור למנחה וערבית. (54)
- לו. אין השליח צבור עונה אמן על ברכת כהנים, וכשלא הוא מקריא לכהנים, עונה השליח צבור אמן על ברכת הכהנים. (55)
- לז. השליח צבור צריך להקריא לכהנים מתוך הסידור. (56)
- לח. יש הנוהגים בשבתות של שמחה שאם יש אחד מהקהל עם קול ערב, מקריא לכהנים במקום החזן, ויש להם על מה שיסמוכו. (57) אך לא יעשו כמה מנגינות, כנ"ל בסעיף כו'.
- לט. שליח צבור שדילג על ברכת כהנים, אם גמר ברכת שים שלום, לא יחזור, ואם לא סיים עדיין שים שלום, חוזר לברכת כהנים. ואם דילג מ"אליך" של פסוק שני, ל"אליך" של הפסוק השלישי, חוזרים על הברכת כהנים ללא ברכה, אפילו סיים כל החזרה. (58)
- מ. שליח צבור שטעה ולא אמר יעלה ויבוא, כשחוזר, אינו חוזר על ברכת כהנים. (59)
- מא. אין הכהנים רשאים לרדת מהדוכן, עד שיגמור הש"ץ ברכת שים שלום. (60)
- מב. כשאין כהנים יאמר החזן: "או"א ברכנו בברכה המשולשת בתורה, הכתובה ע"י משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושיך כאמור: יברכך וכו'". (61)
- מג. כשאין כהנים בבית הכנסת, ואומר השליח צבור: או"א ברכנו וכו', אין עונים אמן, אלא יאמרו כן יהי רצון. (62) ואין למחות באלה שעונים אמן במקום כן יהי רצון. (63)
- מד. כהן קטן, אינו נושא את כפיו לבד. (64) אבל נושא כפיו עם הגדולים ומברך. (65)
- מה. יש מעלה לעלות ברכת כהנים יחד אב עם בנו. (66)
- מו. כהן רווק, נושא את כפיו. (67)
- מז. כהן ששתה יותר מרביעית יין, לא נושא את כפיו- עד שיסיר את יינו מעליו. (68)

מח. כהן סומא, אינו נושא את כפיו. וי"א שנושא את כפיו, לכן אם עולה אין מוחין בידו, שיש לו ע"מ לסמוך (69)

מט. כהן שנשא גרושה, וכן כהן שנטמא למת בכוונה. אינם נושאים כפיהם, ואין נוהגים בהם קדושת כהן. (70) כהן חלל, אינו נושא את כפיו. (71)

נ. כהן שמחלל שבת בפרהסיה במזיד, לא נושא כפיו. ואם עלה לא יורידוהו, מפני השלום. (72)

נא. כהן שהרג את הנפש אפילו בשוגג, לא ישא כפיו ואפילו עשה תשובה. ואם היה באונס, כגון: שקפץ ילד לכביש, והוא נסע כחוק, אז כשעשה תשובה - ישא כפיו. (73) וכן אם הרג מוהל כהן על ידי מילה, נושא כפיו. וכן אם הנפגע מת רק אחר כמה ימים מהתאונה, נושא כפיו. (74)

נב. כהן אבל בתוך שבעה ימי אבלות, לא נושא את כפיו. רק אחר שבעה ימי אבלות, נושא את כפיו. (75) ובשבת שבתוך השבעה, נושא כפיו. ונוהגים לברך ברכת כהנים בבית האבל. אבל האבל עצמו שהוא כהן יצא מחוץ לבית. (76)

נג. כהן שיש לו ריב עם הקהל, לא ישא כפיו. ויצא מביהכ"ס לפני רצה. משום כך יזהר הכהן לאהוב כל אחד מן הקהל, ויסיר השנאה מלבו ואז יעלה לדוכן. (77)

נד. אם יש גויים בבית הכנסת כשנושאים כפים ואינם רוצים לצאת, אינם מעכבים ויכולים הכהנים לישא כפים. (78)

נה. ואלו התפילות שיש בהם נשיאת כפים: שחרית, מוסף, ונעילה, מנחה של תעניות צבור, - ודוקא מנחה קטנה הסמוכה לשקיעה. ובמנחה של יום הכפורים, לא נושאים כפים. (79)

נו. מנהג הספרדים בארץ ישראל שנושאים כפים בכל יום. (80) חוץ מאחינו האשכנזים שבגליל ובחיפה, שנושאים כפים רק במוסף. (81)

נז. אין נשיאת כפים בלילה, ובין השמשות מותר. (82)

נח. אין לזקוף הידים והאצבעות שלא בשעת ברכת כהנים, כעין הצורה שעושים הכהנים בנשיאת כפים. מפני שיש בזה סכנה, וחמירא סכנתא מאיסורא. (83)

נט. כהן שאינו יכול לחלוק אצבעותיו להפרידם שנים שנים, אין זה מעכבו מלישא כפיו אלא יפריד כל אצבעותיו זו מזו. (84)

ס. לשיטת הנוהגים שאין השליח צבור מקרא לכהנים מילת "יברכך", צריך השליח צבור לאומרה בלחש. (85)

סא. דברים שבכתב דהיינו תנ"ך אסור לאומרם בעל פה, אולם פסוקים השגורים בפי כל מותר לאומרם בעל פה, ולכן מותר לומר בעל פה את פסוקי ברכת כהנים. (86)

סב. העומד בתפילת שמונה עשרה אין צריך להפסיק לשמוע ברכת כהנים, מ"מ אם רצה להפסיק בין ברכה לברכה ולהקשיב לברכת כהנים, רשאי לעשות כן. אולם אם עוסק בק"ש וברכותיה ראוי שיפסיק בבין הפרקים כדי לשמוע ברכת כהנים, ותבוא עליו ברכת טוב. (87)

סג. המתפלל שמונה עשרה עם החזן והגיע עמו יחד בסוף מודים, לא ימשיך בתפילתו אלא יפסיק וישמע ברכת כהנים עם הצבור, ויענה אחריהם אמן. (88)

מה הגפן הזו טעונה ג' ברכות כך ישראל מתברכין בג' ברכות בכל יום, יברכה ה', יאר ה', ישא ה'. (מדרש רבה ויקרא לו, ב)

(1) שלחן ערוך או"ח סימן קכ"ח סעיף ב'.

(2) משנה ברורה סימן קכ"ח ס"ק ג'. באור הלכה. יחווה דעת חלק ה' סימן י"ד. ילקוט יוסף חלק א' הלכות נשיאת כפים סעיף ב'. שארית יוסף חלק ג' סימן קכ"ח סעיף יג'. מאור ישראל מסכת שבת דף קיח:

(3) שלחן ערוך שם סעיף א', שארית יוסף שם סעיף לא.

(4) משנה ברורה סימן קכ"ח ס"ק יח, שארית יוסף שם סעיף לד.

(5) בן איש חי פרשת תצוה סעיף ו, שארית יוסף שם סעיף לב,

(6) חיי אדם כלל לב סעיף י. ובברית כהונה חלק א מערכת נ' אות ג' כתב שאין נזהרים להצניע את הנעלים. משנה ברורה שם ס"ק טו, ויצניע מתחת הספסלים. כה"ח אות ל. שארית יוסף ח"ג עמ' קע. פסקי תשובות ח"ב עמ' ט.

(א6) ולא את שמאל כמו שחולצים לדבר הרשות. הליכות שלמה עמוד כב, פ"ב הכ"א.

(7) שארית יוסף חלק ג סימן קכ"ח סעיף סא.

(8) שלחן ערוך או"ח סימן קכ"ח סעיף כג. ציץ אליעזר חלק י"ד סימן י"ח. שו"ת תשובות והנהגות חלק ג סימן מו.

(9) שלחן ערוך שם סעיף כג. שו"ת תשובות והנהגות חלק ג סימן מו.

(10) ראש השנה לה. שלחן ערוך שם סעיף כג, כד. חיי אדם כלל לב' סעיף כט. בן איש חי שנה ראשונה פרשת תצוה סעיף יט.

(11) שלחן ערוך שם סעיף ח'.

(12) שלחן ערוך סימן קכ"ח סעיף א. שארית יוסף חלק ג סימן קכ"ח סעיף ח'. ילקוט יוסף חלק א' הלכות נשיאת כפים סעיף א'.

(13) אור לציון חלק ב פרק ז' תשובה כא'. וראה בשארית יוסף חלק ג' עמ' כ'. ע"ש בהערה ח.

(14) תשובות והנהגות סימן עה'. אשל אברהם מבוטשטש סימן קב' סעיף ד'.

(15) ילקוט יוסף חלק א' השכמת הבוקר סעיף כג'. שו"ת שמע שלמה סימן ה'.

(16) חיי אדם כלל לב' סעיף כג'.

(17) למנוע מכשול לר' אהרן זכאי שליט"א סימן ב' סעיף ח'.

- (18) נשיאת כפים כהלכתה פרק ה' סעיף ב'. ומה שכתבנו לגבי דבור ראה שארית יוסף ח"ג עמוד קסו.
- (19) בן איש חי פרשת תצוה סעיף ז. והברית כהונה חלק א' או"ח מערכת נ' אות טז' התיר.
- (20) משנה ברורה סימן קכ"ח ס"ק כג. ברית כהונה שם מערכת ל' אות ב', ג'.
- (21) שארית יוסף חלק ג' סימן קכ"ח סעיף כג.
- (22) חיי אדם כלל לב' סעיף ה, משנה ברורה שם ס"ק כא, שארית יוסף שם סעיף כב.
- (23) שארית יוסף שם סעיף כו. הליכות עולם על הבן איש חי, חלק א' פרשת תצוה סעיף ד'.
- (24) ילקוט יוסף חלק ה' הלכות יום הכפורים סעיף לא', שאין מוליד ריחא בבשר האדם, דזיעה מעבירתו.
- (25) כן נהגו בישיבת הר' משה פיינשטיין זצ"ל, נשיאת כפים כהלכתה פרק ה' הערה ע"ד.
- (26) כן הורה הגר"ש דבליצקי. נשיאת כפים כהלכתה שם.
- (27) שלחן ערוך או"ח סימן קכ"ח סעיף כה'. ברית כהונה חלק א מערכת נ' אות ו'.
- (28) ארץ חיים לר' חיים סתהון סימן קכ"ח סעיף יב'. וכף החיים סופר, סי' קכ"ח אות פא כתב, שיותר טוב שיהיו כרוכים על האצבע בעת ברכת כהנים. אך מנהגינו להחזיר הכריכות רק אחר ברכת כהנים, ועיין בשו"ת בסוף הספר.
- (29) מרדכי במגילה סימן תתי"ז. שלחן ערוך סימן קכ"ח סעיף ד', מגן אברהם ס"ק ד', ומשנה ברורה ס"ק יב', נשיאת כפים כהלכתה פרק א' סעי' ז'.
- (30) שו"ע או"ח שם סעיף ט'.
- (31) י"א רבוננו של עולם - ברית כהונה חלק ב' דף קיא סעיף יז. וכן מובא בגמ' סוטה לט.
- (32) שלחן ערוך שם סעיף טו.
- (33) מאירי סוטה דף לט ע"א.
- (34) ילקוט יוסף חלק א הלכות נשיאת כפים סעיף כא'. הליכות עולם על הבן איש חי, ח"א פרשת תצוה סעיף ט', אם הוא לא ביחד עם החזן, לא יעלה, גם אם הוא כהן יחיד.
- (35) מנהגי החיד"א סימן י"א סעיף ד'. ברית כהונה חלק א מערכת נ' אות ח'.
- (36) אבודרהם בשם הערוך. שלחן ערוך או"ח סימן קכ"ח סעיף כט'. בן איש חי שנה א' פרשת תצוה סעיף כ'. כף החיים אות קסו בשם הפרי חדש, שלכתחילה להזהר שלא לישא כפיו קודם תפילה לפי סודם של דברים שתבוא נשא"כ בחזרה כמתכונתה. ילקוט יוסף שם סעיף כב'. שאר"י ח"ג עמ' קנד.
- (37) סוטה דף לח. שלחן ערוך שם סעיף יד,
- (38) משנה ברורה סימן קכ"ח ס"ק נג, שארית יוסף שם סעיף נה.

(39) שלחן ערוך או"ח סימן קכ"ח סעיף יד, באר היטב ס"ק כד, שארית יוסף חלק ג' סימן קכ"ח סעיף נד'.

(40) מסכת ראש השנה דף כח' ע"ב. שלחן ערוך שם סעיף כז. והסתפק בשו"ת הר צבי סי' ס"ב, האם מותר כשיורד מן הדוכן לומר לעומדים סביבו "ברוכים תהיו", ויש למנוע הדבר. שארית יוסף ח"ג סימן קכ"ח סעיף צ'.

(41) שלחן ערוך שם סעיף כא'.

(42) שו"ע שם סעיף יב'. הליכות עולם על הבן איש חי, ח"א פרשת תצוה סעיף ו', שלא להגביה הידים יותר מהכתפיים, ולדעת האר"י אפשר להגביה עד הראש. ברית כהונה שם אות יד'. ובאליה רבה במקום, כתב בשם המהרי"ל שלא יתפרדו יד ימין משמאל, אבל בשם שיירי כנסת הגדולה הביא שלא היה מחברם ימין לשמאל אלא כל יד בנפרד.

(43) שו"ע שם סעיף יז'. שארית יוסף ח"ג סימן קכ"ח סעיף צג'. ברית כהונה ח"א מערכת נ' אות יט'. והביא באות ה', שיאמרו כל הברכה לצד ההיכל ואח"כ יסתובב. ובמשנה ברורה סי' קכ"ח ס"ק מ' כתב, יסתובב באמצע הברכה. וכן משמע מכף החיים אות עג.

(44) שלחן ערוך או"ח סימן קכ"ח סעיף מה'. ברית כהונה שם אות ט', ובאות י' כתב, שמתחילים להסתובב מצד ימין.

(45) ברית כהונה שם מערכת נ' אות כ'. מנהגי החיד"א סימן י"א סעיף ב'.

(46) סוטה דף לח. בן איש חי שנה א' פרשת תצוה סעיף יג. משנה ברורה סימן קכ"ח ס"ק לג'. הבית היהודי חלק א' סימן ז' סעיף לו'. ברית כהונה שם אות יב'.

(47) כף החיים סימן קכ"ח אות סד'. משנה ברורה שם ס"ק לח, בשם המבי"ט אין אומרים "כהנים", והפר"ח מפקפק בזה, והאליה רבה כותב שאם קרא הש"ץ "כהנים" אין גוערין בו. שארית יוסף שם סעיף לח'.

(48) כך המנהג, וכן פסק הרמ"א סימן קכ"ח סעיף יג', והביאו בערוך השלחן סוף סעיף כג', והביא טעם לשיטת הרמ"א. וכן כתב הבן איש חי שם סעיף א'. וכן כתב בהליכות עולם על הבן איש חי, חלק א פרשת תצוה סעיף א'.

(49) ברית כהונה חלק א דף ק"י אות יב'. ועיין עוד בהקדמת הרה"ג מאיר מזוז לברית כהונה, שכל מקום ינהגו כמנהגם.

(50) ילקוט יוסף חלק א' הלכות נשיאת כפים סעיף א'. עיר הצב"י סעיף כ'. ובאור לציון חלק ב' פרק ח' הלכה ה' כתב, שיעלה לדוכן דוקא.

(51) הליכות עולם על הבן איש חי, חלק א' פרשת תצוה סעיף ב'.

(52) ירושלמי גיטין פ"ה ה"ט. חיי אדם כלל לב' סעיף כה'.

(53) בן איש חי שנה א' תצוה סעיף יח'. אור לציון חלק ב' פרק ח' תשובה ט'.

(54) הרה"ג ר' מאיר מאזוז שליט"א בתשובה לשואל.

- (55) שו"ת שער שמעון אחד חלק א או"ח סימן כב'. הליכות עולם על הבן איש חי, חלק א' פרשת תצוה סעיף ז', דאינו עונה אמן שלא יתבלבל.
- (56) משנה ברורה סימן קכ"ח ס"ק י"ג.
- (57) יחווה דעת חלק ד' סימן י'.
- (58) ילקוט יוסף חלק א' הלכות נשיאת כפים סעיף יב', ובמקורות במקום. שארית יוסף סימן קכ"ח סעיף ס'.
- (59) שו"ת הר צבי סי' ס"א. ילקוט יוסף שם סעיף כג'.
- (60) שלחן ערוך סימן קכ"ח סעיף טז'. ברית כהונה חלק א' מערכת נ' אות כא'.
- (61) שלחן ערוך שם סעי' ב, ומשמע שמסיים את הנוסח עד ואני אברכם, והמג"א אומר רק עד שלום. שארית יוסף חלק ג' סימן קכ"ח סעיף צד'.
- (62) אבודרהם בשם הרי"ף בענין ברכת כהנים.
- (63) מנהגי החיד"א סימן י"א סעיף ה'.
- (64) שלחן ערוך סימן קכ"ח סעיף לד'.
- (65) מנהגי החיד"א סימן י"א סעיף ג'.
- (66) אלשיך במדבר ו' - כב', נשיאת כפים כהלכתה פרק כ"ג סעיף ז'.
- (67) שלחן ערוך שם סעיף מד'. וכ"כ בלקו"י הל' נשא"כ סעי' י, למרות שבברית כהונה מערכת נ אות ב כתב, שנהגו שרווק לא נושא כפיו, כבר כתב נכדו ר' ניסים הכהן בסוף הספר שזה דוקא בהיותינו בחו"ל וכו' ע"ש.
- (68) תענית כו: שלחן ערוך שם סעיף לח'. כהונת יצחק פרק ד' כתב שהפגת היין תלויה בכמות השתיה, איכות היין, ובתכונות השותה.
- (69) שארית יוסף חלק ג' סימן קכ"ח סעיף ע'. דספק ברכות להקל. ילקו"י תפלה ב' עמ' שג
- (70) שלחן ערוך שם סעיף מ' מא'.
- (71) שלחן ערוך או"ח סימן קכ"ח סעיף מב'.
- (72) יביע אומר ח"ז או"ח סי' ט"ו. ילקוט יוסף ח"א הלכות נשיאת כפים סעיף טו'. שארית יוסף ח"ג סימן קכ"ח סעיף עד'.
- (73) שלחן ערוך שם סעיף לה'. ילקוט יוסף שם סעיף טז'. שארית יוסף שם סעיף עו'.
- (74) שלחן ערוך שם סעיף לו'. יחווה דעת חלק ה' סימן ט"ז.
- (75) שלחן ערוך שם סעיף מג'.

(76) בן איש חי שנה א' תצוה סעיף כב'. שארית יוסף שם סעיף קא'. ובעיר הצב"י סעיף טז' כתב שמנהג צפת וכן מנהג תוניס לא לישא כפים בבית האבל. וכן כתב בספר ארץ חיים לר' חיים סתהון סי' קכ"ח סעיף מג' שמנהג צפת שאין נושאים כפים בבית האבל.

(77) ערוך השלחן סימן קכ"ח אות כא', שהרי נאמר "באהבה", על פי הזוהר.

(78) ילקוט יוסף חלק א' הלכות נשיאת כפים סעיף כד'.

(79) שלחן ערוך או"ח סימן קכ"ט סעיף א' ב'. וכן בשו"ע או"ח רפ"ו סעי' א. עוד יוסף חי ויקהל סעיף ז'. אור לציון חלק ב' פרק ח' תשובה יב'. שבמנחה לא נושאים כפים בגלל שכרות, וגם בתענית גזרו אטו שאר ימים, אבל בתענית שאין בו נעילה הואיל וזה סמוך לשקיעה, היא דומה לנעילה ואינה מתחלפת בשאר ימים.

(80) ספר החינוך מצוה שע"ח. שארית יוסף ח"ג סימן קכ"ח סעיף יז'. הגר"מ מזוז בהקדמה לברית כהונה: למרות שבחול"ל נהגו שלא לישא כפים כל יום, באשכנז ותוניס ועוד.

(81) עיר הצב"י סעיף כא'. ארץ חיים לר' חיים סתהון סימן קכ"ח סעיף מד' אשכנזים בצפת נושאים כפים רק בשבת ויו"ט. ילקוט יוסף חלק א' הלכות נשיאת כפים סעיף ט'. וכתב בספר אז נדברו חלק יב סי' כד, שצריכים לשנות מנהגם ולישא כפים כל יום, והאריך טובא לענות על הטענה שאסור לשנות את המנהג.

(82) שו"ת יחווה דעת חלק ו' סימן מ'. ילקוט יוסף חלק א' נשיאת כפים סעיף כו'. הבית היהודי חלק א' סימן ז' סעיף לג'. אור לציון חלק ב' פרק ח' תשובה יג'.

(83) נשיאת כפים כהלכתה פרק י"א סעיף ט', עטרת זקנים על השלחן ערוך סעיף יב', על פי הזוהר פרשת נשא.

(84) ילקוט יוסף תפילה ב סי' קכ"ח עמ' רצד.

(85) כדי שיאמר פסוק שלם. הגר"מ מזוז שליט"א בתשובה לשואל.

(86) שארית יוסף ח"ב דף ט.

(87) יביע אומר ח"ז או"ח סי' יב.

(88) יביע אומר ח"ח או"ח סי' יב.

מבוא להלכות נשואין

לסיכום הלימוד

נאמר בפסוק "אַלְמִנָּה וְגִרוּשָׁה וְחִלָּה זֹנָה אֶת אִלָּה לֹא יִקַּח" (ויקרא כא, יד)

מביא "החינוך" מצוה רס"ו, משרשי המצוה: לפי שהכהנים נבחרו לעבוד עבודת ה' יתברך תמיד ולכן ראוי ומחויב להיותם קדושים ונקיים יותר מכל שאר העם בכל עניניהם, אף כי בענין הזווג שהוא דבר עיקרי

באדם, וקצת מחשבות האדם על בת זוגו תמיד, לכן נתחייב שלא לישא הזונה שמזגה רע פן תסירונו ותטנו ברב לקחה מדרכו הטובה וכוונתו הרצויה. גם היא בושת ופגם אל כל הקרב אליה, שכל העם מרננים אחריה בטומאתה אשר בשוליה.

”זֹנָה” זו שאינה בת ישראל, ולכן גיורת פסולה לכהונה.

והביא בספר ”טובך יביעו” מעשה בבעל תשובה שנישא לבת זוגו ובנה בית יהודי למופת, כל מכריהם וקרוביהם תיארו את ההרמוניה הנפלאה השוררת באותו בית, גם חינוך הילדים היה באופן מופתי, הכל על הצד הטוב ביותר, חיים על מי מנוחות מתוך אהבת תורה ויראת שמים אמיתית.

ויהי היום נחשפה לפתע עובדה מזעזעת שהחותנת, אמא של האשה, היתה נכריה, וממילא צריכה האשה לעבור תהליכי גיור, וכיון שהבעל הוא כהן לא נותרה לו ברירה אלא להפרד מרעייתו. העובדות היו עדיין בשלבי ברור, דהיינו: לא בוצע תחקיר סופי האם החותנת היתה באמת נכריה, אך אם יתברר שהן עובדות מהימנות אין עצה ואין תבונה כנגד ה’.

הבעל הגיע באחד הימים אל הרב מרא דאתרא כדי להתייעץ עמו על הנושא, ”הרגשתי, סיפר הרב, שאם יש יהודים כאלה בעולם, אין לנו ממה לחשוש”, שערך בנפשיכם בפני איזה נסיון קשה עומד יהודי זה, עד שהצליח כבעל תשובה למצוא את בת זוגו, ובנה בית לתפארה, יסד את משכנו על מבועי התורה ויראת ה’, והנה כעת הכל עומד להתפורר.

”נחלי דמעוות זלגו מעיניו של הבעל, סיפר הרב, אך הוא היה נחוש ואיתן בהחלטתו: אם יתברר שהאמא נכריה, אפרד מרעייתי כמצוות ה’.” אשריכם ישראל.

אומר הרמב”ן בפרשת אמור (כו-ו, ח) ”קְדוּשִׁים יְהִי לְאֶלֹהֵיהֶם” הקדושה היא הפרישות, שאפילו במותר לישאל יהיו הכהנים פרושים. יבדלו מטומאת המתים ונשואי הנשים שאינן הגונות להם בטהרה ובנקיות. והטעם ”פִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה’ מְקַדְּשְׁכֶם” כי מאחר שהוא מקריב לחם אלקיך קדוש יהיה לך, כי על ידו אני מקדש את כולכם ומשרה שכינתי במקדשכם.

ואומר ה”אור החיים” הקדוש בפרשת אמור (כו-ח) שאמרה התורה ”קְדוֹשׁוֹתֵינוּ” ולא אמרה ”וקדשתם”, שאזהרה זו באה שאם כהן לא רצה לגרש אשה זונה וחללה וגו’ שמלקין אותו ומיסרין אותו עד שיגרש. ואם היה כתוב בלשון רבים ”וקדשתם” היינו אומרים כל עוד שיש כהנים שלמים וכן רבים המספיקים להקריב אין חיוב לכופו, לכן אמר בלשון יחיד שאפילו על אחד מהם התורה מקפידה, שמיסרין אותו עד שיגרש.

”אֶלְמִנָּה וְגִרוּשָׁה לֹא יִקַּח”, הקשה רבינו יהודה החסיד, מאי טעמא כהן גדול אסור באלמנה וכהן הדיוט מותר בה, ותירץ דאמרינן פרק עשרה יוחסין דאין מוסרין שם המפורש אלא לצנועים שבהם, וכהן גדול אומר אותו ביום הכיפורים כדאמרינן ביומא, ושמא ישא עיניו באשת איש שיראה אותה יפה ויזכיר ה’ על בעלה ויהרוג אותו.

(תורת החיד”א פרשת אמור, פני דוד).

סיפר לי רב העיר צפת הרה”ג הר’ לוי ביסטריצקי זצ”ל מעשה שאירע איתו לפני כעשרים שנה, בזוג שבאו אליו כדי שיערוך להם חופה, האשה היתה גיורת, והבעל ישראל, נראה שאין שום בעיה בנישואים והרב ערך להם את החופה כדת משה וישראל.

לאחר חודש באו אליו הזוג, ואמרו לו: אנו רוצים לדבר עם הרב.

הם יושבים אצלו ומספרים, שהם שקרו על הרב, ובאמת הבעל לא ישראל אלא כהן, ואז על פי דין תורה הם אסורים בנישואין, ש"כהן אסור בגיורת".

הרב הלך איתם לרה"ג הר' בן ציון אבא שאול זצ"ל, הרב קיבלם בחמימות, וניסה למצוא להם היתר לנישואין, חקר את כל הצדדים שיכולים להיות, וכן את הורי הבעל, ולבסוף מצא פסול בכהונתו של הבעל הכהן, והדין הוא שכהן פסול מותר בגיורת, והתיר להם לחיות יחד כדת משה וישראל.

ועוד מעשה שהיה ברבי חיים עוזר שהוצרך על פי הרופאים לנסוע למקום מרפא מרוחק, וזה היה בחודש אלול, וכבר המתין לסיים במהרה חופשתו, ולהגיע לעירו לקראת ימים הנוראים, ופתאום חלה, והיה לו צער רב להישאר בימים הנוראים במקום נידח וכפרי.

וכשהגיע ראש השנה בקושי היה מנין בבית הכנסת, והיה לו צער רב, למה אירע לו עונש כזה, בינתים הגיע לבית הכנסת איש שנראה נכבד, ורבי חיים עוזר התקרב אליו ושאלו מה עושה במקום נידח זה, עד שסיפר לו שיש כאן גרושה עם ילדים ומרוב רחמנות בא לסייע בידה למשך החג, ובתוך כך סיפר לו שחושב לאחר החג להינשא לה.

כשהגיע ברכת כהנים - ראה רבי חיים עוזר איך שהאורח עולה לדוכן, ניגש אליו רבי חיים עוזר - הרי אם אתה כהן אסור לך לישא גרושה, ועמל רבי חיים עוזר רבות עד ששכנעו לרדת מהמחשבה.

ואז אמר רבי חיים עוזר אני מבין למה הקדוש ברוך הוא סיבב שאהיה כאן בכפר הנידח בימים הקדושים... כדי להציל יהודי מאיסור. (התורה והמצוה).

"ממשבצות זהב לבושה" זה אהרן שנאמר "ועשית משבצות זהב" (שמות כח, יג) מכאן אמרו חכמינו זכרונם לברכה, כל אשה שמצנעת עצמה, אפילו בת ישראל, ראויה שתנשא לכהן גדול ותעמיד כהנים גדולים. (מדרש תנחומא במדבר ג)

פרק ג' הלכות נשואין

לסיכום הלימוד

א. הכהנים שבימינו הם כהנים ודאי, וצריכים לשמור על קדושתן, ואסורים להתחתן עם פסולי חיתון לכהונה. (1)

ב. ואלו הן הפסולים: גרושה, חלוצה (מדרבנן), זונה, וחללה. (2)

ג. זונה, פירושו: שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנשאה לאסור לה, או שנשאה לחלל, ולכן גיורת ומשחררת אפ"י נתגיירה אסורה לכהונה. (3)

ד. אשת כהן שנאנסה, אסורה עליו ועל שאר הכהנים. ואשת ישראל שנאנסה, אפ"י שמוותרת לבעלה אסורה לכהונה. (4)

ה. חללה, פירושו: שנולדה מאיסורי כהונה, כגון: כהן לזונה או גרושה וכו'. (5)

- ו. הכהן עצמו שבא על איסורי כהונה, לא נתחלל. (6)
- ז. אסור לכהן לישא גרושה, וכן ספק גרושה. ואפילו להחזיר גרושתו - אסור. (7)
- ח. שבויה שנשבית לעכו"ם, אסורה לכהן. ונאמן עד אחד להעיד על כשרותה ולהתירה. (8)
- ט. אלמנה מותרת לכהן (ושלא תהיה חלוצה), אבל אם נשאה פעמיים, בתחילה נתגרשה ואח"כ נתאלמנה, אסורה לכהן. (9)
- י. אלמנת כהן חלל, אסורה לכהן אחר. (10)
- יא. כהן לא ישא אשה ממשפחה שנתערב בה חלל. (11)
- יב. בת ישראל פנויה שנבעלה לגוי אסורה לכהן, נבעלה לישראל כשרה לכהן (12)
- יג. גוי או עבד שנשא בת ישראל, הולד כשר לישראל אבל פסול לכהונה. אבל חלל שנשא כשרה הולד חלל עד סוף כל הדורות, אא"כ נשאה בתו לישראל. (13)
- יד. חללה מותרת לינשא לישראל. וישראל שנשא חללה, הולד כשר לכהונה. (14)
- טו. כהן שנשא את אחת מהפסולות לכהונה, מחרימין אותו עד שיגרשנה. (15)
- טז. כהנת מותרת לינשא לפסולי כהונה שנאמר בתורה "בני אהרן" - ולא בנות אהרן. (16)
- יז. חלל (מהתורה) מותר לינשא לפסולי כהונה וכן ליטמא, שאין לו דין כהונה כלל. (17)
- יח. עם הארץ ישראל, לא ישא כהנת, אבל תלמיד חכם, מותר. וכן אם שומר מצוות וגומל חסדים, מותר. (18)
- יט. כהן עדיף שישא כהנת, ואם לא מצא כהנת ירא"ש יתחתן עם בת ישראל. (19)
- (1) שדי חמד מערכת כ' כלל צב'. (עייין בהרחבה בענין יחוס כהונה בסוף הספר).
- (2) ויקרא כא, ז. שלחן ערוך אבן העזר סימן ו' סעיף א.
- (3) שלחן ערוך שם סעיף ח'.
- (4) שלחן ערוך שם סעיף י', יא', יג'. כהונת יצחק עמוד 76.
- (5) שלחן ערוך שם סימן ז' סעיף יב. וכן היא עצמה הזונה או הגרושה או אלמנה לכהן גדול נקראת מעתה חללה.
- (6) שלחן ערוך שם סעיף יג'.
- (7) שלחן ערוך אבן העזר סימן ו' סעיף א'. ואם גרשה רק על תנאי, יוכל להחזירה.
- (8) שלחן ערוך שם סימן ז' סעיף א'.
- (9) כהונת יצחק עמוד 75-74.
- (10) כהונת יצחק עמוד 75.

- (11) שלחן ערוך אבן העזר סימן ב' סעיף ה'.
- (12) שלחן ערוך שם סימן ז'. שעורי הראשל"צ ח"ד עמ' ג.
- (13) שלחן ערוך שם סעיף טז, יט'.
- (14) שלחן ערוך אבן העזר סימן ז' סעיף טז'.
- (15) שלחן ערוך שם סימן ו' סעיף ו'.
- (16) שלחן ערוך שם סימן ז' סעיף כב'.
- (17) שלחן ערוך שם סעי' כ.
- (18) פסחים דף מט. שלחן ערוך אבן העזר סימן ב' סעיף ח'. יחווה דעת חלק ה' סימן ס"א. ויצבור יוסף פרק ה' סעיף קח'. (עיין בהרחבה בענין זה בסוף הספר)
- (19) רש"י יבמות פד: ד"ה מאי כשרה. ברית כהונה כרך ב' דף תב'. יחווה דעת חלק ה' סימן ס"א. שמירת הגוף והנפש קס"ד ג'. (עיין בהרחבה בענין זה בסוף הספר).

מבוא להלכות פדיון הבן

לסיכום הלימוד

נאמר בתורה "קִדְּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנְי יִשְׂרָאֵל, בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא." (שמות יג-א) וכן נאמר "וּפְדוּיָו מִמֶּן חוֹדֵשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךָ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שֶׁקֶלִים בְּשֶׁקֶל הַקּוֹדֵשׁ." (במדבר יח-טז)

במדרש שיר השירים רבה (פרק ז) איתא: אמר הקב"ה, בתחילה הרגתי בכורי מצרים, שנאמר: "וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וְה' הִפֶּה כָּל בְּכוֹר... " אף כל בכור אשר יולד לך תהא מקדישו לי, שנאמר: "קִדְּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר", וכשאתם עולים לפעמי רגלים תהיו מעלים אותו ואת כל הזכרים שלכם להראות לפני.

אמרו רבותינו: למה צוה הקב"ה לפדות את בכורי ישראל בלויים? שבתחילה היו הבכורות משמשין (בכהונה) עד שלא עמד שבט לוי. כמו ששנו רבותינו: עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות וכו'. וכן בשעה שהקריב משה בסיני, הבכורות, הם הקריבו וכו'. הא למדת שלא היה אדם מקריב (קרבנות) אלא הבכורות. וכיון שעשו ישראל אותו מעשה (העגל) אמרו: יבואו הבכורות ויקריבו קרבנות לפניו! וכו'. אמר להם האלקים: אני נתתי פריקופי (יתרון) לבכורות ועשיתי אותם גדולים בעולם, וכפרו בי ועמדו והקריבו לפני העגל - הרי אני מוציא את הבכורות (מן הכהונה) ומכניס את בני לוי שלא עבדו לעגל (איש וביתו - במדבר רבה פרשה ד, ח).

הובא במדרש במדבר רבה (ג, ג), בתחילה היתה עבודה בבכורות ולפי שקלקלו בעגל זכו לויים, על שלא טעו בעגל, ליכנס תחתיהם. "כי לי כל בכור" וגו'. כמה דתימא: קדש לי כל בכור, וגו', לי יהיו אני ה'. לפי שהוא אומר: ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור. שומע אני מיום ההוא ואילך לא יהיו הבכורות קדושים? ת"ל: "יהיו", מלמד שהם צריכים פדיון.

והובא עוד במדרש במדבר רבה (ד, ח), אמר הקב"ה, אתם מכרתם בכורה של רחל, זה יוסף, בכ' כסף שהם ה' שקלים, לפיכך יהיה כל אחד ואחד מכם פודה בנו הבכור, ה' סלעים במנה צורי. "ונתת הכסף לאהרן ולבניו פדויי העודפים בהם". כשם שניתנו הלויים לאהרן ולבניו... כך ניתן לו כסף הפדיון, שהיה במקום לויים.

ובתיקוני הזוהר איתא, כשפודה האב את בנו, מתעוררים רחמי אבינו שבשמים לגאול את ישראל. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה אתה קראתנו "בני בכורי ישראל" בניך אנו ואתה אבינו, ה' דברים חייב האב לבנו, ואחד מהם לפדותו, פדנו מבין האומות. ע"כ. ובספר החינוך (מצוה יח) הביא משרשי מצוה זו שרצה השי"ת לזכותינו לעשות מצוה בראשית פריו, למען דעת כי הכל שלו. ועוד, לזכור הנס הגדול שעשה לנו השי"ת בבכורי מצרים שהרגם והצילנו מידם. שכתב האברבנאל, שגם בכורי ישראל היו עובדים למזל טלה במצרים ולכן היה ראוי שילקו עמהם, והקב"ה עשה להם נס והצילם. (ולכן הבכורות מתענים בערב פסח). והרשב"ם כותב שיש קדושה לבכור, משום שבתחילה הם היו מקריבים ועושים את כל העבודות כמו הכהנים, ובזבחים דף קיב: עד שלא הוקם המשכן הבמות היו מותרות ועבודה בבכורות. (ע"פ שובע שמחות לר' יצחק יוסף שליט"א).

בספר "אור הרש"ז" הביא את דברי הסבא מקלם זצ"ל בענין גודל מעלת קידוש השם. ידוע שקודם חטא העגל נתקדשו הבכורות לכהונה. ויש לעיין מכח מה זכו הבכורות, הרי במצרים לא עשו שום דבר מיוחד. אדרבה הקב"ה עשה עמהם חסד, כאשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את בכורי מצרים? אלא, הואיל ועל ידם נתקדש שם שמים - ואע"פ שלא היתה בזה שום פעולה מצידם, - היתה זו סיבה מספקת כדי שיזכו להתקדש להיות כהנים לה' יתברך.

ויותר מזה הפסוק אומר "ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם עד בכור בהמה, על כן אני זובח לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה". הרי שגם הבהמה שלא עשתה ולא כיוונה מאומה, בכ"ז מכיון שגם על ידה נתקדש שם שמים, זכתה להתקדש לה'. כ"ש המכוון לקדש שם שמים אם בממונו ואם במעשה, על אחת כמה וכמה שמוסיף קדושה בעצמו. (לקח טוב - פרשת בא).

ומביא בתורת הפרשה, יש להבין, מדוע התורה מחייבת לפדות את בכור האדם, והרי לכאורה יותר טוב שישאר בקדושתו לעולם. ומתרץ בשם הדרכי מוסר להרה"ג יעקב ניימן זצ"ל, שהתורה רוצה שהאדם לא יסתפק במה שהתורה מקדשת אותו, אלא צריך לפדות את הקדושה של התורה. וצריך האדם להגיע לאותה קדושה ע"י עמל ויגיעה, כיון שכל דבר שמגיע לאדם ע"י עמל ויגיעה, הרי הוא נשאר אצלו לעולם. ודבר שלא מגיע ע"י עמל ויגיעה נוח לו לאבדו מהר. וכבר מצינו שבנ"י הגיעו למדרגה של נבואה כשיצאו ממצרים, ועם כל זה בכו אח"כ בשביל דברים קטני ערך, כמו קשואים ואבטיחים וכיוצא, ולא מצינו אצל נביאים אחרים שיתגעגעו אחרי דברים קטני ערך, מפני שהנביאים הגיעו למדרגתם ע"י עמל ויגיעה לכן נשארו במדרגתם לעולם, אבל דור המדבר לא הגיעו למדרגת הנבואה ע"י עמל ויגיעה, אלא הקב"ה נתן להם במתנה, כי רצה להכשירם לקבלת התורה, אבל לא נשתנתה הפנימיות שלהם, לכן כשסרה הנבואה מהם על דברים קטני ערך.

ומדוע התחייבנו לפדות דוקא בחמישה סלעים כסף?

א. חמישה סלעים כנגד חמישה חומשי תורה. שכשם שבחמישה חומשי תורה אדם פודה את עצמו, כך בחמישה סלעים פודה הבכור את עצמו.

ב. חמישה סלעים אלו הם סוד הגאולה שיפדה ה' את ישראל מכל צרותיו, שנאמר "ואכרה לי בחמישה עשר כסף" רמז לשלושה בכורים שיהיו נפדים כאחד: "ישראל" שנקרא בני בכורי. "הקב"ה" שהוא בכור וראשון לכל הנמצאים וכביכול השכינה בגלות. ו"מלכות בית דוד" נקראת בכור שנאמר "אף אני בכור אתנהו".

ג. חמישה סלעים כנגד גוף האדם שנלקח מעפר האדמה שפעולותיו הם ע"י חמישה חושים: הראיה, השמיעה, הטעם, הריח, והמשוש. וע"י הפדיון ב- 5 סלעים, רומזים לאדם שעליו להתקדש בכל חושיו לעבודת ה'.

ומביא הרה"ג אהרן זכאי שליט"א בספרו "דרשות לשמחות" שהגאון מוילנא אמר פעם לתלמידיו: כל תרי"ג מצוות מרומזות בפרשה הראשונה בתורה. ושאל אחד התלמידים: ילמדנו רבנו, היכן מרומזת בפרשה הראשונה בתורה מצות פדיון הבן? השיב הגאון לשואל בלי שהיות: מצות פדיון הבן מרומזת במלה הראשונה של התורה, שכן המלה "בראשית" נדרשת בראשי תיבות: בן ראשון אחר שלושים יום תפדה... .

ומסופר על הצדיק הנסתר רבי יוסף וולטוך זצ"ל, שלאחד האברכים בירושלים נולד בן בכור, ולקראת פדיון הבן הזמין ידידים ומכרים רבים וביניהם את הרב וולטוך שהבטיח לו כי יבוא להשתתף בשמחה. ביום השלושים להולדת הבן התחוללה סופת שלג בירושלים, הכבישים נחסמו בגלל השלג והבריות נכלאו בבתיהם, מתי מעט הגיעו לפדיון הבן אך בין הבאים בלט הרב וולטוך, שלמרות מזג האוויר הסוער וסכנת הדרכים במצב כזה, עשה מאמץ מיוחד להגיע מת"א ושמח את אבי הבן בשמחת פדיון בנו בכורו.

וכן הביא שם במעלת סעודת הפדיון שהעולם אומרים שסעודת פדיון הבן עולה במקום פ"ד תעניות, ויש שכתב ע"ז שאין מקור לדבר זה אלא: שיחה נאה בפי הבריות (שד"ח מערכת ס כלל ד"נ), אולם בספרים הקדושים כתבו זאת בשם האר"י הקדוש, שהנמצא בבית הפדיון בשעת הפדיון כאילו התענה פ"ד יום (שו"ת עמק יהושע ח"ג חיו"ד סי' י"ח). עכ"ל.

מסופר עובדא נפלאה מהרה"ק מאוסטרובצא זצ"ל, שכידוע היה מרבה בתעניות ברוב ימות השנה וגופו נחלש, ופעם הפצירו בו תלמידיו וחסידיו, שישתתף במצות פדיון הבן, שמקובל דהוה כאילו התענה פ"ד תעניות, וענה מניה וביה דהני תעניות מועיל על עבירות שכתוב בהם כאילו, כגון כאילו עובד עבודה זרה, כאילו שופך דמים וכדומה, וחישב וספר מהתחלת הש"ס ועד סופו פ"ד פעמים כאלו. (נושאים בהלכה)

הטעם שנשמחה מצות פדיון הבן למצות ראייה שנאמר "כל בכור בְּנֵיךָ תִּפְדֶּה, וְלֹא יָרְאוּ פְּנֵי רִיקָם" (שמות לד, כ), כדי ללמדנו שכל בכור הנפדה זוכה ורואה פני השכינה כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ואם לא פדאו אביו, ואף הוא לא פדה עצמו כשהגדיל, יהיה ענשו גדול מאד ולא יזכה לראות פני השכינה כשיבנה בית המקדש.

ומי שזכה להיות בכור צריך שיהיה ירא שמים ויזהר הרבה במצוות ויעסוק בתורה יותר משאר בני אדם, כיון שמעלת הבכור גדולה מאד, והוא חשוב מאד לפני הקב"ה. וכן רואים שלפני חטא העגל היתה העבודה בבכורות, ובודאי לא בחינם בחר בהם הקב"ה להקריב קרבנות בידיהם, אלא מפני שהם חשובים מאד. ולכן קנה יעקב הבכורה מעשו כיון שביזה עבודת ה' יתברך, ואע"פ שכיום לאחר חטא העגל ניטלה העבודה מן הבכורות, מ"מ חשובים הם לפני הקב"ה יותר משאר אנשים. (מעם לועז).

בספר "רוח חיים" למוה"ר חיים פאלאג'י ז"ל כתב: וכן אירע מעשה למעלה מכ' שנה באדם אחד שהיה בכור וכבר עברו רוב שנותיו, וחלה חולי כבד מאד עד שכמעט היה מסוכן ונתייאשו הרופאים, וכשנכנסתו לבקרו בא לדעתי שמא בקטנותו לא עשו לו פדיון הבן כהוגן, ואמרתי לו שרוצה אנכי לפדותו ע"י כהן אחד בעד ה' סלעים כסף, ותיכף הודה והסכים לדברי, ונתן בידי ה' סלעים ליתנם לכהן ת"ח שהיה לפניו, ותיכף ומיד נתרפא ועמד מחליו, וחי עוד כ' שנה, הרי כי המצוה עצמה מארכת ימים ושנות חיים, (ילקוט חמישאי שמות יג, יג)

וכן הביא בספר "יעלזו חסידים", מעשה שהיה נטוי למות. אמר: תפדוני! תפדוני! כך היה צועק. אמרו לחכם: מה הוא אומר!

אמר להם: שמא הוא בכור - פדוהו ויחיה! מיד נתנו לכהן חמישה סלעים, ויחיה כ"ה שנים אחר כך.

והביא מרן החיד"א במדבר קדמות, "מסורת בידינו מפי זקנים שקבלו מהקדמונים, כי איש אשר יקיים מצוות פדיון בנו הבכור כדין ליתן ה' סלעים לכהן בשמחה, ויתן לו לגמרי, שלא יחזיר הכהן שום דבר בשום אופן, יהיה בטוח שהילד יחיה וינצל מפגעי חולי הילדים, ויגדל ויהיה לאיש".

מסגולותיו של הבכור: במס' בבא בתרא דף קכ"ו ע"ב מסופר על אדם, שבא לפני ר' חנינא, ואמר לו: מוחזקני על פלוני אלמוני שהוא בכור. שאלו ר' חנינא: מניין לך דבר זה? אמר לו: כשהיו באים לפני אביו לומר שחוששין בעיניהם, אמר להם: לכו לבני ששמו שכחת שהוא בכור, ורוקו - שירוק לעין - מרפא. ושאלו: אולי הוא בכור מאמא? ומשיבים, שמקובל שרוק של בכור מאבא מרפא, ורוק של בכור מאמא אינו מרפא.

בליקוטי יהודה פר' תולדות על הפסוק "ויאמר הכי קרא שמו יעקב" וכו', מסופר כדלהלן: פעם נסע אדמו"ר בעל ה"אמרי אמת" צוק"ל לברכת. ניגש אליו איש אחד והתאונן לפניו שיש לו כאב עינים, והוסיף לומר, שיש סגולה שבכור יירק בעינים של החולה, ויתרפא. ענה לו האדמו"ר צוק"ל: "אין זה מוכרח שאני בעצמי אעשה זאת". והוסיף ואמר (בדרך צחות) שבזה מתורץ המדרש בפר' תולדות, שעשיו התחיל מחכך בגרונו כמאן דמחייך וזורק רוק מפיו. "ויאמר הכי קרא שמו יעקב וכו' את בכורתי לקח". ואינו מובן למה חכך בגרונו. ולפי זה מובן, שעשיו לא הרגיש עד עתה שחסרה לו הבכורה, רק עתה שכהו עיניו של יצחק, ורצה לירוק בעיניו כיון שהוא חשב שהוא בכור. ושראה שעניי יצחק לא נרפאו על ידו, הבין כי איננו בכור, על כן צעק "את בכורתי לקח וגו'".

נהגו לקשט את הילד בתכשיטים, בסוכר ובשום, והנוכחים חוטפים מהשום עד כדי סכנת נפשות, ותמיד התעניינתי וחפשתי מה המקור לשום. ועתה מצאתי בספר "פדיון הבן כהלכתו" פרק ח' הערה 137, שהביא בשם לקוטי פנחס בשם ספר שער פדות, שהוא מנהג שטות. ושוב הביא כמה טעמים לזה, והוסיף: "כיון שבפדיון הבן הרבה רוצים להשתתף בסעודה זו שגדולה מעלתה ועולה במקום פ"ד תעניות, ורוצים גם ליקח מעט מהסעודה לביתם לזכות גם את בני ביתם, ולכן כדי שלא להטריח על בעל הפדיון הנהיגו להכין שום, שהוא דבר חריף שראוי לאכול עליו סעודה ודי במעט ממנו. וגם שלכל חלק יש קליפה בפני עצמה, שעל ידי זה יכול להכניסו בכיסו ולהוליכו לביתו, ובקל יהיה די לכל המשתתפים ובני ביתם. (נושאים בהלכה-ערך בכורות). וכן מובא בדרך אמונה פי"א מהלכ' בכורים ס"ק לא.

שאלה: מדוע אין מברכין בסעודת פדיון הבן "שהשמחה במעונו"?

תשובה: משום שחייב לפדות גם אם מת, כגון: שמת אחר ל' יום. ולכן ששם לא שייך לברך "שהשמחה במעונו", לכן לא חלקו חכמים בין פדיון לפדיון. (טעמי המנהגים אות תתקל"ה בשם מהרי"ל).

שאלה: למה שואל הכהן את האבא במאי בעית טפי וכו', הרי אין לאבא ברירה אחרת, הוא חייב לפדותו ?

תשובה: כדי לחבב את מצות הפדיון על אביו, שלא יהיה חשש כאילו נאנס לפדות, ואז לא יהיה בנו פדוי, אלא שיהיה מרצונו. (טעמי המנהגים אות תתקל"ב בשם פתחי תשובה).

סדר פדיון הבן

לסיכום הלימוד

מקשטין את התינוק בתכשיטים ומלבישים אותו בגדים נאים לכבוד המצוה.

ישאל הכהן את אם התינוק: בְּנֵךְ זֶה בְּכוֹר ? שְׂמָא יִלְדֶתָ בֵּן אַחַר לְפָנָיו או שְׂמָא הַפְּלֶתָ ? ועונה האם: זֶה - בְּנֵי בְּכוֹרִי, לֹא יִלְדֶתִי וְלֹא הַפְּלֶתִי לְפָנָיו.

אח"כ לוקח הכהן את התינוק ואומר: זֶה הֵבֵן בְּכוֹר הוּא, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא צְנִיחָה לְפָדוּתוֹ, שְׂנַאֲמַר : וּפְדוּיָו מִבֶּן-חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה, בְּעֶרְכָּהּ, כְּסָף חֲמִשָּׁתַּיִם שֶׁקְלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. עֲשֹׂרִים גֶּרָה הוּא : כְּשֶׁהֵייתָ בְּמַעֲי אִמָּה, הֵייתָ בְּרִשׁוֹת אָבִיךָ שֶׁבְּשִׂמְמִים וּבְרִשׁוֹת אָבִיךָ וְאִמָּה. עֲכָשִׁיו אֲתָה בְּרִשׁוֹתִי, שְׂאֲנִי לְהֵן, וְאָבִיךָ וְאִמָּה מִבְּקָשִׁים לְפָדוּתְךָ, שְׂאֲתָה בְּכוֹר מְקֻדָּשׁ. שְׂכֵן פְּתוּב : וַיִּדְבַּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר : קִדְּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנְיֵי יִשְׂרָאֵל, בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה . לִי הוּא :

הכהן שואל את האב: בְּנֵךְ זֶה בְּכוֹר הוּא ? ויענה: כֵּן. ואומר לו הכהן: בְּמַאי בָּעֵית טְפִי, בְּבִנְךָ בְּכוֹרְךָ, או בְּחִמְשׁ סְלָעִים דְּמַחֲיַבְתָּ לְפָדוּת בְּהֵן ? (תרגום: במה אתה רוצה יותר, בבן בכורך, או בחמשה סלעים שאתה חייב לפדות בהם ?) ועונה האב: בְּבִנְי בְּכוֹרִי !

יטול האב את הכסף או את שוה הכסף בידו, ויאמר: אֲנִי רוֹצֶה לְפָדוּתוֹ, שְׂכָךְ פְּתוּב בְּתוֹרָה: אַךְ פָּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם: וּפְדוּיָו מִבֶּן-חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה, בְּעֶרְכָּהּ, כְּסָף חֲמִשָּׁתַּיִם שֶׁקְלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. עֲשֹׂרִים גֶּרָה הוּא: קודם הברכה יאמר האב לשם יחוד זה:

לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתה בדחילו ורחימו, ורחימו ודחילו, ליחדא שם אות יו"ד אות ה"א באות וא"ו אות ה"א ביחודא שלים בשם כל ישראל, הנה אנכי בא לקים מצות עשה של פדיון בכור כמו שכתוב: וכל בכור אדם בבניך תפדה. וכתוב: ופדויו מבן - חדש תפדה, בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש. עשרים גרה הוא: ויעלה לפניך כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי"ג מצות התלויות בה, ולתקן את שרשה במקום עליון, לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו. ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו: (שתי פעמים)

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל פְּדוּיֵן הַבֵּן:

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּ הָעוֹלָם, שֶׁהֲחַיְנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

יתן הכסף לכהן ויאמר : זֶה פְּדִיּוֹן בְּנֵי בְכוֹרֵי :

ומקבל הכהן את הכסף ואומר : קִבַּלְתִּי מִמֶּךָ חֲמִשֶׁת שְׁקָלִים אֱלוֹ בְּפְדִיּוֹן בְּנֶךָ זֶה. וְהָרִי הוּא פְּדוּי בָּהֶם מֵעֲכָשָׁיו פְּדַת מִשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל. יְהִי רְצוֹן, שְׂיִפְדְּנוּ ה' מִכָּל צָרָה וְנִזְק וְצָעַר. וְאַתָּה, כָּשֶׁם שְׂזַכִּיתָ לְפְדִיּוֹן, כֵּן יְהִי רְצוֹן, שְׂתִזְכֶּה לְכָל הַמִּצְוֹת הָאֲמֹרוֹת בְּתוֹרָה:

ונוטל הכהן כוס יין בידו ומברך:

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן.

ויטעם מיד מן היין. ויביאו בשמים ויברך עליהם.

מנהגנו שהכהן מברך כאן בלי שם ומלכות ברכת "אשר קדש עובר במעי אמו", המובאת בהרא"ש פ"ק דקדושין (סימן מ"א). (ברית כהונה יו"ד מערכת פ' אות ו').

ברוך אשר קדש עבר במעי אמו, ולארבעים יום חלק אבריו, מאתים ושמונה וארבעים אברים. ונפח בו נשמת חיים, כדכתיב: ויפח באפיו נשמת חיים, ויהי האדם לנפש חיה. עור ובשר הלבישו, ובעצמות וגידים סוככו, כדכתיב: עור ובשר תלבישוני, ובעצמות וגידים תשוככני: וצוה לו מאכל ומשתה, וזמן שני מלאכי השרת במעי אמו לשמרו, כדכתיב: חיים וחסד עשית עמדי. ופקדתך שמרה רוחי: אביו אומר: זה בני בכורי, אמו אומרת: זה בני בכורי שבו פתח הקדוש ברוך הוא דלתי בטני. חמשה סלעים נתחיבנו ליתן לכהן בפדיונו, כדכתיב: ופדויו מבן חדש תפדה, בערכך, חמשת שקלים בשקל הקדש. עשרים גרה הוא: וכתיב: אך פדה תפדה את בכור האדם, ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה. כשם שזכה הבן הזה לפדיון, כן יזכהו הקדוש ברוך הוא לתורה ולמצוות ולחפה ולמעשים טובים. ברוך מקדש בכורי ישראל לפדויים (נ"א לפדיונם):

ומניח הכהן את ידו על ראש הילד, ומברך אותו בברכת כהנים:

וידבר ה' אל משה לאמר : דבר אל אהרן ואל בניו לאמר, כה תברכו את בני ישראל, אמר להם: יברכך ה' וישמרך: יאר ה' פניו אליך ויחנך: ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום: ושמך את שמי על בני ישראל. ואני אברכם:

המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים, ויקרא בהם שמי, ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ:

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, כשם שזכה הבן הזה לפדיון, כך יזכה לתורה ולמצוות, ולחפה, ולמעשים טובים, בחיי אביו ובחיי אמו, אמן כן יהי רצון. (סידור "איש מצליח")

פרק ד' הלכות פדיון הבן

לסיכום הלימוד

א. מצוות עשה לפדות את בנו הבכור לאמו הישראלית. ומצוה זו נוהגת בכל מקום ובכל זמן. (1)

- ב. חובת הפדיון מוטלת על האב, ואם אינו רוצה לפדותו, יש לבי"ד לכופו. ואם אביו לא פדהו, צריך לפדות את עצמו לכשיגדל. (2)
- ג. אין האשה מצווה לפדות, לכן אם האשה פדתה אין בנה פדוי. וכשיבוא האב יפדנו בלי ברכה. (3) אבל אם עשאה הבעל שליחה, הבן פדוי. (4)
- ד. אין פודין אלא אצל כהן, אבל כהנת הנשואה לישראל אין פודין אצלה. (5)
- ה. בכור שהגיע זמן פדיונו, ואביו נמצא בשבעת ימי אבלות, יכול לפדותו בזמנו ולברך שהחיינו ולא יחמיץ המצוה. (6)
- ו. אם אין אפשרות להביא את התינוק למקום הפדיון, כגון: שהוא בביה"ח, אפשר לעשות את הפדיון בלעדיו. וכן אם האב נמצא בחו"ל ואינו יכול להגיע, יפדה את בנו אצל כהן במקום שהוא נמצא. (7)
- ז. בכור יתום מאב, אין יכולים לפדותו, אלא יחכה עד שיגדל ויפדה את עצמו. ויחכה עד שיגדיל ויביא שתי שערות, שגדול המצווה ועושה. (8) ותולין על צוארו טס של כסף שכתוב עליו "בכור שאינו פדוי" כדי שידע לפדות עצמו לכשיגדל. (9)
- ח. כשבכור פודה את עצמו מברך "אקב"ו על פדיון הבכור" וכן מברך "שהחיינו". (10)
- ט. מת האב בתוך ל' אין חזקתו פדוי. וצריך הבן להביא ראיה שנפדה. ואם מת לאחר ל' יום חזקתו פדוי, עד שיביאו ראיה שלא פדהו. (11)
- י. אם אין לו אלא חמש סלעים, וצריך לפדות אותו ואת בנו, יפדה קודם עצמו את עצמו. שמצות גופיה עדיף. (12)
- יא. אין לו אלא חמש סלעים, ויש לו לפדות את בנו וכן לקנות אתרוג, יקנה אתרוג. אבל אם יוכל לקיים מצות אתרוג באתרוגו של חברו, יפדה את בנו. (13)
- יב. בעל תשובה שהוא בכור מאם ויש לו בן שגם הוא בכור מאם, אע"פ שהבן עובד לפרנסתו, האב צריך לפדות את עצמו וגם את בנו. (14)
- יג. פדיון הבכור תלוי באם, שהוא בכור לאם ולא בכור לאב. (15)
- יד. בכור שנולד בניתוח, פטור מפדיון. וגם התינוק שיוולד אחריו, פטור מפדיון. (16)
- טו. תינוק שנולד ע"י מלקחיים, חייב בפדיון. ומספק לא יברך, והמברך יש לו ע"מ שיסמוך. (17)
- טז. אם מרחיבים ע"י חיתוך את מקום הלידה, לא נחשב יוצא דופן, וחייב בפדיון. (18)
- יז. תינוק שנולד ע"י שאיבה בואקום, חייב בפדיון. (19)
- יח. הנולד בהזרעה מלאכותית, חייב בפדיון. (20)
- יט. הפילה האשה לפני הלידה הנוכחית, אם היה הנפל עם ריקום אברים, פטור מפדיון. ואם ספק אם היה ריקום אברים, פודה בלי ברכה. וכשהפילה בשמונה שבועות להריונה, וראו שאין ריקום אברים כלל, ואח"כ ילדה זכר פודהו בברכה. (21)

- כ. כהן ולוי פטורים מפדיון. וגם כהנת ולויה הנשואות לישראל פטורות. ובספק אם האשה כהנת מעיקר הדין אין צריך לפדות, והנכון לפדות ללא ברכה. (22)
- כא. כסף הפדיון הוא חמש סלעים, בכסף או בשוה כסף, חוץ מקרקעות עבדים ושטרות. (23)
- כב. שעור חמשת שקלים כסף של הפדיון, הוא: כשווי של 93 גרם כסף טהור. והמנהג לתת 100 גרם. (24)
- כג. לכתחילה לא יפדה בכסף שטרות, אלא במטבעות. (25) ואפשר במדליות של כסף ואפילו שאין להם הילך חוקי בשוק. (26)
- כד. אם אין לאבי הבן כסף מזומן, ימכור לו הכהן מעות המיוחדים לפדיון אפילו בשיק דחוי לתאריך מאוחר, ויפדה במעות שקנה מהכהן. (27) אבל לא יפדה בשיק לבד, ללא המטבעות. (28)
- כה. הכהן רשאי להחזיר את הכסף, אבל שלא יתן הישראל על מנת להחזיר, אלא יתן במתנה גמורה. ולא יהא הכהן רגיל להחזיר. (29)
- כו. יש אומרים שצריך לעשר הכהן מעשר כספים מכסף הפדיון, ויש אומרים שלא צריך. (30)
- כז. איזהו כהן הראוי לפדות אצלו: כל כהן שמוחזק בכהונה. ועדיף שיהיה כהן ת"ח, ואם יש לו כהן עם הארץ והוא קרוב שלו, יכול להקדימו. ועדיף כהן שידוע שהוא ממשפחה מיוחסת. (31)
- כח. אסור לפדות אצל כהן חלל, מחלל שבת, אוכל טרפות, או שנשא אחת מהפסולות. (32) (עיין פסולות נשואין בפרק נשואין)
- כט. עדיף שלא יפדה אצל כהן קטן, אלא אצל כהן מעל גיל 13. (33)
- ל. אדם שנתן פדיון בנו לכמה כהנים, בנו פדוי. ועדיף לא לעשות כך, אלא לתת לכהן אחד. (34)
- לא. אין פודין אלא לאחר ל' יום, דהיינו, ביום לא'. ואם חל בשבת יפדה ביום א'. ואם פדה לפני יום לא', יחזור ויפדנו ללא ברכה. (35)
- לב. נתאחרה המילה עד יום לא', מקדימין המילה לפדיון הבן. אבל אם מאחרין את המילה יותר, כיון שהתינוק עדיין אינו בריא, אין מאחרין את פדיונו, אלא פודין מיד. (36)
- לג. אמר לכהן שיתן לו פדיון בנו, אסור לחזור בו. מכל מקום אם חזר בו, חזרתו חזרה. (37)
- לד. פשט המנהג שעושים פדיון הבן גם בלילה. (38)
- לה. הפודה את בנו מברך אשר קדשנו במצוותיו וצונו על פדיון הבן. ואחר כך מברך שהחיינו, ונותן כסף הפדיון לכהן. (39) ובעמוד קכג הבאנו את הסדר במלואו.
- לו. בשעת הפדיון, י"א שהכהן יושב והאב עומד, וי"א ששניהם עומדים. (40)
- לז. יש נוהגים שאחר הפדיון לוקח הכהן כוס יין בידו ומברך הגפן וטועם מעט, ואח"כ מברך על ההדס. (41)

לח. נהגו לעשות סעודה בשעת פדיון הבן. וסעודת פדיון הבן נקראת סעודת מצוה. מכל מקום אין חיוב בדוקא לאכול פת. (42)

לט. יש נוהגים לעשות הסעודה קודם הפדיון ובאמצע הסעודה עושים את הפדיון. ויש נוהגים לעשות את הפדיון ואח"כ את הסעודה. (43)

לט. אם רצה לעשות סעודת פדיון הבן עם שמחת יום הולדת, או עם חנוכת הבית, רשאי. ולא שייך בזה אין מערבין שמחה בשמחה. (44) וכן מותר לעשות בחול המועד, וכן בפורים. (45)

מ. יש אומרים שהמשתתף בסעודת פדיון הבן, הרי זה כאילו התענה פ"ד תעניות, וי"א שאין לזה מקור. (46)

מא. יש שאין אומרים תחנון במנחה ביום שעושים פדיון בבית הכנסת, וי"א שצריך לומר תחנון, וכן נראה. אך אין לעשות מזה מחלוקת. (47)

מב. בכור שמתתף בערב פסח בסעודת פדיון הבן, פוטר את עצמו מן התענית. (48)

מג. אם חל פדיון הבן בתשעת הימים שבין ר"ח אב לט' באב, מותר לאכול בסעודת הפדיון בשר ולשתות יין. (49)

מד. בפדיון הבן אין מצוה בהפרשה אלא עד שיתננו לכהן, ולכן אם אבד הכסף חייב ליתן לכהן מעות אחרים. (50)

(1) רמב"ם פרק יא' מהלכות בכורים ה"א וה"ו. שלחן ערוך יורה דעה סימן ש"ה סעיף א'. שובע שמחות חלק ב' הלכות פדיון הבן סעיף א'. ואם הוא בכור רק מאביו אינו צריך פדיון, כמובא בסעי' יג.

(2) שלחן ערוך שם סעיף טו'. שובע שמחות שם סעיף ב'.

(3) קידושין דף כט. שובע שמחות שם סעיף ג'. דרך אמונה פי"א מהלכ' בכורים ס"ק ח.

(4) שובע שמחות שם סעיף ז'. פדיון הבן כהלכתו פרק א' סעיף ח'.

(5) שובע שמחות שם סעיף ד'.

(6) שובע שמחות שם סעיף ט'.

(7) שובע שמחות חלק ב' הלכות פדיון הבן סעיף ו', יא'.

(8) שובע שמחות שם סעיף יג'.

(9) פדיון הבן כהלכתו פרק א' סעיף ט'.

(10) רמב"ם שם ה"ה. יבי"א ח"ז יו"ד סי' כח. שובע שמחות שם סעיף טז'.

(11) רמב"ם שם הי"ט. האשכול סימן מב'.

(12) רמב"ם שם ה"ג. האשכול שם.

- (13) שובע שמחות חלק ב' הלכות פדיון הבן סעיף מ/ב אתרוג עדיף כיון שהיא מצוה עוברת. דרך אמונה שם ס"ק כג.
- (14) קידושין כט. יביע אומר חלק ז' יו"ד סימן כח. שובע שמחות שם סעיף טו'.
- (15) רמב"ם פרק יא' מהלכות בכורים הלכה ב'. שלחן ערוך יו"ד סימן ש"ה סעיף יז'. שובע שמחות שם סעיף יז'.
- (16) רמב"ם שם הלכה טז. שלחן ערוך שם סעיף כד'. שובע שמחות שם סעיף יח'. ובענין אם היה ניתוח והתברר שהולד נפל עיין בשובע שמחות שם סעיף יט'.
- (17) שובע שמחות שם סעיף כ'. דרך אמונה שם ס"ק קה.
- (18) שובע שמחות שם סעיף כא'. דרך אמונה שם.
- (19) שובע שמחות חלק ב' הלכות פדיון הבן סעיף כב'.
- (20) שובע שמחות שם סעיף כג'.
- (21) יבי"א ח"ז יו"ד סי' כז, דלא כר' משאש זצ"ל. וכן הביא בשו"ת ארחות יושר בתשובה לר' משאש, תשובה ו', דלר' משאש יעשו פדיון ללא ברכה. שובע שמחות שם סעיף כה'.
- (22) רמב"ם פרק יא מהלכות בכורים הלכה ט' י'. שלחן ערוך יורה דעה סימן ש"ה סעיף יח'. שובע שמחות שם סעיף לא'-לב'. שו"ת הרא"ש כלל מט'. בן לוויה הנשואה לישראל פטור מפדיון, כיון שתלאו הכתוב "בפטר רחם" דאזלינן בתר האם. (בכורות ד)
- (23) כתובות דף קב ע"א. בכורות דף נא ע"א. רמב"ם שם הלכה ו. שלחן ערוך שם סעיף ג'. שובע שמחות שם סעיף מב'.
- (24) שובע שמחות שם סעיף מא'.
- (25) רמב"ם שם ה"ו, שפודין בין בכסף בין בשווה כסף, אבל לא בקרקע לא בעבדים ולא בשטרות (שטר חוב על אחרים). שובע שמחות חלק ב' הלכות פדיון הבן סעיף מה'.
- (26) שובע שמחות שם סעיף מד'. כהן המוכר את המטבעות לכל הרוצה לפדות אצלו, יזהר שלא למוכרן פחות משוין דהוי ככהן המחזר בבית הגרנות, דרך אמונה שם סא.
- (27) שובע שמחות שם סעיף מו'.
- (28) שובע שמחות שם הערה מו'.
- (29) רמב"ם שם ה"ח. שלחן ערוך שם סעיף ח'. שובע שמחות שם סעיף מח'. ויצבור יוסף פרק ה' סעיף פה', שסכנה לילד כשנותן על מנת להחזיר. וכן כתב בשובע שמחות סעיף מט'. רשאי הכהן לסרב לקבל הפדיון במתנה ע"מ להחזיר, דרך אמונה שם ס"ק יז'.
- (30) שובע שמחות שם סעיף נ'.

(31) שובע שמחות שם סעיף נב' נג' נד'. ומותר לתת פדיון הבן לכהן בעל מום, דרך אמונה שם ס"ק ב. כהן שפדו אצלו והתברר שאיננו כהן, צריך לחזור ולפדותם, והכהן צריך להחזיר את הכסף, דרך אמונה שם ס"ק ב.

(32) שובע שמחות חלק ב' הלכות פדיון הבן סעיף נה' נו' נז'.

(33) פתחי תשובה יו"ד סי' ש"ה ס"ק ד. דרך אמונה שם ס"ק א. שובע שמחות שם סעיף נח'.

(34) רמב"ם שם ה"ז. אשכול בשם בעל הלכות סימן מב'. שובע שמחות שם סעיף סא'.

(35) שלחן ערוך יו"ד סימן ש"ה סעיף יא'. שובע שמחות שם סעיף סב' סד'. ומרן הגר"ע יוסף שליט"א נתן סימן פשוט, מיום הלידה עוד יומיים. כגון: ילדה ביום שלישי הפדיון יהיה ביום חמישי לאחר ארבעה שבועות, ותחילתו ביום רביעי בלילה. בדרך אמונה שם ס"ק קח, ובשובע שמחות שם כתב, שיפדנו במוצאי שבת.

(36) יביע אומר חלק ו' יו"ד סימן כה'. שובע שמחות חלק ב' הלכות מילה סעיף ז' ח'. דרך אמונה שם ס"ק כד.

(37) רמ"א יו"ד סי' ש"ה סעי' ד'. דרך אמונה שם ס"ק מה.

(38) שובע שמחות חלק ב' הלכות פדיון הבן סעיף סז'.

(39) רמב"ם פרק יא' מהלכות בכורים הלכה ה. שו"ת מהריט"ץ החדשות סי' א.

(40) דרך אמונה פי"א ס"ק לא. ובשו"ת מהריט"ץ החדשות סימן א' הביא שצריכים הכהן ואבי הבן לעמוד כשמביאים את התינוק ובשעת הפדיון.

(41) שובע שמחות שם סעיף עז'. דרך אמונה שם ס"ק כט.

(42) שובע שמחות שם סעיף צו'. דרך אמונה שם.

(43) שובע שמחות שם סעיף צח'. דרך אמונה שם.

(44) שו"ת רביד האברך חלק א' סימן לז'.

(45) שו"ע או"ח סי' תקמ"ו סעי' ד', דלא חשיבי שמחה לגבי זה אלא סעודת נישואין בלבד. שובע שמחות ח"ב עמ' שלז. דרך אמונה שם קח.

(46) שדי חמד מערכת ס' אות נד'. שובע שמחות שם סעיף צט'. ועיין עוד במה שהבאנו במבוא לפדיון הבן עמוד קיט.

(47) שובע שמחות ח"ב עמ' שנ. דרך אמונה שם ס"ק כט.

(48) שובע שמחות ח"ב עמ' שלא. דרך אמונה שם קח.

(49) שובע שמחות ח"ב עמ' שלד. דרך אמונה ס"ק קח.

(50) דרך אמונה שם ס"ק א.

מבוא להלכות בכור בהמה טהורה

לסיכום הלימוד

”כָּל פֶּטֶר רָחֵם לִי, וְכָל מִקְנֶה תִזְכָּר פֶּטֶר שׁוֹר וְשֵׂה” (שמות לד, יט)

בא הכתוב לומר בזה שאומר ”וכל מקנך תזכר” שאם רוצה להחזיק הבכור בביתו ואינו רוצה ליתנו לה' יתברך, ייקנס שכל מקנהו ילדו זכרים ולא נקבות, וזה הפסד גדול, שערכו של עדר נמדד לפי מספר הנקבות שבו, שהן פרות ורבות ומעשירות את העדר, לפי שזכר אחד טוב להרבה נקבות. (מעם לועז).

נאמר בתורה ”קִדְּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רָחֵם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא.” (שמות יג, ב), כתב בספר החינוך: (מצוה יח) שיהיו כל הוולדות הנולדים בראשונה בין באדם בין בהמה קדש לה', ומצוה על הבעלים להקדישו ולתתו לכהן. ובזמן שבית המקדש קיים מקריב חלבו ודמו ואוכל הבשר בירושלים, ובימינו ממתין עד שיפול בו מום ושוחטו ואוכלו כחולין.

ומשורשי מצוה זו שרצה ה' יתברך לזכותינו לעשות מצוה בראשית פרינו, למען דעת כי הכל שלו, ואין לו לאדם דבר בעולם רק מה שיחלק לנו ה' בחסדיו. ויבין זה בראותו, כי אחר שיגע האדם כמה יגיעות וטרח כמה טרחות בעולמו והגיע לזמן שעשה פרי, וחביב עליו ראשית פריו כבבת עינו, מיד נותנו לקב"ה ומתרוקן רשותו ממנו ומכניסו לרשות בוראו.

ועוד, כדי לזכור הנס הגדול שעשה לנו ה' יתברך בבכורי מצרים שהרגם והצילנו מידם.

ההלכה אומרת, שבהמה טהורה שילדה בכור זכר - יש להקריב את הבכור על גבי המזבח, ואם יש לבכור מום נותנו לכהן. ואף בזמן הזה שבעוונותינו אין בית המקדש קיים, אסור לשחוט ולאכול את הבכור אלא אם יפול בו מום. ואם עבר ושחט, הרי שחט קדשים בחוץ, ועונשו על כך הוא כרת.

כמו כן אסור לקנות בשר או עורות שאינם מעובדים מהחשוד על הבכורות. אם כן יש לנו לחשוב קודם שנקנה מוצר הבא מבהמה טהורה, האם מותר לקנות מוצר זה או לא. שמא עלינו לחשוש לתפילין, שאנו מניחים בכל יום, שמא נעשו מעור בכור? וכן ספר התורה שאנו שומעים ממנו קריאת התורה, או המזוזה שעל פתח ביתנו, ואולי להבדיל, עלינו לחשוש לנעלינו שאנו נועלים על רגלינו, שמא מעור בכור נעשו?

במסכת בכורות נחלקו ר' יהודה וחכמים, האם שותפות נכרי פוטרת מדין בכורה או לא? להלכה נוקטים כחכמים, ששותפות נכרי פוטרת את הבהמה מבכורה.

אמנם שותפות עם הנכרי אסורה לכתחילה, אבל זוהי רק מידת חסידות בעלמא, ולכן כדי למנוע מכשולים, מוכרים היום לנכרי חלק בבהמה, ואז אין דין בכור לבהמה.

וכן פסק בשלחן ערוך יורה דעה סי' ש"כ סעי' ו. "בזמן הזה מצוה לשתף עם העובד כוכבים קודם שיצא לאויר העולם כדי לפטרו מהבכורה אף על פי שמפקיע קדושתו הכי עדיף טפי כדי שלא יבא לידי מכשול ליהנות ממנו בגיזה ובעבודה".

ומאחר ונעשים מאמצים, ורוב המבכירות נמכרות לעכו"ם. ברור הדבר, שאין לנו לשחוט בהמה של החשוד על הבכורות, אבל אין לחשוש לעניין בכורות על עורות וקלף הנמכרים בשוק, מאחר שרוב

הבהמות אינן בכורות, ואף הבהמות המבכירות יולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות, ורוב הזכרים נמכרים היום לנכרי.

יש להעיר שישנם עורות הבאים מחו"ל, שם רוב הבהמות של נכרים. ואף בבהמות של ישראל קל יותר הדבר, שהרי ישנם שיטות הסוברות שבכור בהמה טהורה נוהג רק בארץ ישראל. (נושאים בהלכה- ערך בכורות).

והביא עוד בספר נושאים בהלכה, שברגל הבכור או הבכורה בין העצם לשריר מצויה עצם דקה וארוכה המסוגלת לכאבי שינים. כמובא בספרי הניקור מר' צבי מקראקא עמ' ל"ז. צנת דוד דף ק"ג. טהרת אהרן דף י"ח ועוד הרבה מספרי הניקור שנכתבו מאז ועד לזמנינו. וכן שמעתי מכמה מנקרים. (יש הטוענים שאין דבר זה ברור).

מובא במדרש במדבר רבה, (ד, ד) ובמדרש תנחומא (במדבר כ), פקוד כל זכר, יש פקידה לבכורות, שנאמר: פקוד כל זכר... תחת כל בכור, לפי שהבכורות שלי הם. שנאמר: כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים וגו'. אמר הקדוש ברוך הוא בשביל חיבתם של ישראל... שנאמר: "ופטר חמור תפדה בשה". אני לא עשיתי כן, אלא פדיתי שה בחמור. המצריים נקראו חמורים, וישראל נקראו שה, והרגתי בכוריהם, והקדשתי בכוריהם של ישראל, שנאמר: "כי לי כל בכור בבני ישראל ביום הכותי כל בכור" וגו'. "ואת בהמת הלוויים תחת כל בכור בבהמת בני ישראל", שכן אתה מוצא שהרג המקום בכורי בהמות מצרים, והציל בהמות ישראל, ולכך הקדיש לשמו בכורי בהמות ישראל.

פרק ה' הלכות בכור בהמה טהורה

לסיכום הלימוד

- א. קדושת בכור בהמה טהורה, נוהג בזכרים ולא בנקבות. ונוהג גם בימינו, בין בארץ ובין בחו"ל. (1)
- ב. מצוה להקדישו בפיו. ובכל זאת אם לא הקדישו בפיו, הבכור קדוש מאליו. (2)
- ג. בכור בהמה טהורה נותנו לכהן בין תם בין בעל מום. ונותנו לו רק אחר שהגדיל, בהמה דקה- אחר ל' יום. ובבהמה גסה- אחר נ' יום. ואם אין כהן מצוי במקומו, יטפל בו עד שימצא כהן. (3)
- ד. אינו רשאי ליתנו לכהן לפני זמן זה, אלא אם כן שנפל בו מום שאז רשאי הכהן כבר לשוחטו ולאוכלו. (4)
- ה. אין הכהן רשאי לסרב לקבל את הבכור מפני הטורח, כיון שנראה שמבזה את מתנות הכהונה. (5) ואם עושה הישראל כדי להקניט את הכהן, אין הכהן צריך לקבלו ממנו. (6)
- ו. בכור בהמה טהורה בזמן הזה, ישהנו עד שיפול בו מום, וכשנפל בו מום מראים אותו לשלשה בעלי תורה וש אחד מהם יהיה בקי אם הוא מום קבוע, ואחר כך שוחטים אותו ויכול להאכילו גם לגוי, אבל לא למוכרו לגוי אלא להזמינו, וגם מותר לתת לכלבים דרך עראי. (7)
- ז. הבכור בזמן הזה, מוכר אותו הכהן אפילו לישראל, תמים חי, ובעל מום חי ושחוט, ומקדש בו אשה כשאר ממונו, אבל אינו נמכר באיטליז ולא נשקל במשקל. (8)

- ח. נמצא הבכור טרפה, אסור בהנאה כולל עורו, וטעון קבורה. ולכן טוב למוכרו לגוי קודם שחיטה. (9)
וכן אם מת מעצמו כשהוא תמים, טעון קבורה. ונוהגים שכורכים אותו בסדין וקוברים אותו בבית הקברות בעומק, כדי שלא יבואו לחטט אחריו. (10)
- ט. הבכור אסור לגזז את צמרו, ואסור לעבוד בו. ואם גזזו, אסור הצמר לעולם. ורק אם נפל בו מום, מתירה השחיטה את הצמר שנגזז אחר שחיטתו. (11)
- י. גיזת הבכור אינה מתבטלת לעולם, אפילו בכמה אלפים. (12)
- יא. אם שחט הבכור שנפל בו מום, ללא הוראת חכם, אסור. ולא עוזר שאחר כך יראהו חכם. (13) ואם מכרו מחזיר הדמים. (14)
- יב. אין החכם רואה מום הבכור של עצמו. (15)
- יג. אסור לעשות במזיד מום בבכור, וכן לא לגרום מום לבכור, ואם גרם לו מום, צריך לחכות שיפול בו מום אחר, כדי לשוחטו. וכן אסור לומר לגוי לעשות או לגרום מום לבכור. (16)
- יד. תינוק או גוי שהטילו מום בבכור, אם לא התכוונו להתירו, מותר. (17)
- טו. היה הבכור רודף אחריו, ובעט בו ועל ידי כן נעשה בו מום, מותר לשוחטו. ואפילו בעט בו אחר שניצל ממנו. (18)
- טז. מותר להטיל מום בבכור בזמן הזה קודם שיצא לאויר העולם. אבל בזמן בית המקדש היה אסור, כיון שמפסיד את הקדשים. (19)
- יז. גם בספק בכור אסור להטיל מום, כשם שאסור להטיל מום בבכור ודאי. (20)
- יח. ספק בכור אין הבעלים צריכים ליתנו לכהן, אלא משאירו אצלו עד שיפול בו מום ויאכלנו. ואסור בגיזה ועבודה. ואם לקחו כהן, אין מוציאין מידו. (21) וכן הדין בלקחה מן הגוי ואינו יודע אם כבר ילדה לפני כן או לא. (22)
- יט. בהמה שהיא חולבת, פטורה מבכורה. כיון שרוב בהמות אינן חולבות אלא אם כן ילדו. (23)
- כ. כולם חייבים בבכור בהמה טהורה, כהנים לוויים וישראלים. אלא שהכהן מפרישו ומעכבו לעצמו ושומרו בקדושתו עד שיפול בו מום ויאכלנו. (24)
- כא. בהמת השותפים חייבת בבכורה. (25) אבל אם יש לו שותפות עם גוי, או שקבל מהגוי לגדלה ויחלקו בוולדות, פטורים מן הבכורה. (26)
- כב. בזמן הזה מצוה למכור לגוי את הבהמה הטהורה או להשתתף עמו, לפני שתלד, כדי לפטרה מן הבכורה. אף על פי שמפקיע ממנו קדושת בכור, עדיף לעשות כן - כדי למנוע מכשול שיבוא להנות ממנה בגיזה ועבודה. (27)
- כג. כהן שנתן כבש בכור לרועה גוי לטפל בו, ואמר הגוי שחלה הכבש ושחטו ומכרו, כדי שלא יפסיד אותו, מותר לקבל מן הרועה את דמי הכבש. (28)

כד. בכור בהמה אינו קדוש אלא אם כן נולד בלידה רגילה, אבל כשנולד בניתוח אינו קדוש. וגם השני הנולד אחריו אינו קדוש. (29)

כה. כהן שקדש אשה בבכור חי בזמן הזה, הוי ספק מקודשת. ואם קדש בבכור בעל מום שחוט, מקודשת. (30)

- (1) שלחן ערוך יו"ד סימן ש"ו סעיף א', הבית היהודי חלק ח' סימן ל"ט סעיף ח'.
- (2) שלחן ערוך שם, ערוך השלחן סימן ש"ו סעיף ד', הביא מחלוקת האם צריך להקדישו בפיו. הבית היהודי שם סעיף ב'.
- (3) שלחן ערוך שם סעיף ב'. הבית היהודי שם סעיף ג'.
- (4) שלחן ערוך שם סעיף ג', וסימן ש"ט סעיף א'. ט"ז ס"ק א'. הבית היהודי שם סעיף ד'.
- (5) שלחן ערוך שם סימן ש"ו סעיף ד'. הבית היהודי שם סעיף ז'.
- (6) רמ"א שם סעיף ד'. ערוך השלחן שם סעיף טו', וכתב שם שיראו הבעלים לתת לכהן שיכול לגדלו, כגון: שדירתו חוץ לעיר. וכתב עוד, כיון שזה מתנה יכול הכהן מצד הדין לסרב, אלא שאין לו לזלזל במצוה. הבית היהודי שם.
- (7) שלחן ערוך יורה דעה סימן ש"ו סעיף ה'. וסימן ש"ט סעיף ב'. ערוך השלחן סימן ש"ו סעיף כ'. הבית היהודי חלק ח' סימן ל"ט סעיף ה' ו'.
- (8) שלחן ערוך יורה דעה שם סעיף ו'. וסימן ש"ז סעיף ג'.
- (9) שלחן ערוך סימן ש"ז סעיף ב'. הבית היהודי שם סעיף כ'.
- (10) הבית היהודי שם.
- (11) שלחן ערוך יורה דעה סימן ש"ח סעיף א'. ערוך השלחן יורה דעה סימן ש"ח סעיף ב'. הבית היהודי חלק ח' סימן ל"ט סעיף י'.
- (12) שלחן ערוך שם סעיף ד'. ערוך השלחן שם סעיף ח'.
- (13) שלחן ערוך סימן ש"י סעיף א'. ערוך השלחן סימן ש"י סעיף א', כיון שיש מומין שמשנתנים אחר מיתה, שבחיים אינם מום ואחר מיתה נראים כמום.
- (14) שלחן ערוך שם סעיף ב'.
- (15) שלחן ערוך סימן ש"ב סעיף ב'. ערוך השלחן סימן ש"ב סעיף ז', משום חשדא.
- (16) ביצה דף כז: ת"ל "כל מום" שלא יגרום מום לבכור. שלחן ערוך יורה דעה סימן ש"ג סעיף א'. שערי תשובה לר' יונה שער ג' אות צ'. ערוך השלחן סימן ש"ג סעיף ד'. הבית היהודי שם סעיף יא' יג'.
- (17) שלחן ערוך יורה דעה סימן ש"ג סעיף ב'. ערוך השלחן סימן ש"ג סעיף ה'.
- (18) שלחן ערוך שם סעיף ד'. הבית היהודי חלק ח' סימן ל"ט סעיף יד'.

- (19) שלחן ערוך שם סעיף ז'.
- (20) הבית היהודי חלק ח' סימן ל"ט סעיף יב'.
- (21) שלחן ערוך שם סימן שט"ז סעיף א'.
- (22) שלחן ערוך שם סימן שט"ז סעיף א'. הבית היהודי שם סעיף טז'.
- (23) שלחן ערוך יורה דעה סימן שט"ז סעיף ג'. ועיין בערוך השלחן יורה דעה סימן שט"ז סעיף ט'-טז' שהאריך בענין בהמה חולבת.
- (24) משנה בבכורות פרק ב' משנה א'. שלחן ערוך שם סימן ש"כ סעיף א'. ערוך השלחן יורה דעה סימן ש"כ סעיף א'.
- (25) שלחן ערוך שם סעיף ב'. הבית היהודי חלק ח' סימן ל"ט סעיף יח'.
- (26) שלחן ערוך שם סעיף ג'. הבית היהודי שם.
- (27) שלחן ערוך שם סעיף ו'. ערוך השלחן שם סעיף יא'. הבית היהודי שם סעיף יט'. ועיין עוד במבוא עמוד 138.
- (28) שו"ת מגיד תשובה חלק ב' יורה דעה סימן נ"א.
- (29) ערוך השלחן יורה דעה סימן שט"ז סעיף ד'.
- (30) שלחן ערוך אבן העזר סי' כ"ח סעי' כ"ח, וכן בש"ך שם.

פרק ו' הלכות זרוע לחיים וקיבה

לסיכום הלימוד

- א. מצות עשה ליתן כל השוחט בהמה טהורה את הזרוע לחיים והקיבה, אבל בחיה ועוף ובהמה טמאה אינו צריך. (1)
- ב. אין מברכין על מצוה זו, וכן אין מברכין שהחיינו. אלא יאמר לשם יחוד... ויברך בלי שם ומלכות. (2)
- ג. הזרוע שנותן לכהן, תהיה דוקא זרוע של יד הקדמית הימנית. (3)
- ד. איזוהי הזרוע: מן הפרק של ארכובה עד כף ידו שהן שתי אברים זה מעורה בזה. לחיים: מן הפרק של לחי ועד הפיקה של גרגרת טבעת גדולה עם הלשון שביניהם. קיבה: נותנים אותה עם החלב הפנימי והחיצון, אא"כ נהגו הכהנים להשאירם לבעלים. (4)
- ה. הנותן לכהן זרוע לחיים וקיבה לא יעשה בהם שינוי, כגון: הפשט העור, גזיזת הצמר, אלא יתנם לכהן כמות שהם. (5)

- ו. אף על פי שמותר לאכול מבשר הבהמה קודם שהפריש המתנות, בכל זאת מצוה להפרישם מיד. (6)
- ז. השוחט לכלבים, חייב במתנות. אלא אם כן נמצאת טריפה שפטור. (7)
- ח. לא יתנם לכהן בעל עבירות כגון: שנשא נשים בעבירה, או שנטמא למתים. וכן לא לכהן חלל או כהנת חללה. (8)
- ט. עדיף ליתנם לכהן תלמיד חכם. ואם אינו מוצא, יכול ליתנם לכהן עם הארץ. (9)
- בעוון שאין נותנין מתנות לכהן, הגויים גוזרים על הבשר, שלא יאכלו בשר שחוטה. (יבמות סג: וברש"י)
- י. מותר לתת לכהנת, ואפילו כשנשואה לישראל, וכן לתת לבעלה הישראל מותר אלא אם כן אשתו לא מסכימה, לא יתן. והיתר זה הוא רק בדין מתנות. (10)
- יא. יכול לתת לאשת כהן אף על פי שהיא ישראלית, ובתנאי שיהיה בידיעת בעלה, שאם לא כן לא קיים מצות נתינה. (11)
- יב. לא יחלקם להרבה כהנים, כיון שצריך לתת לכל אחד כדי נתינה. אלא נותן זרוע לאחד, קיבה לאחד, ולחיים לשניים. ובשור גדול יכול לחלק הזרוע לשניים, לכל אחד פרק. (12)
- יג. אם אין שם כהן ישום המתנות בכסף, ונותן אחר כך הכסף לכהן. (13) ודוקא כשאין כהן, אבל כשיש כהן לא יתן כסף שוויו אלא דוקא המתנות עצמן. (14)
- יד. אין לכהן לחטוף מתנות, וכן לא לדרוש בפיו. (15)
- טו. יאכלם הכהן בכל צורה שאוהב. ואם אין לו עדיפות מסוימת, עדיף שיעשה צלי. (16)
- טז. מתנות כהונה אין בהם קדושה והרי הם כממון כהן. לכן עושה בהם כרצונו ויכול להאכילם לכלבים, וכן למכרם לגוי, ולכל הנאה שרוצה להנות מהם. (17)
- יז. זרוע לחיים וקיבה נוהג גם בכלאים ובכוי. (18)
- יח. זרוע לחיים וקיבה אינו נוהג לא בקדשים ולא בבכור. (19)
- יט. י"א שהמתנות נוהגות בארץ ובחו"ל, וגם בזמן הזה. (20) ויש אומרים שלא נוהג בחו"ל וכן נהגו. (21) ומי שרוצה להפריש בחו"ל הרשות בידו, ולא הוי יוהרא. (22)
- כ. מצוה זו נוהגת בכל אדם מישראל בין איש בין אשה, חוץ מכהנים ולווים, וחרש שוטה וקטן. (23)
- כא. כהני דידן הם כהני ודאי, ורשאים לקבל מתנות. (24)
- כב. חלל כהן, ספק האם חייב - ומספק פטור. וכהן בעל מום, פטור. ויכול לקבל מתנות. (25)
- כג. אפשר לתת את המתנות גם לכהן קטן. (26)
- כד. בהמת בעלה של לוי, חייב במתנות. ורק בהמה שלה שאין בה רשות לבעלה, פטורה. (27)

כה. כהן השוחט בדרך קבע ומתפרנס מכך, חייב במתנות. ואם אינו שוחט קבוע, עד ג' שבועות, פטור ממתנות. (28)

כו. השוחט לכהן או לגוי, פטור מן המתנות. (29)

כז. אם יש לישראל שותפות עם כהן או עם גוי, פטור מן המתנות. וצריך שיהיה שותף בכל הבהמה. וכן צריך לרשום שיש שותפות עם כהן או גוי, משום מראית העין. (30)

כח. היה שותף עם הכהן ביד בלבד, פטור מנתינת מזרוע. היה שותף בראש, פטור מנתינת הלחי. היה שותף בבני מעיים, פטור מנתינת הקיבה. (31)

כט. אם שוחט את הבהמה ברשות הגוי, ויש הסכם שכשתמצא טרפה יקח הגוי, פטור. אבל כשעושה הסכם זה ברשות הישראל, חייב במתנות. (32)

ל. אסור לישראל לקבל כסף מן הכהן, כדי שיתן לו הישראל את המתנות ולא לכהן אחר. (33)

לא. כהן שמכר בהמה לישראל והתנה שמוכר אותה, חוץ ממתנותיה, התנאי קיים. אבל אם אמר על מנת שהמתנות שלי, התנאי בטל. ויתן הישראל למי שרוצה. (34)

לב. קבל אדם מחבירו בשר הכולל בתוכו מתנות כהונה, אין צריך לחשוש שמא לא הגיעו לכהן, או שמא גזלן המשלח, אלא מותרין באכילה. (35)

לג. המתנות אסור לישראל לאכלן אא"כ ברשות כהן, ואם אכלן או היזקן או מכרן, אינו חייב לשלם, אבל לצאת ידי שמים, ישלם. (36)

לד. כהן שהיו לו חברים שנותנים לו את המתנות, אם רצה כהן לזכות לישראל חבירו, הרי זה מזכה לו. ודוקא אם הישראל דחוק בפרנסתו. ויכול לזכות לו אפי' שלא הגיעו לידיו של כהן. (37)

לה. גר שנתגייר והיתה לו בהמה שחוטה, אם נשחטה לפני שנתגייר, פטור. ואם נשחטה אחר שנתגייר, חייב. ואם מסופק, פטור. (38)

לו. ספק בכור חייב במתנות, שהרי אם הוא בכור כולו לכהן, ואם לא, אז חייב במתנות. (39)

לז. כל כהן שאינו מודה במתנות כהונה, אין לו חלק בכהנים ואין נותנים לו מתנה מהם. (40)

מי שאינו נותן מתנות כהונה - חייב נידוי.

(רמב"ם בפ"י המשניות חולין פ"י)

(1) רמב"ם פ"ט מהלכות בכורים ה"א. שלחן ערוך יו"ד סימן ס"א סעיף א' יז'. הבית היהודי חלק ח' סימן לז' סעיף א' ד'. דרך אמונה פ"ט מהלכות בכורים ס"ק ה'.

(2) ארץ חיים לר' חיים סתהון יו"ד סי' ס"א סעי' כה'. בנין אב ח"ג סי' מ'. כף החיים סי' ס"א אות ג', ד', ה'. שאין מברכין על מצוה זו, משום שאין הישראל נותן משלו אלא כהנים משלחן גבוה קזכו. וברכת שהחיינו יש בזה מחלוקת, והמנהג שאין לברך, משום דקיימא לן ספק ברכות להקל. ונוסח הלשם יחוד הוא: לשם יחוד וכו' הריני בא לקיים מצות נתינת הזרוע והלחיים והקיבה, כמו שנאמר "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה", לתקן שורש מצוה זו היא וכל המצוות הכלולות בה במקום עליון, ויהי נועם וכו'.

- (3) שלחן ערוך שם סעיף ב'. ערוך השלחן יו"ד סימן ס"א סעיף יא'.
- (4) חולין קלד: רמב"ם פרק ט' מהלכות בכורים הלכה יח'. טוש"ע שם סעיף ב-ג-ד.
- (5) רמב"ם פרק ט' מהלכות בכורים הלכה יט'. שלחן ערוך יורה דעה סימן ס"א סעיף ג'. ובמקום שנהגו להפשיט את עורו יכול להפשיטו, דרך אמונה שם ס"ק קנח.
- (6) מגילה דף כח. שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים... ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה. שלחן ערוך שם סעיף ה'.
- (7) רמב"ם שם הלכה ו'. שלחן ערוך שם סעיף ו'. ערוך השלחן שם סעיף ט'.
- (8) רמב"ם שם ה"כ. כף החיים יו"ד סימן ס"א אות לג'.
- (9) מדרש תנחומא תרומה א. שלחן ערוך שם סעיף ז'. ערוך השלחן שם סעיף כח', שכן צוה המלך יהושפט (דברי הימים ב לא, ד) "לתת מנת הכהנים והלוויים למען יחזקו בתורת ה'". וכן הביא פסוק זה הב"י שכל הטעם שנותנים להם למען יחזקו בתורת ה', ושאיין מחזיק בתורת ה' אין לו מתנות. הבית היהודי חלק ח' סימן לז' סעיף ז'.
- (10) רמב"ם פרק ט' מהלכות בכורים הלכה כ'. שלחן ערוך יורה דעה סימן ס"א סעיף ח'. ערוך השלחן יורה דעה סימן ס"א סעיף לב', לג', שלא כתוב "בני אהרן", ואז לא שייך לדייק דוקא "בני אהרן" ולא בנות אהרן, אלא נאמר סתם כהן שאפילו כהנת במשמע. הבית היהודי חלק ח' סימן לז' סעיף ח'. ועיין בנין אב ח"ג סי' מ, שמתוך שאפשר לתת לבעל כהנת מתנות כ"ש שהוא עצמו פטור ממתנות.
- (11) כף החיים יו"ד סימן ס"א אות מב' מג'.
- (12) רמב"ם שם הלכה יז'. שלחן ערוך שם סעיף ט'. ואם היה הגדי או הכבש קטן צריך ליתן כל המתנות לכהן אחד, דרך אמונה שם ס"ק קמג.
- (13) שלחן ערוך שם סעיף י'. הבית היהודי שם סעיף יג'.
- (14) ערוך השלחן שם סעיף כד'. כף החיים שם אות נג'. ארץ חיים לר' חיים סתהון יורה דעה סימן ס"א סעיף כה'.
- (15) רמב"ם שם הכ"ב. שלחן ערוך יורה דעה סימן ס"א סעיף יא'. ערוך השלחן יורה דעה סימן ס"א סעיף כו', שזה היה עוון בני עלי שחלקם שאלו בפיהם. ורק כשלא ידוע שהוא כהן במקומו, יכול לדרוש מתנותיו בפיו, כדי שידעו שהוא כהן.
- (16) שלחן ערוך שם סעיף יב'. ערוך השלחן שם סעיף כז'. דרך אמונה שם ס"ק ריב-ריג.
- (17) שלחן ערוך שם סעיף יג'. כף החיים יו"ד סימן ס"א אות נה'.
- (18) רמב"ם שם ה"ה. שלחן ערוך שם סעיף יז'. כלאים מכבש ועז חייב. צבי הבא על עז חייב חצי מתנות. תייש הבא על צביה פטור מן המתנות.
- (19) שלחן ערוך שם סעיף יט', מפני שאין קדושת המצוה חלה על דבר שכולו קדושה.

- (20) רמב"ם פרק ט' מהלכות בכורים הלכה א'. ועיין בנין אב ח"ג סי' מ. דרך אמונה שם ס"ק ט, לראב"ד מהתורה בזמן הזה, ולרמב"ן ולרשב"א מדרבנן.
- (21) שלחן ערוך שם סעיף כא'. הבית היהודי חלק ח' סימן ל"ז סעיף ב'. דרך אמונה שם ס"ק מ.
- (22) ערוך השלחן שם סעיף נג'. כף החיים שם אות צ"ו. פתחי תשובה ס"ק ח, והמחמיר תבוא עליו ברכה, וכן נהג הגר"א, דרך אמונה שם ס"ק יא.
- (23) רמב"ם פרק ט' מהלכות בכורים הלכה ח'. שלחן ערוך יו"ד סימן ס"א סעיף כב', כג'. כף החיים יו"ד סימן ס"א אות צא'. ערוך השלחן יו"ד סימן ס"א סעיף טו', שכתוב בספרי "זוהי יהיה משפט הכהנים מאת העם" ולא מאת אחיו הכהנים, דכהנים אינם בכלל עם. ולוויים פטורים מספק, שספק אם הלוויים קרויים עם, ש"ך ס"ק יב'. הבית היהודי חלק ח' סימן ל"ז סעיף י', יא'.
- (24) שדי חמד מערכת כ', כלל צב'. (עייין בהרחבה בסוף הספר, בענין יחוס כהונה).
- (25) כף החיים שם אות קא'. דרך אמונה שם ס"ק ו.
- (26) ערוך השלחן שם סעיף לז'. דרך אמונה שם. ופ"א ס"ק סט, אבל צריך שיהיה קצת בר דעת.
- (27) כף החיים שם אות קה'.
- (28) רמב"ם שם הלכה ט'. שלחן ערוך סעיף כד'. ערוך השלחן שם סעיף לח'. הבית היהודי שם סעיף י', יא'.
- (29) שלחן ערוך יורה דעה סימן ס"א סעיף כה'.
- (30) שלחן ערוך שם סעיף כה', כו'. ערוך השלחן סימן ס"א סעיף מב', מג', מד'. וכתב בבנין אב ח"ג סי' מ', שיש העושים הסדר בבתי מטבחים לזכות מראש לכהן ע"י סכום כסף לכל המתנות כהונה שיהיו למרות שאמרו כמה גדולים דמועיל רק בדיעבד, ויש הרבה פקפוקים בדבר, יש להקל ע"פ כמה סניפים שהביא שם, ומיהו כ"ז רק לבאר המנהג, אולם לכתחילה בארץ יש להשתדל בקיום המצוה כהלכתה.
- (31) רמב"ם פרק ט' מהלכות בכורים הלכה יב'. שלחן ערוך שם סעיף כו'.
- (32) רמ"א סימן ס"א סעיף כה'. כף החיים יורה דעה סימן ס"א אות קיט'.
- (33) רמ"א שם סעיף כח'. דרך אמונה שם ס"ק ד, וכן אסור לכהן לסייע לבעה"ב בהפשטת העור וכדומה.
- (34) שלחן ערוך יורה דעה סימן ס"א סעיף כט'. ערוך השלחן יורה דעה סימן ס"א סעיף מו', שאם אמר חוץ, לא מכר לו כלל את המתנות. אבל אם אמר על מנת, הוי מתנה על מה שכתוב בתורה, ותנאו בטל.
- (35) רמב"ם פרק ט' מהלכות בכורים הלכה טז'.
- (36) תוס' חולין קל. רמב"ם שם הי"ד. שלחן ערוך שם סעיף טו'- לא'. ש"ך ס"ק יט'. דרך אמונה שם ס"ק קיא.
- (37) רמב"ם שם הלכה כ"א.

(38) רמב"ם שם הלכה י"ג. שלחן ערוך שם סעיף לג'.

(39) רמב"ם שם ה"ג.

(40) רמב"ם פ"א מהלכ' בכורים ה"א. דרך אמונה ס"ק ה, ולא נותנים לו עבודה מעבודת הכהנים, ולא נושא כפיו, ולא עולה לתורה ראשון וכו'. ודוקא שלא מודה, אבל אם מודה רק לא יודע הלכותיהן נותנים לו מתנות (רדב"ז חולין קלג).

מבוא להלכות ראשית הגז

לסיכום הלימוד

נאמר בתורה "ראשית דגנך תירושך ויצהרהך וראשית גז צאנך תתן לו" (דברים יח, ד).

כתב בספר החינוך (מצוה תק"ח) שנצטוינו לתת ראשית גיזת הצאן לכהנים, ועל זה נאמר "וראשית גז צאנך תתן לו", וענין המצוה שכל מי שיש לו חמש צאן, בין זכרים בין נקבות, בין טלאים בין כבשים גדולים, אפי' גזזן כמה פעמים, בכל פעם חייב לתת מן הצמר מתנה לכהן.

ומשרשי המצוה, כשם שמצווים לתת מעשר ראשון ללויים, לפי שבשבט לוי בחר ה' יתברך בתוך אחיו לעבודתו תמיד במקדש, על כן היה מחסדו עליהם לתת להם מחייתם דרך כבוד, כי כן יאות למשרתי המלך שתהיה ארוחתם מזומנת להם ע"י אחרים שיכינוה להם ולא יצטרכו הם להתייגע בדבר זולתי בעבודת המלך היקרה.

כמו כן הכהנים שהם המשרתים תמיד פני ה', ואין להם נחלה בקרקעות ולא בגיזה, זיכה להם ה' יתברך כל צורך מחייתם ע"י אחיהם, נתן להם תרומה ומעשר מן המעשר שהם לחמם וינם, ומתנות בהמה שהם זרוע לחיים וקיבה, וחלקם בקדשי מקדש, שיש להם בשר די ספוקם, ועדיין חסר להם מלבוש, על כן זיכה להם ראשית הגז למלבושיהם.

נאמר בפסוק הנ"ל שתי מצוות, האחת מצות תרומה והשניה מצות ראשית הגז. וקשה מדוע בתרומה חיטה אחת פוטרת את כל הכרי, ואילו בראשית הגז הדין שיש ליתן לכהן כשיעור לעשות ממנו בגד קטן, שנאמר "תתן לו" כדי מתנה?

והתשובה, שאפשר שיש הבדל בין תרומה לראשית הגז, שבראשית הגז אינו חייב אא"כ יש לו חמש רחלות, ולכן שם המתנה צריכה להיות חשובה. אבל בתרומה אין שיעור לחיובה שאפילו קצר שבולת אחת חייב לתרום ממנה תרומה, וא"כ בהכרח אין שיעור לתרומה אלא חיטה אחת פוטרת את הכרי.

ועוד, שראשית הגז המתנה היא מצד הישראל, כמו שנאמר "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם זובחי הזבח" וכו', אבל תרומה נחשבת בכלל קדשי המקדש, כמו שנאמר בפרשת קרח: "זה יהיה לך מקדש הקדשים כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם וכו', אשר ישיבו לי קדש קדשים לך הוא ולבניך וכו', וזה לך תרומת מתנם וכו' לך נתתם". היינו קנאו ה' יתברך ונתנו לכהן, ולגבי הקב"ה לא שייך כדי נתניה. ונראה שמה שנאמר בפסוק "תתן לו" מוסב רק על ראשית הגז.

ויש אומרים, שיש שתי מצוות, האחת הפרשה, והשנית נתינה, ולענין הסרת איסור הטבל די בחיטה אחת, אבל מצוות נתינה אינו מקיים אא"כ נתן כשיעור.

ראשית הגז נותן מכבשים, אבל מעיזים פטור. והטעם, שנאמר בתורה: "וראשית גז צאנך תתן לו" וסמך לו הפסוק "כי בחר וגו' לעמוד לשרת", משמע שצריך שיהא דבר הראוי לשרת בבית המקדש, היינו רחלים שמצמרן עושים תכלת לבגדי כהונה. (חולין קלז. התורה והמצוה)

כתב הרמב"ם (פ"י מהלכ' בכורים הט"ז) ששעור נתינת ראשית הגז הוא צמר כדי לעשות בגד קטן (משקל חמש סלעים מלובן) שהבגד הקטן הזה הוא האבנט שבבגדי כהונה, שנאמר גבי ראשית הגז "כי בו בחר ה' לעמוד לשרת" דבר הראוי לשירות, והאבנט הזה היה בו צמר ופשתים ושעור הצמר שבו הוא חמישה סלעים. (דרך אמונה פ"י מהלכ' בכורים ס"ק קיח)

פרק ז' הלכות ראשית הגז

לסיכום הלימוד

- א. מצוות עשה לתת ראשית הגז לכהנים, שנאמר: "וראשית גז צאנך תתן לו" (דברים יח, ד). וראשית הגז נוהג רק בארץ, גם בימינו. (1) וי"א שנוהג גם בחו"ל, אלא שלא נהגו כן. (2)
- ב. החיוב הוא רק בכבשים, זכרים ונקבות. ואם צמרן קשה ולא ראוי ללבישה, פטור. (3)
- ג. גוזז צמר המתה, פטור מראשית הגז. (4)
- ד. בהמת כלאים, כוי, וטרפה חייבים בראשית הגז. (5)
- ה. המפריש ראשית הגז ואבדו לו, חייב לתת במקומם אחרים לכהן. (6)
- ו. חיוב ראשית הגז הוא עד שיהיו לו חמש צאן. (7)
- ז. אם גזז כל אחת בנפרד, כשיגיע לכמות של חמש צאן, אפילו בהפרש כמה שנים, חייב. וזה דוקא שכשהתחיל לגזוז היו לו חמישה צאן. (8)
- ח. שעור נתינת ראשית הגז הוא: חמישה סלעים (בערך מאה גרם). והוא מחמש צאן ומעלה. ושעור כל הגיזה ס' סלע, לכל צאן אחת יב' סלע. ואם אחת פחות מ-יב' סלע, אפילו שביחד יש ס' סלע, פטור. (9)
- ט. ראשית הגז מצותה בתחילת הגיזה, ואם הפריש באמצע או בסוף, יצא. (10)
- י. גזז הצמר וצבעו לפני שנתן לכהן, פטור מליתן לו. אבל אם רק הלבינו חייב ליתן לכהן. (11)
- יא. אם רוצה לחלק לכמה כהנים, לא יפחות לכל אחד מחמשה סלעים (בערך מאה גרם). (12)
- יב. השותפין חייבים בראשית הגז, אך ורק כשיש לכל אחד לפחות חמש צאן. (13)
- יג. מתנת הצמר של ראשית הגז, היא חולין לכל דבר. ולכן אפשר לתתה לכהנת, אף על פי ששואה לישראל. (14)

- יג. בהמת כהן פטורה ממתנות כהונה. (15)
- יד. אין מברכין על מצות הפרשת ראשית הגז. וכן בכל מתנות כהונה. ומכל מקום מכיון שיש מחלוקת, יברך בלי שם ומלכות. (16)
- טו. אין הכהן מברך שהחיינו, כשמקבל המתנות בפעם הראשונה. וכן בעל הבית לא יברך. ומכל מקום בעל הבית יברך בלי שם ומלכות. או שיברך על פרי חדש. (17)
- טז. לויים חייבים בראשית הגז, וכהן חלל וחללה חייבים בראשית הגז, וכל שכן שאין נותנים להם ראשית הגז. (18)
- יז. לקח גיזה מגוי וגזזן הגוי בעצמו, פטור. ואם לקח ממנו צאן לגיזה, חייב. אפילו שגדלה אצל הגוי. (19)
- יח. האומר כל גיזותי ראשית הגז, דבריו קיימין. (20)
- יט. יש שנהגו לעשות מן הצמר של ראשית הגז ציצית, דהואיל ואיתעביד ביה חדא מצוה ליתעביד ביה מצוה אחריתי. (כיון שנעשתה בו מצוה אחת נעשה בו מצוה אחרת). (21)
- (1) ברכות דף כב. רמב"ם פרק י' מהלכות בכורים הלכה א'. ועיין בנין אב ח"ג סי' מ'. ואפי' גדלה הבהמה בארץ ונגזזה בחו"ל, פטורה מראשית הגז. דרך אמונה פ"י ס"ק י.
- (2) טור ושלחן ערוך יו"ד סימן של"ג סעיף א'. הבית היהודי חלק ח' סימן ל"ח סעיף א'.
- (3) רמב"ם שם ה"ד. שלחן ערוך שם סעיף ב'. הבית היהודי שם סעיף ב'.
- (4) רמב"ם שם ה"ז. שלחן ערוך שם סעיף ג'.
- (5) רמב"ם שם הלכה ז'. נוהג בכלאים רק כשאמו כבשה (רחל).
- (6) רמב"ם שם ה"ח. שלחן ערוך שם סעיף ה'. הבית היהודי שם סעיף ז'. מצות עשה ליתן אבל ההפרשה עצמה אינה מצוה. דרך אמונה שם ס"ק א'.
- (7) רמב"ם שם הלכה יג'.
- (8) שלחן ערוך יורה דעה סימן של"ג סעיף יב'. הבית היהודי חלק ח' סימן ל"ח סעיף ו'.
- (9) שלחן ערוך שם סעיף ט'. הבית היהודי שם סעיף ד'. משקל ס' סלעים הוא בערך 1200 גרם, דרך אמונה שם ס"ק פו. מהתורה שעור נתינה כל שהוא, ומדרבנן לרמב"ם אחד משישים, ולרא"ש ולטור משקל חמש סלעים.
- (10) שלחן ערוך שם סעיף יא'.
- (11) רמב"ם פרק י' מהלכות בכורים הלכה ו'.
- (12) שלחן ערוך שם סעיף יג'. הבית היהודי שם סעיף ג'. ויתן לו צמר כמו שהוא (לא מלובן) כדי שישאר אחר הליבון חמש סלעים. רמב"ם שם הט"ז.

(13) שלחן ערוך שם סעיף י'. הבית היהודי שם סעיף ה'. שותפות עם גוי או עם כהן, י"א שדעת הרמב"ם לפטור וי"א שאינו פוטר. דרך אמונה שם ס"ק צח.

(14) רמב"ם שם הי"ז, שלחן ערוך יורה דעה סימן של"ג סעיף יד'. הבית היהודי חלק ח' סימן ל"ח סעיף ח'. וכן אפשר לתת לבעלה ישראל, וכ"ש שבעלה פטור מראשית הגז. דרך אמונה שם ס"ק קכו.

(15) ערוך השלחן יורה דעה סימן ס"א סעיף טו'.

(16) הבית היהודי שם סעיף י'.

(17) הבית היהודי שם סעיף יא'.

(18) רמב"ם שם ה"א.

(19) רמב"ם שם ה"ט.

(20) שלחן ערוך שם סעי' ו. מנחת חינוך מצוה תקח.

(21) דרך אמונה שם ס"ק קכד.

סדר פדיון פטר חמור

לסיכום הלימוד

נהגו להלביש את הפטר חמור בתכשיטי זהב וכסף, ובגדי רקמה ותפארת, בעת הפדיון, משום חיבוב מצוה, ובלבד שלא יגזימו. ונהגו להזמין בעל המצוה את הכהן, קרוביו ומיודעיו, וטוב לפחות שיהיו עשרה.

הכהן שואל את בעל הפטר חמור :

האם ברור לך שזהו בכור ולא ילדה האתון לפני כן, (כדי שיהיה ברכה בשם ומלכות).

וכן שואלו: האם יש לך שותפות עם כהן או עם לוי, או גוי.

בעל הפטר חמור מביא את הפטר חמור לפני הכהן ואומר :

לשם יחוד וכו', הריני בא לקיים מצות עשה מן התורה לפדות הפטר חמור לתקן את שורשה במקום עליון ככתוב "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשָׂה, וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעַרְפְּתוּ", וככתוב "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", ויהי נועם ה' וכו'.

בעת שמפריש את השה והוא בידו, לפני שנותנו לכהן מברך בשמחה:

"בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל פְּדִיּוֹן פֶּטֶר חֲמֹר".

ביא בגד חדש או פרי חדש : ויברך שהחיינו ויכוון לפטור את הפטר חמור.

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְן הַזֶּה:

לאחר הברכה נותן השה לכהן ואומר לו :

הנה לך השה בפדיון בכורי (ויכוון ליתנו לו במתנה גמורה).

ומקבלו הכהן מידו ואומר לו :

קבלתי ממך השה הזה לפדיון פטר חמורך והריהו פדוי מעכשיו כדת משה וישראל, ואתה כשם שזכית למצוה זו של פדיון פטר חמור, כן תזכה לקיים את כל מצוות התורה.

אם רוצה הכהן להחזיר השה, הרשות בידו, אך טוב שלא לקבלו בחזרה, ועדיף שיקנהו הישראל ויקיים באותו שנה גם מצוות מתנות כהונה זרוע לחיים וקיבה.

ונוהגים לעשות סעודה קלה מפירות ומגדנים ומשקאות כיד ה' הטובה עליו, לשמחה של מצוה. (הבית היהודי).

פרק ח' הלכות פטר חמור

לסיכום הלימוד

א. מצות פדיון פטר חמור נוהגת בכל מקום, ובכל זמן, ורק בחמורים. ומצותה: שמי שיש לו אתון שילדה בכור זכר פודהו בשה (בין זכר בין נקבה בין בעל מום) ויתננו לכהן. (1)

ב. ומצוה לפדותו מיד, ויכול לפדותו עד מותו אם לא פדהו מיד. ולאחר שפדהו, גם החמור וגם השה הם חולין לכל דבר. (2)

ג. אין פודין לא בעגל, ולא בחיה, ולא בשה שחוט, לא בטרפה, ולא בכלאים. (3)

ד. אם אין לו ששה, פודהו בשוויו ונותן דמיו לכהן. (4)

ה. ואם אין כהן בשעת הפדיון, אפשר לעשות את הפדיון, ואחר כך יתננו לכהן. (5)

ו. מיד כשמפריש את השה תחת הפטר חמור, אפילו שלא הביא עדיין לכהן, יצא הפטר חמור מקדושתו. (6)

ז. כשמפרישו מברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו על פדיון פטר חמור". (7)

ח. ישראל שפדה פטר חמור של חברו, פדוי. והפטר חמור הולך לבעליו. ואין הבעלים צריך לשלם דמי השה, שהפודה שם מעותיו על קרן הצבי. (8)

ט. אם לא רוצה לפדות צריכים לערוף לו את החמור. ואין ממיתין אותו בשאר דברים, אלא בקופיץ. (סכין גדולה). (9)

י. פדיית הפטר חמור בשה קודמת לעריפה, שרק אם לא רוצה לפדות עורפים את החמור. (10)

יא. מי שערף לחבירו את חמורו, חייב לשלם, שהרי חייב לפדותו. וגם גרם לו להפסיד מצות פדיון פטר חמור, שהיא מצוה מן המובחר. (11)

יב. פטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. ואם מכרו קודם פדיון ולא הודיע שהוא פטר חמור, דמיו אסורים. ואם הודיע דמיו מותרים, ואפילו לכתחילה מותר. (12)

יג. אם מת הפטר חמור או שערפו את ראשו, יקבר. כיון שאסור בהנאה. וגם לכהן אסור בהנאה עד שיפדה. ואסור לתת לכהן אותו שהוא יפדהו אלא אם כן פודהו בפניו, כי הכהנים חשודים על כך. (13)

יד. אסור לעבוד בו קודם שיפדה. וכן אסור לגוזזו, אלא אם כן צריך לגוזזו משום מכה או כל דבר שלצורך החמור, מותר. ויקבור את השיער. (14)

טו. ספק פטר חמור, כגון: שלקח מנכרי חמור ואינו יודע אם ילדה לפניו או לא, פודהו בשה, ומשאיר את השה אצלו. ופשוט שלא יברך. (15)

טז. אם האתון ילדה שני זכרים, נותן רק ששה אחד לכהן. (16)

יז. ואם ילדה האתון זכר ונקבה וספק מי נולד ראשון, יפריש ששה וישאירו אצלו, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. (17)

יח. כהנים ולויים פטורים מפדיון פטר חמור. וכן בת כהן או בת לוי, פטורות, אבל בעליהן חייבים. (18)

יט. שותפות עם כהן או לוי. פוטר מפדיון פטר חמור. (19)

כ. שותפות עם הגוי, פוטר מפדיון. אבל אסור להשתתף עם הגוי כדי להפקיע קדושתו, כיון שאפשר בפדיה או בעריפה. (20)

כא. כלאים מאתון שנתעברה מסוס, ונולד פרד, אינו קדוש בקדושת פטר חמור, ואין צורך לפדותו. (21)

כב. השה פודה את החמור בין בעל מום בין זכר בין נקבה בין קטן בין גדול, בכל שווי שיהיה שווה, ואין צורך להוסיף כסף. (22)

(1) שלחן ערוך יורה דעה סימן שכ"א סעי' א. הבית היהודי ח"ח סי' מ' סעי' א' ב'. ערוך השלחן סימן שכ"א סעי' ג'. מצות פטר חמור נוהגת אך ורק בחמור, ולא בשאר בהמות טמאות אחרות, רמב"ם פי"ב מהלכות בכורים ה"ג.

(2) שלחן ערוך שם סעי' א'. הבית היהודי שם סעי' ג'.

(3) משנה בכורות פרק א' משנה ה. רמב"ם פי"ב מהלכות בכורים ה"ח. שלחן ערוך שם סעי' ב'. ערוך השלחן שם סעי' ח'. הבית היהודי שם סעי' ד'.

(4) רמב"ם שם הי"א, וגם כשפודהו בשווי צריך לברך. שלחן ערוך שם סעי' ה'. דרך אמונה פי"ב מהלכות בכורים ס"ק עד.

(5) הבית היהודי שם סעי' ט'. י"א שאת השה שמקבל יאכלנו צלי בחרדל, דרך אמונה שם ס"ק ז'. מנחת חינוך מצוה כב.

- (6) שלחן ערוך יורה דעה סימן שכ"א סעי' ו'. ערוך השלחן סימן שכ"א סעי' טו. הבית היהודי ח"ח סי' מ' סעי' ח'.
- (7) שלחן ערוך שם. ערוך השלחן שם. הבית היהודי שם. ועיין בעמ' קעט את הנוסח כולו.
- (8) רמב"ם פי"ב מהלכ' בכורים הי"ג. שלחן ערוך שם סעי' ז'. ערוך השלחן שם סעי' טז'. שזה לא דומה לתרומה שצריך דעת בעלים, שבתרומה כתוב "כן תרימו גם אתם" אבל בפטר חמור לא כתוב לשון "אתם". דרך אמונה שם ס"ק צ'.
- (9) רמב"ם שם ה"א, ה"ז. שלחן ערוך יורה דעה סימן שכ"א סעי' יא'. הבית היהודי ח"ח סימן מ' סעי' י'. ואין מברכין על העריפה, דרך אמונה שם ס"ק ה. מנחת חינוך מצוה כג.
- (10) משנה בכורות פרק א' משנה ז'. רמב"ם שם. שלחן ערוך שם סעי' יב'. הבית היהודי שם סעי' יא'.
- (11) הבית היהודי שם סעי' יב'.
- (12) רמב"ם שם ה"ד. שלחן ערוך שם סעי' ח'. וכן הרמ"א באותו סעיף. הבית היהודי שם סעי' ה'.
- (13) רמב"ם שם ה"ד. שלחן ערוך יורה דעה סימן שכ"א סעי' ח'. הבית היהודי ח"ח סימן מ' סעי' ז'.
- (14) שלחן ערוך שם סעי' ט'. הבית היהודי שם סעי' ו'. ערוך השלחן סימן שכ"א סעי' כא'.
- (15) רמב"ם שם הכ"ב. שלחן ערוך שם סעי' י', טז'. הבית היהודי שם סעי' יח'.
- (16) רמב"ם שם הי"ט. משנה בכורות פרק א' משנה ג'. שלחן ערוך שם סעי' יג'. הבית היהודי שם סעי' טז'.
- (17) משנה בכורות שם. רמב"ם שם הי"ט. שלחן ערוך שם. הבית היהודי שם סעי' יז'.
- (18) משנה בכורות פרק א' משנה א'. רמב"ם שם הי"ד. שלחן ערוך שם סעי' יט'. ערוך השלחן סימן שכ"א סעי' כג'. הבית היהודי שם סעי' יג'. דרך אמונה שם ס"ק ט, למרות שלוי פטור מפדיון פטר חמור, איננו רשאי לקבל את השה.
- (19) שלחן ערוך שם סעי' כא'. ערוך השלחן שם. הבית היהודי שם סעי' יד'.
- (20) משנה בכורות פרק א' משנה א'. רמב"ם שם הט"ו. שלחן ערוך שם סעי' כ'. ערוך השלחן שם. הבית היהודי שם סעי' טו'.
- (21) דרך אמונה שם ס"ק קכו. הבית היהודי שם סעי' יט'.
- (22) רמב"ם שם ה"י, יא. דרך אמונה שם ס"ק סח.

מבוא להלכות טומאה

לסיכום הלימוד

"אָמור אֵל הַפְּהָנִים בְּנֵי אֶהְרֹן וְאֶמְרֶת אֲלֵיהֶם לְנַפְשׁ לֹא יִטְמָא בְּעִמּוֹ" (ויקרא כא, א)

"אמור, ואמרת - להזהיר גדולים על הקטנים", שגם קטנים אסור לטמאם. יש לשאול מדוע מצוה זו ש"להזהיר גדולים על הקטנים" נאמרה רק כאן? ומדוע רק לכהנים? ומדוע בכלל צריכים לצוות על כך הרי כל אב ירצה להרחיק את בנו מעבירה כפי שהוא מרחיקו מן האש ומן הסכנות, בלי צורך להזהירו על כך?

אלא כותב ר' דוד שניאור שליט"א בספרו "ילקוט עלי דשא", מאחר ובהלויית המת עסקינן, והיא מצוה חשובה ביותר, ובן הכהן עומד ורואה את גדולי הדור וצדיקיו רצים לקיים את המצוה וגם הוא רוצה לזכות במצוה. ועל כן באה האזהרה רק לכהנים "להזהיר הגדולים על הקטנים" - לא כדי לפרוש מעבירה שזה דבר פשוט הוא, אלא לפרוש מ"מצוות". מה שעבור אחרים הינו "מצוה" עבור בן הכהן הוא "איסור", כי מיועד הוא לעבודת המקדש לדרגות נעלות יותר. ובבחינה זו אפשר לומר שיש דברים שבשביל אחרים הם מותרים ואף בבחינת מצוה אך על האדם המיוחד והמורם מעם להתנזר מהם.

כותב ספר "החינוך" מצוה רס"ג, שלא יטמא כהן במת זולתי בקרובים. ומשרשי המצוה: לפי שהכהנים נבחרו לעבודת ה' ברוך הוא, כמו שאמר הכתוב "קדושים יהיו לאלהיהם" על כן הרחיקם מן המת, שענין הטומאה דבר נמאס ונאלח, וגוף האדם המת פרשו חכמים שהוא אבי אבות הטומאה, כלומר, שיש לו טומאה חזקה עד מאד למעלה מכל טומאה. והענין הוא כי בהפרד מעליו צורת השכל החיה הטובה וישאר הוא לבדו, בשגם הוא בשר פחות וגרוע ומשתוקק אל הרעות, וגם ברעתו רבה החטיא הנפש היקרה בעודה שוכנת אצלו, על כן ראוי שיטמא כל סביביו בהתפשט מעליו כל הודו שזהו נפשו ולא נשאר בו כי אם החומר הרע, וראוי באמת למשרתי ה' יתברך להתרחק ממנו, זולתי לקרובים שהותר להם, כי אחיהם בשרם הוא, וכל דרכי התורה דרכי נועם ונתיבותיה שלום ולא רצתה לצערם כל כך כי יחס לבבם על הקרוב המת שלא יוכלו להתקרב תוך האהל אשר הוא בתוכו ולשפוך את רוחם ולהשביע נפשם בבכי עליו.

כותב הספורנו על פרשת אמור, הטעם שלא יטמא הכהן, כי אם לקרוביו: כי אמנם הכהן הוא בעל בעמיו להבין ולהורות, כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, וראוי לאיש כזה לנהוג בנשיאות כי היכי דלשתמען מיליה, ואין ראוי שיחלל הכנתו אל המקדש וקדשיו כדי לכבד המתים הבלתי קרובים, כאמרם ז"ל (סנהדרין מז.) שהקבורה וההספד למת הם יקרא דשכבי, אמנם לקרובים התיר להטמא כי כבודם הוא כבודו.

והכלי יקר מסביר: שהכהנים דבקה בהם הקדושה מצד היותם בני אהרן שהיה מקור הקדושה, ואף אם לא היו בני אהרן, מכל מקום מאחר שהם משרתי אל חי, אין נכון להם שיטמאו, כי אם לשארו הקרוב אליו, כי דיו לעבד להיות כרבו, כי גם ה' יתברך מתעסק בקרוביו, כמו שנאמר: (דברים לד-ו) "וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּגֵיא" והיינו קרובי ה' יתברך.

ומביא המעינה של תורה, מדרש תנחומא: אמרות ה' טהורות, למה שהקב"ה מזהיר את ישראל בשביל קדושתן וטהרתן. כיון שבני ישראל הם כה קדושים וטהורים, לפיכך עליהם להיות מופרשים מכל טומאה ותועבה יותר מכל אומה אחרת. ויותר צריכים להזהר הכהנים שהם יותר קדושים וקרובים לה', שבן מלך שאוכל מאכל גם מיד הוא לוקה בחולי, אבל איש כפר פשוט אינו נוח לחלות כה מהר. מפאת קדושתם ועדינותם, רגישים בני ישראל מאד לגבי כל טומאה קלה שמזיקה להם, ועל כן יש להזהירם מאד על כך.

אומר האור החיים הקדוש תחילת פרשת אמור: ממדרש תנחומא, אמר הקב"ה למשה אין נאה ליוצא ונכנס לפני להסתכל במת וכו', וכותב הפסוק "אמור" לשון מעלה, כלשון הפסוק "את ה' האמרת היום"

ואומר רש"י בברכות (ו.) "האמרת" לשון חשיבות ושבה, כלומר שלשון מעלה אל הכהנים, בגלל שהם כהנים משרתי פני המלך, ומה היא המעלה? שלא יטמאו לנפש אדם.

אומר בעל הטורים (תחילת פרשת אמור) למה אמר הכתוב "אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן", בני אהרן - ולא בנות אהרן, שבנות אהרן לא מוזהרות על איסור טומאה למת משום שהם גרמו מיתה לדורות, ואינן בדרגה שיאסרו להטמאות למת.

מסביר האור החיים הקדוש, (פרשת חקת יטב) שגויים לא מטמאים באהל, רק ישראל מטמאים באהל (ב"מ קיד:). שעם ישראל הורמו יותר משאר הגויים באמצעות קבלת התורה, וזה שכתוב בפסוק "זאת חקת התורה" פי' שחוקה זו של הטומאה תסובב מהתורה, כי ע"י קבלת התורה נעשו קדושים והשפלים תאבים להדבק בהם.

והמשיל זאת ע"י משל: לשני כלים שהוציא בעה"ב מחוץ לחדר אחת היתה של דבש ואחת היתה של זבל, אותה שהיתה מלאה דבש תתמלא יותר זבובים ורמשים יותר מזאת של הזבל.

והנמשל: שהאדם מישראל שנפטר, שהיה מלא קדושה המתוקה והעריבה, ובצאת הנפש ונתרוקן הגוף יתקבצו בו הקליפות התאבים להדבק בקדושה. ולכן יטמא באהל מה שאין כן בעכו"ם, שאין בו תורה, אין כל כך התקבצות הטומאה.

ועיין בזוהר פרשת ויחי דף רכ ע"א שכתב, מדוע לישראל שנפטר יש טומאה ולעכו"ם אין טומאה במותו כישראל.

והנה בענין טומאת המת וטהרתה, כתב הגה"צ הרב אליהו אליעזר דסלר זצ"ל בספרו מכתב מאליהו (ח"ה עמ' 414) שכל אדם מורכב מגוף ונשמה. הנשמה - הגילוי, והגוף - ההסתר. ותיקון ההסתר הוא בהיותו נצרך גם הוא לגילוי כבודו יתברך, כי בלי הסתר לא שייך גילוי.

אולם אחר שהגוף נפרד מן הנפש שוב אין תיקון להסתרו, כי לאחר מיתה שאין עוד בחירה מה תועלת לגוף והסתרו. אין לו תיקון עוד והוא מתבטל ממציאיותו. הוא כלי שאין לו עוד שייכות לגילוי הקדושה.

ומשום כך כל הנוגע בו במצב ההוא או גם מאהיל עליו או שהוא עמו תחת גג אחד - שגם בזה יש קצת התקרבות - חל עליו בחינת טומאה וחורבן. וזה סוד טומאת מת שבתורה. וגם התקרבות קלה כזו של מגע בעלמא או גם מאהיל על גבי קבר עמוק מאד, כיון שיש כאן קצת גדר התקרבות אל ההסתר שאין שייך בו עוד גילוי, כבר די בזה לעשות רושם כה גדול בנפש האדם עד כי אי אפשר שיכנס למקדש או לאכול קדשים עד שיטהר, (או אם הוא כהן אסור לו להטמא כלל) כי יהיה בזה חילול הקודש ח"ו.

והנה כבר התבאר במקום אחר כי כל הרגשה יש לה שורש בנפש, ועל כן כשנרגיש התקרבות חומרית כבר יש בזה מההתקרבות הנפשית.

פרק ט' הלכות טומאה

לסיכום הלימוד

- א. הכהנים מזהרים מלהטמא למתים, חוץ משבעה קרובים, והם: אביו, אמו, בנו, בתו, אחיו, אחותו שלא נשואה, ולאשתו כשרה, (1) ולמת מצוה. וחייב להטמאות להם, אך אחיו ואחותו מאמו (ולא מאביו) אין מיטמא להם. (2)
- ב. כשכהן נטמא לשבעה קרובים, אסור לו להטמא לשאר מתים בבית הקברות. (3)
- ג. אין כהן מיטמא לקרובו, אלא אם כן הוא שלם שלא חסר בו אבר. ויש אומרים דוקא אם נחסר לו בשעת מיתה או אחריה, אבל אם קטעו לו אבר בחייו, מיטמאים לו. (4)
- ד. מותר לכהן ליטמא לקרובו אך ורק עד שיקברוהו (סתומת הגולל), ואחר כך אסור ליטמא לו. (5)
- ה. כהן הנטמא למתים, לא נוהגים בו קדושת כהן, עד שיחזור בתשובה ויקבל עליו שלא יטמא עוד. וזה דוקא כשנטמא למתים במזיד. (6)
- ו. אסור לכהן להכנס לתוך אהל שהמת תחתיו, ואפילו לבית אחר שפתוח לבית זה אסור, ואם יש דלת סגורה ואין קשר לבית שהמת בו מותר (ועיין סעי' טו). וכן אם יש סורג שאין בו בין ברזל לברזל טפח מותר. (7) ואין מועיל לסתום הפתח בדבר המקבל טומאה, אבל דלת או חלון מותר, כיון שהם קבועים חוצצים מפני הטומאה.
- ז. כהנת, מותר לה להטמא למת, (8) וכן כשהיא מעוברת מותר לה להכנס לאהל המת. (9)
- ח. כהן קטן שהגיע לחינוך צריך להזהירו שלא יטמא למת, אבל כשלא הגיע לחינוך אין חייב למנוע מלהטמא, ומכל מקום לא יטמאנו בידים. (10)
- ט. בזמנינו כיון שלומדים רפואה על מתים, אסור לכהן ללמוד רפואה, אבל אם יכול ללמוד מבלי להטמא, מותר. (11)
- י. רופא כהן, מותר לו להטמאות במקרה של פקוח נפש. ויש אומרים שאם יש רופא ישראל אין להקל. (12)
- יא. כהן שהיה ישן ללא בגדים, או שהיה בפיג'מה, ונודע לו שיש מת בדירה, צריך לצאת מיד. ואם אינו יודע אין חיוב לומר לו מיד, אלא יאמרו לו אחר שיתלבש. ויש אומרים שאם הוא ערום מותר לו לשים בגד אחד ולצאת. (13)
- יב. גם לכהן בעל מום אסור להטמא למת, אבל כהן פסול, כגון: חלל. (14) (חלל-עיי' ערך נשואין) וכן בן גרושה מותר, ובן חלוצה אסור לו להטמא. (15)
- יג. אסור לכהן להכנס לבית שיש בו גוסס, (16) אבל בספק גוסס מותר, ולכן מותר להכנס לבית חולים שיש בו ספק גוסס, אבל כשבודאי יש מת אסור להכנס. (17) ואם הכהן נמצא בחדר סגור בתוך הבית חולים מותר, (18) ובכל בית חולים צריך לברר את הסדרי ענין המתים בנוגע לכהנים.

ד. בזמן הזה נוהגים רק הלכות טומאת מת לכהנים, אבל לא נוהגים שאר כל דיני טומאה, כמו טומאת שרץ, עבודה זרה ועוד, שהיו בזמן בית המקדש. אמנם כיון שכולנו טמאים, אסורים אף הכהנים להכנס למקום המקדש, (19) וכן אסורים הכהנים אפי' המיוחדים לאכול תרומה. (20)

טו. אסור לכהן לעבור או לעמוד תחת פתח שאין תחתיו מת אבל עתיד לצאת משם המת הנמצא בחדר הפנימי, (21) ואם לא ידוע מהיכן יצא כל הפתחים אסורים, ובשבת מותר לו, עד צאת השבת. (כיון שאין קוברים בשבת).

טז. אסור לכהן ליטמא גם לקברי צדיקים. (22)

יז. אהל טפח שעשו על המת, ויש טפח פתוח לאויר העולם בפתח האהל, אין הטומאה עולה מעל האהל, ומותר לכהן ללכת מעל האהל. (23) ולכן נראה שגם בציון רבי שמעון בר יוחאי במירון וגם בקבר רחל שמתירים מחמת אהל, אסור. כיון שאין פתח פתוח למטה לאויר העולם. (24)

יח. ברכת כהנים אינה דוחה טומאה, ולכן כשיש מת בבית הכנסת לא יעשו ברכת כהנים. (25)

יט. אסור לכהן ליטמא לאבר שנחתך מן החי, אם יש עליו בשר שראוי האבר להתרפא. ואפילו לאבר של עצמו, אסור. (26)

כ. כהן שנטמא בשוגג או שנטמא לקרובים, טוב להורות לו שיטבול במקוה, ומנהג טוב הוא. (א26)

כא. יש לחוש לסוברים שגויים מטמאים באהל, ולכן לא ילך הכהן על קבריהם. ונגיעה במת גוי אסור מעיקר הדין. (27)

כב. אסור לכהן להתקרב תוך ארבע אמות של מת או של קבר, אבל אם יש מחיצות גבוהות עשרה טפחים סביב הקבר, אין צריך להתרחק רק ארבעה טפחים. ולא מספיק להתרחק בדיוק ד' אמות, כי בדרך כלל מצבה רגילה אינה מכסה את הקבר שבאדמה. (28)

כג. מקום שהעידו חכמים וגאונים, כגון: האריז"ל, שנהגו לקבור באותו מקום מתים, אין לכהן להקל וללכת שם. וכן מצינו בסביבות בית הקברות העתיק של צפת. (29)

כד. עוברים (נפלים) נחשבים כמת, ומטמאים בטומאת מת. (30)

כה. יש לכהן להזהר מביקור במוזיאונים לעתיקות וכדו', שיש מוזיאונים שמצויים שם גולגלות וכדו', כגון: מוזיאון רוקפלר, ובמוזיאון ישראל ובמוזיאון גוף האדם, שידוע שיש שם עצמות אדם, והם מטמאות באהל. (31)

כו. הכהן צריך להזהר בהלוויות, וכן בבית הקברות, שלא יעמוד תחת עצים, שאז יכול להיות שיש שרשרת עצים והמת נמצא בקצה אחד ומאהיל על הכהן שנמצא בקצה השני של העצים. (32)

כז. המוצא קבר ולא ידוע לאחרים עליו, צריך לצינו או להודיע עליו כדי שיזהרו הכהנים מן הטומאה. וכן במקרה של פטירה ל"ע בבנין מגורים צריך להודיע לדיירים. (33)

כח. יש לכהן להזהר כשהוא טס במטוס, לברר האם מובילים באותו זמן במטוס ארונות עם נפטרים, אלא אם כן נעשה בדוד הלכתי מתאים בין הנוסעים לארונות המתים. (34)

כח. וכן במכונת אסור לו ליסוע אם יש בה מת, אפילו שאין למכונת זו גג. (35) וכן לא ליסוע בכביש שסללו על בית קברות שאין המכונת נחשבת כאהל החוצץ בפני הטומאה. (36)

כט. טיסה מעל בית קברות אסורה לכהן, אלא אם כן לא מתוכנן שהמסלול יעבור מעל בית קברות והדבר רק בספק, אז יכול לטוס. (37)

מקומות הבנויים על גבי קברים

נציין מספר מקומות המשמשים מעבר לאנשים רבים וידוע שמצויים בהם קברים. רשימה זו אינה מלאה ואין להסיק ממנה שהמקומות שלא הוזכרו כאן אין בהם חששות של טומאת כהנים.

נדגיש שמכונות אינן נחשבות מבחינה הלכתית כאהל החוצץ בפני הטומאה (מטעם אהל זרוק, מטעם שהמכונות עצמן מקבלות טומאה ועוד). לכן, אסור לכהן לנסוע במכונת בדרך העוברת על גבי קברים. האיסור קיים גם כאשר חלונות המכונת סגורים. יש הטועים וסבורים שמכונת חוצצת בפני הטומאה ולכן, הננו מדגישים את האיסור. ראה במשנה-ברורה סי' ת"ט ס"ק ו', בביאור הלכה שם ובחזון-איש אבן-העזר סי' קמ"ד, ט'.

א. בירושלים, בהר הזיתים, הכביש הקרוי "דרך יריחו", סלול על גבי קברים בקטע שבו הכביש עובר בין בתי קברות מימינו ומשמאלו. בתקופת השלטון הירדני הורחב כביש זה והוסט על גבי הקברים, הקברים נמצאים לכל רוחב הכביש בכל מסלולי הנסיעה. על הכהנים להמנע מלנסוע בכביש זה. ישנן כמה דרכים עוקפות שאפשר להגיע איתן מירושלים ליריחו כגון, כביש מעלה אדומים.

ב. בהמשך "דרך יריחו" בהר הזיתים מול משטרת מחוז הדרום, יש מספר קברים בשולי הכביש, במסלול העולה מיריחו לירושלים. התחילו לבנות במקום זה קיר מפריד, אך טרם ניתן רשיון והבניה הופסקה. כל עוד לא הושלמה הגדר המפרידה בין הקברים לכביש, על הכהנים להזהר לא להתקרב לתוך ד' האמות של הקברים.

ג. בירושלים, "דרך השילוח" המוליכה דרך יד אבשלום עד למעין השילוח, סלולה על קברים והיא אסורה בכניסה לכהנים.

ד. כמובא לעיל, בכניסה להר המנוחות בירושלים בעונות מסוימות של השנה ענפי אילנות מאהילים על הכביש ועל הקברים, מצב זה עלול לקרות גם בבתי קברות אחרים אם הם מוקפים בעצים. לכן, על הכהנים המתקרבים לבתי-קברות לשים לב לחשש זה וללכת תחת כיפת השמים ולא מתחת לענפי העצים.

ה. בתל-אביב, רח' קיבוץ גלויות בקטע שבין פינת רחוב שוקן (המשך רחוב עליה) לפינת רח' הרצל סלול על מערות קברים. מערות הקברים נמצאות בכל רוחב הכביש והרחוב אסור בכניסה לכהנים, הן ברכב והן ברגל. ברחוב זה עוברים קוים רבים של התחבורה הציבורית. קוים 1, 2, 3 המשמשים את התחבורה העירונית וקוים נוספים (קווי מאסף) הנוסעים מת"א לדרום ולערם הסמוכות (חולון וכו') עוברים ברחוב זה. לנוכח העובדה שרח' קיבוץ גלויות משמש כעורק תחבורה ראשי, מוטל על הכהנים הנוסעים באיזור לברר שהרכב שבו הם נוסעים (מכונת פרטית או רכב ציבורי) אינו עומד לעבור ברחוב זה.

ו. בטבריה, חלק מרוחב הכביש העובר לאורך גדר בית הקברות, נמסר שהוא סלול על גבי קברים. בחודש חשון בשנת תשכ"ד נמצאו בכביש זה (מתחת לאספלט) למעלה משלושים קברים. כביש זה הוא כביש הכניסה לעיר מכיוון דרום (מכיוון קבר רבי מאיר בעל הנס וכביש הבקעה).

העצה לכהנים הנוסעים בכביש זה, במסלול היוצא מטבריה דרומה, היא שיצאו מהרכב לפני הכניסה לקטע זה (כלומר, לפני שהכביש עובר ליד בית הקברות) וילכו במדרכה שלצד ים כנרת, לפני הגיעם מול השער השני של בית הקברות (השער הדרומי) הם רשאים לחזור לרכב ולהמשיך בנסיעה. הקטע שעל הכהנים לעבור ברגל אורכו כ- 200 מטר.

בהקשר לטבריה על הכהנים לדעת שכל השטח מסביב לקברי רבן יוחנן בן זכאי והרמב"ם הוא בית קברות ואסור בכניסה לכהנים.

בטבריה יש עוד מקומות בעיתיים

ז. בצפת, הדרך למקווה האריז"ל עוברת בתוך בית קברות, לא ידועה דרך אל מקווה האריז"ל המותרת לכהנים,

ח. מירון, לעיל בסעיפים ט"ז-י"ז הובא שאסור לכהנים ליטמא אף לקברי צדיקים. לכן אין לכהנים להכנס לבנין קבר הרשב"י.

אין לכהנים להקל לעצמם להכנס לבנין הרשב"י למרות השמועה המוסרת שכאשר בנו לפני מאות שנים את המבנה מעל קבר רבי שמעון בר יוחאי הניחו "פתח לטומאה" מתחת לרצפת הבנין, כדי שהרצפה תשמש אוהל חוצץ ותתיר את המקום לכניסת כהנים. הבנין מוכר היטב על כל מוצאיו ומובאיו ולא ידוע כלל על קיומו של "פתח לטומאה". גם אם נכונה השמועה, במשך מאות השנים מאז הקמת הבנין נעשו בו שינויים רבים אשר בכוחם לקלקל תיקון זה.

וכמו שאמרנו לעיל רשימה זו היא חלקית, ויש להתעדכן בכל פעם בנושא, ואין לשמוע לכל מיני ביטויים כגון: "כל הארץ מלאה קברים, כיצד ניתן להזהר?" וכדו', אין להגרר אחריהם.

התורה הטילה על הכהן להתרחק מן הקברים שיש לו ידיעה עליהם, לימוד הנושא על פרטיו ההלכתיים והמעשיים ותשומת-לב ראויה, מאפשרים בהחלט לכהן לקיים מצוה זו, כאשר צוה ה' בתורתו.

וכמו שכתב הרמב"ן (חקת כ"ט) ואנחנו בעוונותינו טמאי הגלות ולא ידענו בטהרת הקודש, עד יערה עלינו רוח ממרום וזרוק ה' עלינו מים טהורים ונטהר, אמן כן יהי רצון במהרה בימינו.

(1) ויקרא כא. שלחן ערוך יורה דעה סימן שע"ד סעיף א, ב, ג,

(2) שלחן ערוך שם סימן שע"ג סעיף ג,

(3) שלחן ערוך שם סעיף ז, והרמ"א התיר. בית עובד עמוד רטו אות ח,

(4) שלחן ערוך שם סעיף ט, מועד לכל חי סימן ל"א סעיף כה'.

(5) שלחן ערוך שם סעיף ו,

(6) שלחן ערוך או"ח סימן קכ"ח סעיף מא, בית יוסף בשם מהרי"א, שארית יוסף חלק ג' סימן קכ"ח סעיף פב,

(7) משנה אהללות פרק ח' משנה ד', פרק יג' משנה א', שו"ע יורה דעה סימן שע"א סעיף א, ש"ך, ודלא כהט"ז שאומר שדלת מועילה לחצוץ רק כשעומדת על ידי דבר שלא מקבל טומאה, ודוחה בנקודות הכסף במקום את דברי הט"ז. עוד יוסף חי, שנה א' תצוה סעיף ט, י,

(8) סוטה פרק ג' משנה ז, דכתיב בני אהרן ולא בנות אהרן, ברטנורא. רמב"ם פרק ג' מהלכות אבל הלכה יא'. שלחן ערוך יורה דעה סימן שע"ג סעיף ב,

(9) כנסת הגדולה יו"ד סימן עג, בהגהת הטור אות א, משנה ברורה סימן שמ"ג סעיף ג' בשם נתיב חיים, לוית חן סימן קכ"ז, ילקוט יוסף חלק ז' סימן ל סעיף ט, (עיין בענין זה בסוף הספר - בענין טומאת קטן).

(10) שלחן ערוך שם סעיף א, רמ"א, ש"ך וט"ז בשם האגודה, משנה ברורה סימן שמ"ג סעיף ג, (עיין עוד בענין זה בסוף הספר - עמוד 242).

(11) אגרות משה יורה דעה חלק ג' קנ"ה, שו"ת שבט הלוי חלק ב' סימן קס"ד, שו"ת מהר"י אסאד או"ח סימן מז, שו"ת כתב סופר או"ח סימן טז, שו"ת מלמד להועיל חלק א' סימן לא, ילקוט יוסף חלק ז' סימן ל סעי' ז', אנציקלופדיה רפואית הלכתית - ד"ר אברהם שטינברג.

(12) פתחי תשובה יורה דעה סימן ש"ע ס"ק א, מועד לכל חי סימן ל"א סעיף ז'.

(13) רמ"א סימן שע"ב סעיף א, פתחי תשובה ס"ק ד,ה,

(14) רמב"ם פרק ג' מהלכות אבל הלכה יא'. שלחן ערוך שם סעיף ב,

(15) עוד יוסף חי תצוה סעיף ו,

(16) שלחן ערוך יורה דעה סימן ש"ע סעיף א,

(17) ספרו של הר' מרדכי אליהו ספר הלכה,

(18) אנציקלופדיה הלכתית רפואית בשם האדמו"ר מצאנז, וכסעי' ו. מעשה רב - מנהגי הגר"א סעיף קז,

(19) אוצר דינים ומנהגים,

(20) רמ"א אורח חיים סימן תנ"ז סעיף ב,

(21) משנה אהללות פרק ז' משנה ז', שלחן ערוך שם סימן שע"א סעיף ד, עוד יוסף חי תצוה סעיף יא,

(22) קצור שלחן ערוך סימן ר"ב סעיף יד', טעמי המנהגים דף רנט, יחווה דעת חלק ד' סימן נח, ציץ אליעזר חלק טו סימן סח, חלק טז סימן יח-ב. הבית היהודי ח"א, סימן פב סעיף מד, תורת כהנים. (עיין בהרחבה בענין זה בסוף הספר - עמוד 236).

(23) משנה אהללות פרק ג' משנה ז'. רמב"ם הלכות טומאת מת פרק כ הלכה ז. שו"ת הרא"ש כלל ל'. מנחת יצחק חלק ט' קכז.

(24) תורת כהנים פרק י"ג סעיף ב'. עיין שם באורך בענין ציון רבי שמעון בר יוחאי במירון. (וכן עיין בסוף הספר בעמוד 236)

(25) משנה ברורה סימן קכ"ח ס"ק ח'. אור לציון חלק ב' פרק ח' י'. עוד יוסף חי תצוה סעיף יא'. חיי אדם כלל לב סעיף ט'.

(26) רמב"ם פרק ב' מהלכות טומאת מת. שלחן ערוך יורה דעה סימן שס"ט סעיף א'.

(א26) תורה לשמה או"ח שאלה ל"ה.

(27) תוס' ב"מ דף קי"ד, טור בשם הרא"ש סימן שע"ב. שלחן ערוך יו"ד סימן שע"ב סעיף ב'. רמ"א. ילקוט יוסף ח"ז סימן ל' סעיף ו'. כל אלו סברו שנכון להזהר. דלא כהרמב"ם, רמב"ן רשב"א ריטב"א מאירי והאשכול, וכן העלה ביבי"א ח"א יו"ד סימן י', שאין מטמאין באהל. ובעוד יוסף חי תצוה יב' התיר לדבר מצוה, וכן הביא בספרו הר' מרדכי אליהו ספר הלכה פרק כ' סעיף כה'. מועד לכל חי סימן ל"א סעיף ה'.

(28) שלחן ערוך יורה דעה סימן שע"א, עוד יוסף חי, שנה א' תצוה סעיף י'. קדושת הכהונה סעיף יח'.

(29) מנחת שלמה חלק ב' סימן צח'.

(30) רמב"ם פרק ב מהלכות טומאת מת הלכה א. קדושת הכהונה סעיף ט'.

(31) קדושת הכהונה סעיף טו'. מועד לכל חי שם סעיף ו'.

(32) קדושת הכהונה סעיף כ'.

(33) רמב"ם פרק ח' מהלכות טומאת מת הלכה ט'. קדושת הכהונה סעיף כו'.

(34) קדושת הכהונה סעי' לח'-לט'.

(35) שם, שכשעולה על הרכב מזיז את הרכב עם הטומאה ואז אסור משום היסט.

(36) קדושת הכהונה סעיף מא'. בהמשך נביא רשימת מקומות שידועים בחשש טומאה. אך עיין ביבי"א ח"י חיו"ד סי' נג', שהעלה להתיר באהל זרוק בבית הקברות, כגון מכונית רכבת ומטוס הנוסעים בכביש שנסלל על קברות.

(37) דברי הרב יצחק זילברשטיין שליט"א בספר קדושת הכהונה.

מתנות כהונה 24

לסיכום הלימוד

כתב הרמב"ם (פ"י מהלכ' בכורים ה"ה, ופ"ג מהלכ' שמיטה ה"י) התורה זכתה את הכהן בתרומות = שהן לחמו, ובמתנות בהמה וקדשי מקדש = בשר, בראשית הגז = שהן לבושו, ובגזל הגר, בחרמים, שדה אחוזה, פדיון בכורות = בשביל הוצאותיו ושאר צרכיו, וכל זה בגלל שאין לו חלק בנחלה ובביזה.

הגמ' בב"ק דף ק"י ע"ב, ובחולין דף קל"ג ע"ב, (וכן במדרש תנחומא במדבר כד) מפרטת את ה- 24 מתנות כהונה, שניתנים לכהן, עשר במקדש, שנאכלין לפני מן הקלעים. ארבע בירושלים, שנאכלים בכל העיר. ועשר בגבולין, דהיינו בכל ערי ישראל. (לא כולם נוהגים היום) ואלו הן:

עשר במקדש

א . חטאת בהמה - באה מג' מינים, כבשים עיזים ובקר. אחר שזרק את דמה מפשיטה ומפריש האימורים, ושאר בשרה נאכל לכהנים זכרים בעזרה ליום ולילה עד חצות. וכל זה רק בחטאות הנאכלות, שהרי יש חטאות הנשרפות שאין אוכלין מהם.

ב . חטאת העוף - באה מב' מינים תורים ובני יונה, וזה קרבן חטאת עוף של עני האמור בפרשת עולה ויורד. היתה נעשית על קרן דרומית מערבית דהיינו מליקתה והזאתה, ואחר ההזאה כולה נאכלת לכהנים זכרים בעזרה.

ג . אשם ודאי - ה' אשמות הן: 1. אשם גזלות, 2. אשם מעילות, 3. אשם שפחה חרופה, 4. אשם נזיר, 5. אשם מצורע. נאכלין לכהנים זכרים בעזרה, ליום ולילה עד חצות.

ד . אשם תלוי - בא על ספק כרת שלא נודע לו שעבר את העבירה בודאי, שיביא חטאת. נאכל לכהנים זכרים בעזרה, ליום ולילה עד חצות.

ה . זבחי שלמי צבור - אלו הן כבשי עצרת שנקראים שלמים והם קדשי קדשים, ונאכלין לכהנים זכרים בעזרה, ליום ולילה עד חצות.

ו . לוג שמן של מנחת מצורע - מה שנשאר בלוג מהיציקה לכף הכהן השמאלית בשביל להזות לפני ה', ולתת על תנוך אוזן המטהר ועל ראשו. נאכל לכהנים זכרים בעזרה ליום ולילה עד חצות.

ז . מותר מנחת העומר - שהביאו ביום טז' ניסן מהתבואה החדשה עומר שעורים אחרי הקטרת הקומץ. נאכלין השיירים לכהנים זכרים בעזרה ליום ולילה עד חצות.

ח . שתי הלחם - שהביאו בחג השבועות, נאכל לכהנים זכרים בעזרה ליום ולילה עד חצות.

ט . לחם הפנים - שערכו כל שבת, אותו הלחם שסלקו ממה שנערך משבת הקודמת. נאכל לכהנים זכרים בעזרה, באותה השבת ובמוצאי השבת.

י . שיירי מנחות - של יחיד. כל המנחות הנקמצות: מנחת נדבה מנחת חוטא, מנחת סוטה. נאכלין לכהנים זכרים בעזרה, ליום ולילה עד חצות.

ארבע בירושלים

יא . הבכור - אם נולד בכור זכר ללא מום לבהמה טהורה השייכת לישראל הרי הוא קדוש, ומחזיקו לכבש עד ל' יום ולגדי נ' יום, ואח"כ נותנו לכהן והכהן מקריבו שלמים בעזרה והבשר נאכל לכהן בכל העיר ירושלים, לשני ימים ולילה אחד. ואם הוא בעל מום נותנו לכהן, והכהן אוכלו בכל מקום שירצה.

יב . הביכורים - מצות עשה להביא ביכורים למקדש, ואין מביאין אלא משבעת המינים. יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה קושרה בגמי ואומר הרי אלו ביכורים, וכשגדלו קוצרם ומעלם לבית המקדש. ונאכל לכהנים בטהרה בכל העיר בלי הגבלת זמן.

יג. המורם מן התודה - חזה ושוק, וארבע חלות מארבע מינין: חלות ורקיקים רבוכה וחמץ. ומאיל נזיר - זרוע בשלה, וחלה ורקיק. הכל נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם ליום ולילה עד חצות. (חזה ושוק של שלמים נאכל לכהנים לשני ימים ולילה אחד).

יד. עורות קדשים - של עולה, חטאת ואשם, שייכים לכהנים.

עשר בגבולין

טו. תרומה גדולה - ראשונה מפריש תרומה מהתבואה, מהתורה מספיק להפריש משהו, וחכמים אמרו עין טובה 1/40, עין רעה 1/60, עין בינונית 1/50, ונותנה לכהן, והכהן אוכלה בטהרה בכל הארץ.

טז. תרומת מעשר - אחר שהפריש תרומה גדולה מפריש עשירית מעשר ראשון ונותנה ללוי, ואז הלוי מפריש מזה עשירית ונותנה לכהן, וזה נקרא תרומת מעשר, ודינה כמו תרומה גדולה.

יז. חלה - מצות עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן, ואין לה שיעור מן התורה, ומדרבנן שיעורה 1/24, וכהן אוכל אותה בטהרה בכל הארץ.

יח. ראשית הגז - מצות עשה ליתן לכהן ראשית הגז, דהיינו: אם גזז חמש צאן מצאנו בין טלאים בין זקנים אפילו מאה פעמים, בין בארץ בין בחו"ל, ומשקל הגז צריך להיות ס' סלע יב' סלע לכל צאן. ונותן לכהן משקל חמש סלעים.

יט. זרוע לחיים וקיבה - מצות עשה ליתן כל זובח בהמה טהורה לכהן הזרוע הלחיים והקיבה, וכהן אוכל אותם בכל הארץ אפילו בטומאה.

כ. פדיון הבן - מצות עשה לפדות כל איש מישראל בנו שהוא בכור לאמו הישראלית. ופודה בחמש סלעים ונותנם לכהן, והכהן עושה בהם כרצונו.

כא. פדיון פטר חמור - מצות עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור (הולד הראשון של האתון) בשה, ונותן את השה לכהן. והשה עצמו חולין.

כב. שדה אחוזה - אדם שהקדיש שדה אחוזה, הבעלים יכולים לגואלה עד שתי שנים, ואם לא גאלה ומכרה הגזבר לאחר, הרי היא יוצאת ביוכל ומתחלקת לכהנים של אותו משמר שארע בו היוכל.

כג. שדה חרמים - האומר על שדה "הרי היא חרם" תנתן לכהן. או למ"ד סתם חרם לכהן גם אם אמר "חרם לה" תינתן לכהן, והשדה קודש עד שתגיע ליד הכהן, ובידי הכהן היא חולין.

כד. גזל הגר - הגוזל מן הגר והכחיש ונשבע לשקר, ורוצה לחזור בתשובה ולהחזיר קרן וחומש, אבל הגר מת, יתן את הכסף לכהן.

(הרמב"ם מחלק את ה- 24 מתנות בצורה אחרת: (הל' ביכורים פ"א

לחמש סוגים, וזה לשונו:

א. שמונה מתנות מהם אין אוכלים אותם הכהנים (זכרים אפ' בעלי מומים) אלא במקדש לפנים מחומת העזרה.

ב. חמש מתנות אין אוכלים אותם הכהנים אלא בירושלים לפנים מחומת העיר, ונאכלין לזכרים ולנקבות, (קדשים קלים).

ג. חמש מתנות אין זוכים בהם מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד.

ד. חמש מתנות זוכים בהם בין בארץ בין בחוצה לארץ.

ה. מתנה אחת זוכים בה מן המקדש.

שמונה שאין נאכלין אלא במקדש (א)

א. בשר החטאת, אחד חטאת העוף ואחד חטאת הבהמה.

ב. בשר האשם, בין תלוי בין ודאי.

ג. זבחי שלמי צבור.

ד. מותר העומר.

ה. שירי מנחות ישראל.

ו. שתי הלחם.

ז. לחם הפנים.

ח. לוג שמן של מצורע.

חמש שאין נאכלין אלא בירושלים (ב)

ט. חזה ושוק של שלמים.

י. המורם מן התודה.

יא. המורם מאיל נזיר.

יב. בכור בהמה טהורה.

יג. בכורים.

חמש שזוכין בהם בארץ ישראל (ג)

יד. התרומה.

טו. תרומת מעשר.

טז. חלה. ואלו שלשתן קדש.

יז. ראשית הגז.

יח. שדה אחוזה. שנים האחרונים חולין.

חמש שזוכין בהם בכל מקום (ד)

יט. המתנות (זרוע לחיים וקיבה).

כ. פדיון הבן.

כא. פדיון פטר חמור.

כב. גזל הגר.

כג. החרמים. כל אלו חולין.

מתנה אחת שזוכין בה מן המקדש (ה)

כד. עורות העולות וחטאות ואשמות.

מטעמי המצוה

א. דאגה לפרנסתו של הכהן, שאין לו חלק ונחלה בארץ, כדי שיוכל לעבוד את עבודת הקודש וללמד תורה לישראל.

ב. כדי ליצור קשר ישיר בין העם לבין בית המקדש והכהנים מורי ההוראה ועובדי הקודש.

ג. כדי שיזכור האדם את בוראו ויודה לו על הברכה אשר ברכו בתבואת השדה.

ד. חלק מהמתנות (כגון: פדיון הבן ופטר חמור) באו גם כזכר ליציאת מצרים. (כהונת יצחק).

אמרו חז"ל: לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה, בא הכתוב ונתן לו עשרים וארבע מתנות כהונה בברית מלח עולם. (ספרי פרשת קרח, רש"י שם יח, ח)

אמרו חז"ל: כל המקיימן כאילו קיים כל התורה כולה, וכאילו הקריב כל הקרבנות כולן, וכל העובר עליהן כאילו עבר על כל התורה כולה.

(ב"ק קי: וברש"י, דרך אמונה פ"א מהלכ' בכורים א, ג)